T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

CELALİ İSYANLARINDAN CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İSYANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESMA GÜRSU

Tez Danışmanı: Prof.Dr. METİN AKİS

KİLİS

HAZİRAN 2019

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

CELALİ İSYANLARINDAN CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İSYANI

ESMA GÜRSU

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmzası**
Prof. Dr. Metin AKİS(Danışman)	_____
Prof.Dr. Zeynel ÖZLÜ(Jüri Başkanı)	_____
Prof.Dr.Bilgehan PAMUK(Üye)	_____

SBE Müdürü

Doç.Dr. Serhat KUZUCU

T.C.

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.(14/06/2019)

ESMA GÜRSU

İmzası

ÖZET

CELALİ İSYANLARINDAN CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İSYANI

GÜRSU, ESMA

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof.Dr.Metin AKİS
Haziran 2019,116 Sayfa

Bu, çalışmada Osmanlı Devleti'nde merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte Osmanlı Anadolusunda meydana gelen Celali İsyanları ve Celali önderlerinden olan Canbolatoğlu Ali Paşa'nın faaliyetleri hakkında geniş bilgi verilerek Celâlî isyanlarını oluşturan temel faktörlere vurgu yapılmış, Canbolatoğlu Ali Paşanın amcasının öldürülmesini gerekçe göstererek öç almak için ayaklandıysa da kısa zamanda bölgede etkinlik kurmak isteyen Toskana ve Safevi Devletine yakınlaşması böylece isyanın ülkeler arası boyut kazanmasına değinilmiştir. Celali liderlerinin aksine Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Suriye'de bir devlet kurmaya çalışması Osmanlı Devleti'nin isyanı tehlikeli bulmasına ve isyanı bastırmaya yönelik faaliyetlerini artırmasına öncelik vermesine neden olmuştur.Dönemin sadrazamı Kuyucu Murat Paşa'nın Halep'e gelmesi ve bölgede aldığı önlemlere dikkat çekilmiştir.

Canbolatoğlu Ali Paşa İsyanına yönelik yabancı ve yerli kaynakların görüşleri analiz edilmiş, karşılaştırmalar yapılmış ve araştırmalarla desteklenmiştir. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Dürzi lideri Ma'anoğlu Fahreddin ile yaptığı ittifaklar ve Toskana Devleti'yle Osmanlı aleyhinde yaptığı antlaşmalar incelenmiş ve genel yargılara varılmıştır.

Canbolatoğlu Ali Paşa'nın dürzilik inancı ile bağlantılarının bulunması çalışmamızda dürziliğin kökeni ve toplumu hakkında bilgi vermeyi zorunlu kılmıştır. Dürzilik geniş olarak ele alınmış ve özellikle Canbolatlar'ın Cebel-i Lübnan bölgesinde etkin olarak günümüzde de yaşadığı vurgulanmış ve halk tarafından sevilen liderleri olduğuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halep, Canbolatoğlu Ali Paşa, Dürzi, Ma'anoğlu Fahreddin, Celali İsyanları.

ABSTRACT

JALALI RIOTS

CANBOLATOĞLU ALI PASHA REBELLION

GÜRSU, ESMA
Master's Thesis: Departmant of History
Supervisor:Prof.Metin AKİS
June, 2019,116 Pages

In this study, together with the weakening of central authority in the Ottoman Empire, Ottoman Anatolia, celali revolts occurring in the status of Ali Pasha which is one of the leaders canbolatoglu, and Jalali, Ali Pasha's activities are given extensive information about the basic factors of celali rebellions canbolatoglu emphasis on Made Canbolatoglu, citing the murder of Ali Pasha's uncle rise up to take revenge as soon as possible so that activity in the region to Tuscany and wanting to start the rebellion to gain size among the countries of the Safavid state convergence are discussed. Unlike Jalali's leaders, Canbolatoglu Ali Pasha's attempt to establish a state in Syria has led the Ottoman state to consider the rebellion dangerous and prioritize increasing its activities to quell the rebellion.Kuyucu Murat Pasha, the grand vizier of the period, came to Aleppo and drew attention to the measures he took in the region. The views of foreign and domestic sources regarding the Canbolatoğlu Ali Pasha rebellion were analyzed, comparisons were made and supported by research. Canbolatoğlu Ali Pasha's alliances with Druze leader Ma'anoğlu Fahreddin and his treaties with the Tuscan state against the Ottomans were examined and general judgments were reached.

Canbolatoğlu Ali Pasha's connections with the belief in Druze made it necessary to provide information about the origin and Society of Druze in our study. Druze has been widely discussed, and it has been emphasized that Canbolats are effectively living in the region of Gibraltar in Lebanon, and that they are their leader, who is well-liked by the people.

Key words: Aleppo, Canbolatoğlu Ali Pasha, Dürzi, Ma'anoğlu Fahreddin, Jalali Uprisings.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ v

KISALTMALAR vi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

CELALİ İSYANLARI

1.1 CELALİ İSYANLARI'NIN ETKİLERİ 6

1.1.1 Celali İsyanlarının Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkileri 6

1.1.2 Eşkıyalık Hareketlerine Karşı Alınan Tedbirler 8

İKİNCİ BÖLÜM

DÜRZİLİK İNANCI

2.1 DÜRZİLİK 10

2.1.1 Dürzi Adının Anlamı ve Kökeni 10

2.1.2 Dürzi Tarihi ve Toplumu 11

2.1.3 Alevilik ve Dürziliğin Karşılaştırılması 15

2.1.4 Dürziliğin Temel Kaynakları: Dürzi Risaleleri 17

2.1.5 Dürzilik Mezhebinin İnanç Esasları 18

2.1.6 Dürzilikte Reenkarnasyon İnancı 19

2.1.7 Lübnan Dürzileri 20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA

3.1 CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İSYANI

3.1.1 Canbolatlar'dan Önce Suriye'nin Genel Durumu.....21

3.1.2 Canbolatoğlu Ailesi.....23

3.1.3 Canbolatoğlu Ali Paşa'nın İsyan Etmesi.....24

3.1.4 Oruç Ovası Savaşı.....27

3.1.5 Manoğlu Fahreddin.....28

3.1.6 Canbolatoğlu Ali Paşa ve Toskana İlişkileri.....30

3.1.7 Günümüzde Canbolatoğulları.....31

SONUÇ.....34

KAYNAKLAR.....36

CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İLE İLGİLİ KİTAP TERCÜMESİ.....40

EKLER.....68

Ek.1. Arşiv Belgelerinden Örnekler.....68

Ek.2. Canbolatoğlu Ali Paşa ile ilgili Belgelerin Transkripsiyonundan Örnekler.....83

ÖZGEÇMİŞ.....116

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 17.yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Kilis valisi iken İran cephesine geç gitmekle suçlanıp,öldürülen amcası Canbolatoğlu Hüseyin Paşa'nın intikamını almak için isyan eden ve tüm Suriye'ye hakim olup bölgesel bir devlet kurmak isteyen, Canbolatoğlu Ali Paşa'yı incelemeyi amaçlamıştır. Celali liderleri arasından Canbolatoğlu Ali Paşa isyanını inceleme nedenimiz; diğer Celali liderlerinden farklı olarak bölgesinde bir devlet kurmaya çalışması ve bunun için Avrupa ve İrandan destek aramasıdır. Çalışma konumuzun kaynağı olan eserlerin yurt dışında bulunması nedeniyle ülkemizde yeterince bilinmeyen bilgiler üzerinde çalışarak dikkatler, yurt dışında yazılan eserlere de çekmek istenmiştir.Celali isyanlarının Osmanlı merkez yönetiminin taşra yönetimi ve güvenliğine bakışında meydana gelen değişimleri de inceleyerek bir sonuca varmayı hedeflemiştir.

Tezin birinci bölümünde,Osmanlı Devleti'nin Celali isyanları zamanında genel durumu, sosyal ve ekonomik hayatta meydana gelen değişimleri incelenmiş, devletin isyanlar karşısında aldığı önlemlere değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde,Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Dürzilik mezhebiyle bağlantılarının olması nedeniyle dürzilik inancı incelenmiş ve dürziliğin köken ve faaliyetlerine değinilmiştir.

Tezin son bölümünde ise Canbolatoğlu Ali Paşa'nın ortaya çıkışı, Kuzey Suriye yönetiminde etkinliği ele geçirmesi ve batılı devletlerle faaliyetlerine değinilmiş, Canbolatoğlu Ali Paşa'nın yakalanması ve affedilmesi, Temeşvar'a vali olarak tayin edilmesi sonrası idam edilmesi ayrıntılı olarak yapılan Arapça tercümelerin eklerinde yer almıştır.

Kısaca, bu çalışmamız ile Canbolatoğlu Ali Paşa isyanına yönelik geniş bilgiler vererek, Celâlî isyanlarına ve yabancı kaynaklarla Türk kaynaklarının karşılaştırılması, Dürzilik hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Siyasi tarihimiz hakkında son derece önemli bilgiler ihtiva edecek bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmayı yaparken tezin her aşamasında yardımlarını ve desteklerini gördüğüm ve bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam sayın Prof. Dr. Metin Akis'e sonsuz şükranlarımı sunarım.Ayrıca, tez çalışmam döneminde her zaman benimle olan eşim ve aileme en derin sevgilerimi sunarım.

Esma GÜRSU
Haziran 2019

KISALTMALAR

A.E. SMMD	Ali Emiri Tasnifi. Sultan Mehmed III. Devri
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Ank.	Ankara
B.O.A	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
ÇEV.	Çevirmen
DVN.MHM.d.	Divan-ı Mühimme Defteri
D.T.C.F.	Dil ve Tarih,Coğrafya Fakültesi
HAT.	Hatt-ı Hümayun
Haz. /Ed.	Hazırlayan/Editör
İ.A.	İslam Ansiklopedisi
İ.E. DH.	İbnül Emin Tasnifi. Dahiliye Bölümü
İst.	İstanbul
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
No.	Numara
s./ss.	Sayfa/Sayfalar
S.	Sayı
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayın
Y.	Yıl

GİRİŞ

Klasik Dönemde, Osmanlı Devleti merkez yönetimi, tımar sistemi aracılığıyla eyaletlerde idari, askeri, ekonomik ve sosyal düzeni sağlarken üretim, fiyatlandırma, vergilendirme ve harcamaları taşradaki temsilcileri aracılığıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti yönetiminde taşra idarecilerinin en önemli işlevi, ülke topraklarında emniyet ve asayişin sağlanması, eyalet askerlerinin savaşa hazırlanması ve devlet adına vergilerin toplanıp merkeze gönderilmesi olmuştur.[1] Buna göre devlet ile toplum arasında kabul edilmiş bir sözleşmenin olduğu söylenebilir. Bu sözleşmeye göre, devlet halkını gözeterek koruyacak; bunu yaparken de toplumun düzen ve disiplininin bir teminatı olan yasalardan yararlanacaktır. Buna karşılık halk da otoriteye itaat edecektir.Devlet güvenlik ve huzuru temin ederken reaya da toprağı işleyerek vergi verme sorumluluğunu yerine getirecektir. Bu bakış açısına göre sistemdeki herhangi bir bozulma tüm sistemi etkileyecektir.

Celali İsyanları, Osmanlı yönetimindeki Anadolu'da toplumsal ve ekonomik yapının bozulmasından kaynaklanan ayaklanmaların tümüne verilen addır. Osmanlıda derin izler bırakacak olan Celali İsyanları Yavuz Sultan Selim zamanında başlamış daha sonra I.Ahmed döneminde de patlak vermiştir. Celali İsyanlarının adı bu kapsamdaki ayaklanmalarının ilkinin önderi olan Şeyh Celal'den gelmektedir.[2]

Celali İsyanlarının çıkış nedenlerine dair birçok neden ortaya atılmaktadır. 16.yy son çeyreğinden itibaren Avrupa'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişen askeri düzen, toprak idaresi, vergi toplama usullerine kadar değişime ve dönüşüme neden olan olaylarla ilgilidir. Akdeniz üzerinden geçen uluslararası ticaret yollarının yön değiştirmesiyle Osmanlı Devleti, bu ticaret yollarının kendi topraklarından geçtiği dönemlerde sağladığı kazancı yitirdi. Öte yandan Avrupa Devletleri'nin güçlenmesi karşısında fetihlerin durmasıyla ganimet gelirleri de ortadan kalktı. devlet, gereksinim duyduğu geliri sağlayabilmek için vergileri artırdı.

---

[1] Göndürü,Abdurrahman (2005).Abaza Mehmet Paşa, Ankara:Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.s.1.

[2] Türkdoğan, Orhan, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi,Çizgi Kitabevi Yayınları,Ankara,2015,s.17.

Osmanlı yönetiminin babadan-oğula geçmemesinde titizlikle durduğu tımar sistemi saltanat haline geldi. Oluşan bu yarı-feodal durum, vergileri ödemeyen köylülerin topraklarını terk etmesine, kasaba ve kentlere iş için göç etmesine yol açtı. Geçim yolu bulamayanlar ise eşkıyalığa başladılar.[3] Bütün bunların sonucunda Osmanlı toplumsal ve ekonomik düzenin alt üst oldu. İşsizlik ve geçim sıkıntısı, medrese öğrencisinden askerine kadar toplumun bütün kesimlerine yansıdı.

Osmanlı Devleti'nin güttüğü Sünni din politikası yine Alevi Türkmenler 'de, göçebeyi yerleşik hayata geçirip vergilendirmeyi amaçlayan yerleştirme politikası diğer göçebe Türkmen ve Yürük boylarında rahatsızlık yaratmaktaydı. Anadolu'da ilk büyük Celali hareketleri, medrese öğrencilerinin hareketi olarak başlamıştır.[4]

Bursa, Konya, Bolu ve Samsun yörelerinde büyük ayaklanmalar başlattılar. Bu ayaklanmalar tarihe Suhte ayaklanmaları olarak geçti. Daha sonra, asker sınıfından levent ve sekbanlar ayaklandılar. Bu arada Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticileri güç kullanarak halktan vergi toplamaya başladılar. III. Murat(1574-1595),III. Mehmet (1595-1603) ve I.Ahmet(1603-1617) soygunlara, yöneticilere ve memurlara karşı köylülerin silahla mücadele etmesini isteyen fermanlar çıkardılar.[5]

İlk Celali lideri Bolu ve Gerede yöresine 1581'de ortaya çıkan Köroğlu, soyguncu devlet yöneticilerine karşı mücadele etti. Köroğlu Destanına konu oldu. 16.yy sonlarına değin Celali İsyanları daha çok yöresel bir özellik taşıyordu.1598'de Sivas ve Maraş bölgesinde çıkan Karayazıcı Ayaklanması, Celali hareketlerinin niteliğini değiştirdi. İşsiz kalan sekbanlar, yönetimden hoşnut olmayan beyler ve paşalarda katıldı.1601'de öldü. Karayazıcı'nın ölümünden sonra ayaklanmacıların başına kardeşi Deli Hasan geçti Osmanlı Devleti onunla anlaşma yolunu seçti Deli Hasan'ı Bosna Beylerbeyliğine atadı.[6] Ancak devletin bu tavrı öbür Celali önderlerini cesaretlendirdi.

1603-1607 arasında Celali ayaklanmaları bütün Anadolu'ya yayıldı. Kalenderoğlu, Tavil Ahmet, Canbolatoğlu gibi önderler devlet otoritesini ortadan kaldırdılar. Anadolu'daki köylüler yerleşim yerlerini terk ettiler. Osmanlı tarihinde bu dönem "Büyük Kaçgun'' olarak geçmiştir.

---

[3] Sümer, Faruk, "Celali İsyanlarının Sebebi ve Neticeleri'',Cilt.IV, Resimli Tarih Mecmuası, Ankara, Sayı 38,s.2042-2045.

[4] Mehmet Emin Üner, Aşiret, Eşkıya ve Devlet,Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2009,s.150.

[5] Bardakçı, Cemal, Anadolu İsyanları, Berikan Yayınevi, Ankara, 2001,s.30.

[6] Erdoğan, Tokmakçıoğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda İsyanlar, Geçit Yayınevi, İstanbul, 2006,.s.42.

Osmanlı devlet anlayışı, bu isyanları "hurücale's-sultan" olarak değerlendirmiş ve kaynaklarda bu ifade sık sık kullanılmıştır. [7] Gerek askerî düzendeki değişiklikler, gerekse yeni veya ağırlaştırılmış vergiler reayayı zor durumda bıraktığı gibi, yeterli ücret alamayan veya savaş sonrasında terhis edilen Sekban ve Sarıca birliklerinin eşkıyalığa başvurmaları Anadolu'da toplum yaşantısını olumsuz yönde etkilemiştir. XVI. asrın sonlarıyla XVII. asrın başlarında özellikle Anadolu'yu kasıp kavuran ve pek çok köyün terk edilmesine sebebiyet veren Celâli isyanlarında bu sekban-sarıca topluluklarının faal rol oynadığı bilinmektedir. Yine bu süreçteki değişikliklerin fakirleştirdiği Tımarlı Sipahiler de Celâli kadroları arasında yer almışlardı.

Bunlara karşı köylerinde kalıp tarımla ilgilenen halka düşen görev ise, hem devlete vergisini ödemek, hem de bu grupları beslemekti. [8] Avusturya ile savaş sürerken içeride önemli bir güvenlik sorunu biçiminde tezahür eden bir sosyal problem giderek ağırlaşıyordu.

Nüfus artışı ve bunun sonucunda kır kesiminde işsiz ve topraksız kalan gençlerin bir kısmının sekban ve sarıca olarak bey kapılarına yığılması, fiyat artışları ve devalüasyonun yol açtığı zorluklar, ateşli silahların yaygınlaşması, taşra idarecilerinin baskıları, savaşlardan kaçan levent-sekban guruplarının eşkıyalığa dönmesi bir dizi sebeple meydana gelen bir kriz ortamında özellikle Haçova savaşından sonra eşkıyalık hareketten geniş çaplı bir isyana dönüştü.[9]

Celâli adı verilen ve işsiz güçsüz insanlarla gerek duyulduğunda savaş için orduya alınıp daha sonra terhis edilen veya şu ya da bu sebeple ordudan kaçan unsurlardan oluşan gruplar önce Avusturya sonra da İran ile yapılan savaşın iç güvenlik açısından yol açtığı zaaftan da yararlanarak Anadolu'yu büyük bir karışıklığa sürüklediler.En başta gelen Celâlî önderlerinden Karayazıcı Abdülhalim'in hareketi Urfa'dan Samsun'a kadar uzanan geniş bir alanda cereyan etmişti. Karayazıcı, kardeşi Deli Hasan, Kalenderoğlu Mehmet, Tavil Halil gibi sekban bölükbaşlarının etrafında ordular oluşturan, köylülerden haraç alarak büyüyen Celâli guruplarına karşı bastırma siyaseti güdüldü. Bu siyaset tam bir başarıya ulaşamayınca Celâli önderlerine bir takım makamlar verme yoluna gitti.

---

[7] Mücteba, İlgürel, "Celali İsyanları'', İslam Ansiklopedisi, Cilt VII, İstanbul:Diyanet Yayınları, 1988,s253.

[8] Mustafa, Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.16-17.

[9] William J. Griswold, Anadolu'da Büyük İsyan 1591-1611,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000,s.11.

Anadolu'daki Celâlî hareketlerinin siyasî açıdan bir iddiası yoktu. Karayazıcı'nın böyle bir emel taşıdığı düşüncesini veren görüşlerin pek fazla bir geçerliliği yoktur.Öte yandan Suriye ve Lübnan bölgelerindeki Canbolatoğlu ve Ma'anoğlu isyanları bağımsızlık amacı güdüyordu ama daha kolay bastırıldılar. Bunlardan Halep Beylerbeyi Canbolatoğlu Ali Paşa siyasi çalkantıdan yararlanarak Anadolu ve Suriye'deki bazı sancakların kendi akraba ve adamlarına verilmesini istemiş ve hatta burada oluşturacağı bağımsız devlete yardım için Avrupa'da girişimlerde bulunmuştu. İşin bu yönünün Osmanlı merkezi açısından arz ettiği tehlikenin farkında olan veziriazam Kuyucu Murat Paşa Anadolu'daki Celâlilerden önce Canbolatoğlu meselesini çözümlemişti.

Celali isyanları Anadolu'da büyük bir otorite ve güvenlik buhranına yol açarken özellikle kır kesiminde tahribatlara sebebiyet vermiştir. Kır nüfusunun yerinden olması, kırsal ekonominin bunalıma itilmesi ve neticede tımar sisteminin vergi temelinin tahribata uğramasının yanında yerleşim düzeni bakımından da önemli sonuçlar hâsıl olmuştur.

Celali isyanları sırasında yaşanan olayların en önemli sonucu ölüm oranındaki artışla doğum oranındaki düşüştür. 1574-1600 yılları arasında toplam nüfusta %7.82'lik bir düşüş yaşanmıştır. 1574 yılındaki toplam 2569 hane 1600 yılında 2368 haneye düşmüştür. 1574-1600 yılları arasında nüfusta % 10.19 oranında bir düşüşü yaşanırken Celali isyanlarının nispeten sona erdiği 1610'lardan sonraki dönemde nüfusta büyüme görülmüştür.

Özellikle 1603- 1607 yılları arasındaki Büyük kaçgunluk döneminde nüfusta azalma artmıştır. 1620-1650 yılları arasında nüfus düşüş oranı %30-40'lardadır. Örneğin Tokat kırsalında %67.98 oranında bir nüfus gerilemesi yaşanırken Tokat şehrinde %6.18'lik bir nüfus artışı yaşanmıştır. Zira o dönemde yaklaşık 48 köyün ortadan kalkması bu konuyla doğrudan ilişkilidir.[10]

En tehlikeli Celali Canbolatoğlu Ali Paşa olmuştur.Çünkü Hüseyin Paşa'nın intikamını almak için isyan etmiş ve tüm Suriye'ye hakim olup bölgesel bir devlet kurmayı amaçlamıştır.[11] Canbolatoğlu ailesi Kilis'ten Halep'e kadar olan bölgeyi bir nesildir idare ediyorlardı. Mahalli bağlantılar kurarak bölgede güçlü bir konuma gelmişlerdi. Osmanlı Devleti bölgenin kontrolünden uzaktaydı merkezden görevliler göndererek bölgenin hâkimiyetini sağlamaya çalışmışlardır.

---

[10] Hüseyin Demirtaş.(2018).Celali İsyanları ve Canboladoğlu Ali Paşa İsyanının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep,s.20.

[11] Barkey, Karen, Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,İstanbul,2011,s.20.

İran'la yapılan savaşlar neticesinde Osmanlı Devleti dikkatini Kuzey Suriye'den çevirdi böylece Canbolatlar'ın Kuzey Suriye kontrolünü ele almalarına ortam doğmuş bulunuyordu. Canbolatoğlu Ali Paşa Amcası Hüseyin Paşa'nın ölümü üzerine bölgenin idaresini ele geçirdi. Osmanlılar ile Canbolatoğlu Ali Paşa arasındaki sürtüşmeler başladı makamını güvence altına almak için Osmanlı Sultanı ile pazarlığa girişti.

Sonunda 1606 yılında, Canbolatoğulları'nın isyan ederek Osmanlılardan ayrılmak için fırsat kolladığı Osmanlı idarecileri tarafından fark edildi. Sadrazam Kuyucu Murat Paşa Kuzey Suriye'deki İsyanı bastırmak üzere sefere çıktı. Murat Paşa ve Canbolatoğlu Ali Paşa'nın orduları Oruç Ovası'nda karşılaştı. Canbolatoğlu mağlubiyete uğradı teslim alınarak İstanbul'a getirildi.

Temeşvar Beylerbeyliğine kabul edildi. Burada bir yıl kalarak Belgrad'a kaçtı. Kuyucu Murat Paşa'nın girişimleriyle yakalanarak öldürüldü.[12]

Sonunda Osmanlı Devleti, Celâlileri kesin olarak ortadan kaldırmak istedi. Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'yı görevlendirdi.1606'da Anadolu'ya geçen Kuyucu Murat Paşa 1610 yılına kadar giriştiği savaşlarda Celâlileri ve adamlarını acımasızca öldürerek cesetlerini açtırdığı kuyulara doldurttu.[13]

Erzurum beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa 1622'de yeni bir ayaklanma başlattı. Ve bu ayaklanma 1628' de bastırılabildi. Sultan İbrahim döneminde (1640-48) Sivas Valisi Vardar Ali Paşa ve Isparta Yöresinde Kara Haydaroğlu ile Katırcıoğlu ayaklanmaları çıktı. Abaza Hasan Paşa'ya da devlet görevi verildi. Anadolu'da görülen Celali toplulukları da II. Viyana Kuşatmasından sonra Avusturya ve müttefiklerine karşı yürütülen savaşlarda asker olarak orduya alındılar.

---

[12] Griswold,age,s.22.

[13] Erhan Afyoncu, Ahmet Önal&Uğur Demir, Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler.1.Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul,2010,s.140.

BİRİNCİ BÖLÜM

CELALİ İSYANLARI

1.1 CELALİ İSYANLARI'NIN ETKİLERİ

1.1.1 Celali İsyanlarının Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkileri

Celali İsyanları, Osmanlı toprak düzenini büyük ölçüde değiştirdi. Çiftçilerin toprakları mültezimlerin ya da yerel yöneticilerin eline geçti. Vergiler yüzünden borca giren köylüler, işledikleri toprakları tefecilere kaptırdı. Tımar sistemi bozuldu. Büyük nüfus hareketleri ortaya çıktı. Anadolu köylüsünün kitleler haline göç etmesi, tarımda verimliliği etkiledi, Ürün yetiştirecek mevsimde tarlalar boş kaldı. Anadolu'da tabii afetlerde başladı. O dönemde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde iklim değişmelerinin yol açtığı don, sel felaketleri ve kuraklıklar görülmeye başlandı.[14]

Celali olaylarının yarattığı en büyük sonuçlardan biri, ''büyük kaçgun'' adıyla anılan, Anadolu köylüsü arasında geniş çaplı bir göç olayının meydana gelmesidir. Köylüler merkeze yolladığı şikayet arzuhallerinde, zulümlerden kurtulamazlarsa terk-i diyar edeceklerini bildiriyorlardı. Bunların, şikayet usulünün hakikat olduğu 1603'teki olaylarla görülmüştür.Bu tarihte, Anadolu köylüsünün büyük bir kısmı, mallarını ve hayvanlarını bile yanlarına almadan köylerini terk etti. Köylünün köyünü terk etmesi, Celali olaylarının başlangıcından beri görülmektedir. İlk terk edenler işsiz güçsüz bekar erkeklerdir.[15]

Büyük kaçgun esnasında toprağını terk edenler, toprağa bağlı vergi ödeyen köylüler olmuştur. Bir kısmı dağlara, vergi toplayıcılarının ulaşamayacakları yerlere, dağlara çekilirken, bir kısmı da daha emniyetli yerler olan, surlarla çevrili şehirlere göç etmiş, kalanlar ise Celaliler arasına karışmıştır. Bazıları da kendi sancaklarını terk ederek başka sancaklara göç etmişlerdir.

---

[14] Fatma, Acun, "Celali İsyanları (1591- 1611)", Türkler, c.IX,Ankara, 2000, s.695-710.
[15] Akdağ,a.g.e,s.251.

Döneme ait belgelerden, Anadolu'daki göç hareketlerinin küçümsenmeyecek kadar geniş çaplı olduğu ve bazı köylülerin Gürcistan' kadar gitmeyi göze aldığı anlaşılmaktadır. Önceki yıllarda, nüfus artışı dolayısıyla şehirlere yapılan göçler, şehirlilerin de durumunu zorlaştırmıştır.[16]

Devlet düzeninde aksamalar, akçe değerinin düşmesiyle de değişmeyen Osmanlı vergi kanunlarına göre ayarlanan hazine gelirlerinin hizmetlere yapılacak masraflara yetmemesi yüzünden başlamıştır. Daha çok para bulmak zorunda kalan Hükümet, bir taraftan Tekalif-i Divaniye vergilerini kolayca yükseltmiş, mukataaları, arttırma esasına göre iltizama vermiş, bu cins vergilere tabi reaya ezilmeye başlamıştır. Hizmete karşılık tutulan paranın çoğalan ihtiyaçlara artık yetmemesi üzerine, ücretleri nakit para ile ödenen veya kendilerine dirlik bağlanan memurlar geçimlerini sağlamak için, reayanın çeşitli sınıflarına karışmaya başlamışlardır.

Çiftçi halkı ise huzursuz edenlerden birisi de göçebelerin durmadan yer değiştirmeleri idi. Göçebelerin yanlarında gezdirdikleri hayvan sürüleri köylülerin ekin tarlalarını harap etmesi yüzünden, yerleşik halk ile göçebelerin tartıştıkları çok olurdu. Yaylak bölgelerle kışlak yerler arasında, yaz başında ve sonbahar da meydana gelen gidip gelme göçleri, yolboyu ekinlerine pek çok ziyan açıyordu.

Türkiyenin üzerine iyice çökmüş olarak görülen iktisadi darlık ve sıkıntıdan gelen sosyal bunaltının etkisinde, düzeni bozulan başka bir alan, memurluk olmuştur. Görevlerinin sağladığı hakları itibariyle, hepsi kendi hesabına birer vergi tahsildarı durumunda bulunan devlet hizmetleri, fonksiyonları itibariyle iki tür ayrılmışlardı. Şeriat kaideleri ile, onun yanında yer alan, kökü örfe ve padişahın fermanlarına dayanmış diğer bütün kanunları uyguluyan, bu çerçeve içinde hüküm veren, reayayı korumak için hükümet adamlarının işlemlerini de şeriat ve kanun yönlerinden kontrol eden devlet hizmetlileri türüne ehl-i şer adı verilmekte idi.[17]

1596-1603 yılları arasındaki fiyatlara gelince, Anadoluda pahalılaşma görülmedik derecede fazladır; pahalılaşmayla birlikte akçenin kesadı denen bir nevi enflasyon meydana gelmiştir. Vergiler yükselmeye başlayınca bazı kimseler itiraz etmeye başlamışlardır. Celali fetreti ve büyük kaçgunluk zamanında çiftçi halk kitleler halinde topraklarını terk etmişlerdir.

---

[16] Uluçay, Çağatay, Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri,Berksoy Yayınevi,İstanbul,1943,s.400.
[17] Akdağ,a.g.e,s.80.

Eşya fiyatlarının yükselmesiyle, harp masrafları artmış, hükümet, asker sayısını artırma yoluna gitmiştir. Vergi sistemine dayanan tımar sistemi de etkileniyor, iflasa gidiyordu. Bazı tedbirler alınmış ancak hazineyi mali darlıktan kurtaramamışlardı. Seferler için gerekli olan masrafları tedarik etmek büyük bir mesele haline gelmiştir. Özellikle III.Murad döneminde, İran ve Avusturya savaşlarının başlaması büyük mali sıkıntılar yaratmıştır.

XVI. asrın ortalarından itibaren Anadolu'da ''suhte'' adı verilen medreselerde yetişen kişiler, Rumeli'de harekete geçerek halkın başına bela oluyor, katliamlara neden oluyorlardı. Bursa, İstanbul, Edirne şehirleri levendlerin en çok toplandıkları yerler olmuştur. Hükümet türeyen levendatların azalması için gerekli önlemler alma yoluna gitmiştir.

1.1.2 Eşkıyalık Hareketlerine Karşı Alınan Tedbirler

Osmanlı Devlet teşkilatında çeşitli birimlerde kullanılmak için, devşirme yoluyla devlet hizmetine alınan gençlerin sayısı 17.yüzyılın başlarında gitgide azalmıştır. Bu teşkilatın yerine taşrada devlet hizmeti gören beylerin emri altında hizmet eden, kargaşaya sebep olan, kapı halkı denilen gençler almıştır.

Beyler çoğunlukla İstanbul'da kalıyor ve kendi yerlerine vekillerini sancak yönetimine gönderiyorlardı. Sancakbeylerinin itibarını yitirmesine neden oluyordu. Artan isyanlar karşısında hükümet saraydan taşraya yönetici atayarak kontrolü tekrar eline geçirmeye çalışmış görünmektedir.[18]

Merkezi hükümetlerin; isyan ve eşkıyalık olayları neticesinde harap olup terk edilen köyler hakkında, 17.yüzyıl ortalarına doğru ilginç tedbirler aldığı görülmektedir. Terk edilen köy ve kasabalara buraları tekrar şenlendirebilecek, maddi ve manevi yönden söz sahibi bazı şahıslara verilmesiydi. Böyle kimseler her yıl hazineye bedeller ödüyorlar ve buna karşılık aldığı köy kendi neslinden gelenlere kalabiliyordu.

Osmanlı Devleti'nde, merkezi hükümetler, savaş zamanlarında ve diğer olağanüstü durumlarda alınan vergilerin miktarının makul oranlarda düşürülmesi şeklinde tezahür etmiştir. Nüfus kayıplarının önlenmesinde etkili olan bir tedbir olarak algılanmıştır. Derbent ve geçitlerin korunması karşılığında, buraların yakınında yaşayan halkın bir takım örfi vergilerden muaf tutulması şeklinde olmuştur.[19]

---

[18] Suraiya, Faroghi, "Krizler ve Değişim''(1590-1699),(Çev. Ayşe Berktan),İstanbul,2004,s.686-687.
[19]Orhonlu, Cengiz,Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,2.b,ErenYay,İstanbul,1990, s.65-74

Devletin hem kendi otoritesini temin açısından hem de reayanın acılarını hafifletmek için aldığı tedbirlerden birisi de yakalanan asilerin, işbirlikçi devlet görevlilerinin, kadıların, vs. bütün kadroların yakalandıkları yerde cezalandırılmaları ve halktan aldıklarının geri sahiplerine dağıttırılması olmuştur. Fuzuli olarak devletten geçinenlerin de önü alınmış olmaktaydı.

Köyde yaşayanlar eşkıyalara karşı "il erleri"[20] denilen savunma sistemleri kurmuşlardır. Köylerde toprağın kazılmasıyla veya topraktan yükseltilen duvarlar ile yerleşim yerleri korunmaya çalışılmıştır. Bu hendekler ile korunan yerlerin ismi merkezi hükümetler nezdinde palanka idi.

Eşkıyalara karşı halkın güvenliğinin temenninde önemli bir vazifesi olan diğer yapılar ise bedestenler ve kervansaraydır. bu yapılar sağlamlık yönünden kaleleri aratmaz yapıdaydı eşkıyaların durdurulmasında bu yapılar yetersiz kalmıştır. Ama buna rağmen tüccarların çeşitli mallarını korumak için en güvenilir yerler olarak önemini korumuştur bu yapıları devlet ileri gelenleri halkın ihtiyaçları için inşa ettirmişlerdi. Ancak bazı devlet adamlarının halka yük getiren hanlar yaptırdıkları için suçlanmıştır. Ama bazı yerlerde de bu tür yapıların etrafında zamanla önemli yerleşim merkezleri olmuştur.[21]

Halkın eşkıyalardan kurtulmak için aldığı tedbirlerden birisi de aralarında eşkıyaların istediği parayı toplayarak belayı başlarından atmak şeklinde olmuştur. Üzerlerine düşen parayı vermeyen kişiler mahkemeye başvurmuşlardır. Saldırılar esnasında şehirlerin korunması için esnaflar canla başla mücadele etmişlerdir. Geliştirilen çözüm yolları her zaman olumlu sonuç vermese bile bir nebze de olsa eşkıyaların önü kesilmiş oluyordu.

---

[20] Akdağ,a.g.e,s.260.

[21] İnalcık,Halil,Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ(1300-1600),(Çev.RuşenSezer),YKY, İstanbul, 2003, s.154-155.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜRZİLİK İNANCI

2.1 DÜRZİLİK

2.1.1 Dürzi Adının Anlamı ve Kökeni

Dürzi kelimesi, Şeyh Muhammed bin İsmail Neştekin Derezi'ye istinaden ortaya atılmış bir kelimedir. Dürzilik, Davetü't-Tevhid,Benü Maruf,Al-i Maruf,el Muvahhidun,el- Muvahhiduned-Duruz ve el-Hakimiyye olarak da isimlendirilmiştir. Dürzi kelimesine ilişkin bir diğer iddia ise, bu kelimenin, Kudüs'ün Müslümanlar tarafından alınmasından sonra bir kaleye sığınmak zorunda kalan Haçlı birliklerinin Alay komutanı olan Comtede Dreux'dan geldiği yönündedir.

Sıklıkla Müslümanların saldırısına maruz kalan ve Müslümanlara karşı intikamcı duygular besleyen Dreux'nun, Hristiyanlarla İsmail'iler birleştirerek yeni bir fitne unsuru oluşturması çabalarının bir sonucu olarak 'Dürziliği' kurduğu dile getirilmektedir.[22] Dürzilik, Şii eğilimli bir mezhep ya da inanış olmakla birlikte gizliliğe, gizliliğini sürdürülmesi için takiyye'ye büyük önem vermektedir. Dürziliğin bu ötürü bu inanç hakkında net bir bilgi karakterinden edinilmesi mümkün olmamıştır. Fakat Mısır Seraskeri İbrahim Paşa döneminde Teym vadisindeki Dürzi bölgesinin dolayısıyla da Dürzi inanışına dair kitapların ele geçirilmesi ve Dürzilik üzerine dair kitapların ele geçirilmesi ve Dürzilik üzerine yapılan kapsamlı araştırmalar neticesinde birtakım bilgilere ulaşılması mümkün olmuştur.

Dürzilerin etnik kökenleri yeterince açıklığa kavuşturulmamış bir meseledir. Dürzilikle ilgili yapılan araştırmaların çoğunda, onların etnik kökenlerine yönelik bilgiler fazla yer almamıştır. Dürziler arasında kendilerinin Arap menşeli olduklarına yönelik kanaat hakimse bile bunun aksini iddia eden ciddi iddialar ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan biri Tekindağ'ın makalesinde bahsettiği, Berlin Üniversitesi Profesörü Felix Von Luschan'ın iddiasıdır.[23] Luschan, 59 Dürzi erkeğinin kafatası ölçümüne dayanarak Dürzilerin hakikkatte Arap olmadıklarını iddia etmiştir.

---

[22] Tan,Muzaffer;"Geçmişten Günümüze Dürzilik'',Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, Cilt:V,Sayı: 2,Ankara,Güz 2010,s.62.

[23] Tekindağ, a.g.m.,s.143-144.

XVII. yüzyılda Dürzilerin Papalık ve bazı İtalyan devletleri ile olan münasebetleri sonucunda, onların menşelerine yönelik bir menkıbe yazıldığı ifade edilmektedir. Tekindağ, adı geçen makalesinde buna uydurma dese de bu menkıbe, Dürzilerin Man'oğlu Fahreddin adına kaleme aldıkları bütün tarihlerde kayıtlıdır. Bu menkıbeye göre "Druzes'' ismi "Comte de Dreux'' isminden gelmektedir. Bu menkıbenin Fahreddin döneminden önce de Papalık nezdinde bilindiği düşünülmektedir. Çünkü Dürziler Roma'da Papa tarafından 1441 yılında Hristiyan kolonisinden gelen elçiler olarak kabul edilmişlerdir.

Dürzilik bir mezhep olarak ilk defa Mısır'da ortaya çıkmış ancak burada yayılmayınca Suriye, Lübnan, İsrail ve Ürdün bölgelerine yayılarak taraftar bulmuştur. Dürzi topluluklarının ilk yayılma alanları "Vadiyü't-Teym'' denilen bölge olarak kabul edilmektedir. XVIII. Yüzyılın ilk çeyreğinde bu bölgede bulunan Yemeni ve Kaysilerin çatışmalarından dolayı Lübnan'ın dağlık bölgelerinden ayrılan Dürziler, İç Suriye'de yer alan Havran dağlık bölgesinde yerleştiler.[24] Bundan sonra bölgenin adı Cebel-i Havran yerine daha çok Cebel-i Dürüz diye anılmaya başlanmıştır. Havran, Şam'a 85 km. uzaklıkta engebeli bir araziydi. Bir tarafı çöl diğer tarafı ise sarp kayalık Lice ve Safa bölgesi ile çevriliydi.

2.1.2 Dürzi Tarihi ve Toplumu

Aslen Arab olup, Şia'nın İsmail'iyle (Bâtıniye) kolundan ayrılarak ortaya çıkan Fâtımî hükümdarı Hâkim bi-emrillah'ın ilâh olduğuna ve onun veziri Hamza'nın imamlığına (peygamberliğine) inananlara verilen ad. Doğrusu "Derezî" olup yanlış olarak "Dürzü" denilmektedir. Eski bir kabile olan Derezîler, Arabistan'dan gelerek Irak'a yerleştiler. Irak'taki Hîre Devleti'nin, İranlılar tarafından yıkılmasından sonra, Mısır ve Suriye taraflarına gittiler. İslâm dîninin yayıldığı ilk yıllarda Müslüman olup, Şam fethi sırasında İslâm askerine yardım ettiler. Daha sonra Mısır'da iktidarı Fâtımîlerin ele geçirmesi üzerine, Mısır'da toplanarak onlara tâbi olan derezîler, doğru yoldan ayrıldılar. Fâtımîlerin sapık inançlarını kabul ettiler.[25]

Anuştekin ed-derezî isminde bir Batını dâîsinin hâkim bi-emrillah'ın ilâh ve kendisinin imâm olduğunu iddia etmesi üzerine ona tâbi oldular. Ona uydukları için derezî (dürzî) diye meşhûr oldular. Bâtınîlerin baskıları sebebiyle ayrılıp, Suriye taraflarına gide rek Vâdiy-ut-Teym, Sayda, Beyrut ve Şam civarında yerleştiler. Haçlı seferleri sırasında Frenkler ile birlikte hareket ettiler. Zaman zaman Hristiyanlarla mücâdelede bulundular. Osmanlılar zamanında da değişik şekillerde hareket ettiler.

---

[24] Sabahattin Samur, "Cebel-i Havran'da Dürziler ve Sultan Abdülhamit'in bunlarla ilgili Politikası(1878-1900)'',Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.5, Kayseri, 1994,s.309.

[25] Dalkıran, Sayın; "Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik)'',A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:21,Erzurum,2003,s.201-210.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesi üzerine ona itaat eden Derezîler, bir müddet Osmanlılara karşı itaat içinde bulundular. Üçüncü Murâd Hân zamanında isyan ettiler. Ganijeli Dâmâd İbrahim Paşa tarafından itaat altına alındılar. Daha sonraki devirlerde de Osmanlılara karşı isyan eden derezîler, Cebel-i Durûz bölgesinde toplanıp büyük karışıklıklar çıkardılar. On sekizinci yüzyılın ortalarından îtibâren Hristiyanlaşmaya başladılar. Güçlü oldukları bölgelerde Müslümanlara zulüm yaptılar. Avrupalı Hristiyanlarla birleşerek çok taşkınlıkta bulundular: Zaman zaman parçalanıp, aralarında mücâdele ettiler.

Dürzî toplumu temelde Ukkâl, yani dinin sırlarına ermiş salikler ve Cuhhâl, yani salik olmayanlar şeklinde iki gruba ayrılır. Dürzîler içerisinde dinî liderlikle siyasî liderlik arasında kesin bir ayrım vardır. Siyasi liderliğe hem Cuhhâl hem de Ukkal kesimden Dürziler kabul edilirken, dini liderlik yalnızca Ukkâl'a bırakılmıştır.Siyasî ve dinî kurumlar birbirinden tamamen ayrılmış olsa da, Dürzî toplumunu ilgilendiren tüm konularda her iki kesimin üyeleri arasında belli ölçülerde istişareler yapılır.[26] Ukkâl; Ukkâl sınıfı, mezhebî prensiplere sıkı sıkıya bağlı olan kişileri ifade eder.

Ukkal'in özellikle içki içmemek, dürüst olmak, yeme ve içmede israf etmemek gibi hususlara dikkat etmesi gerekir. Bunların bir kısmı küçük ticari işlerle uğraşırlar ve mütevazı bir hayat sürerler. Ukkâl'in lüks bir hayat sürmelerinin doğru görülmez. Erkeklerin yanında kadınlar da bu gruba girebilirler. Bunlar da Âkilât olarak adlandırılmaktadır. Ukkâl, ekseriyetle başlarına sarı sarık takar ve koyu mavi cübbe giyerler. Fakat resmî bir vazife aldıklarında görevlerinin gerektirdiği şekilde kıyafet giymelerine izin verilir.

Âkilât ise yüzlerini de örten bir giysi giyerler. Âkilât'tan bir kadın, Cuhhâl'den bir erkeğin karısı olursa dinî sırları ondan gizlemesi, yanında bulunan risaleleri kilitli bir sandıkta tutması gerekmektedir. Ukkâl, sadece dini işlerle uğraşıp siyasetten uzak durmaktadırlar. Ukkâl kesimin çoğu Ecevit olarak adlandırılır ve bunlar daha çok yaşlıların katıldığı dini törenleri düzenlerler. Bunlar saçlarını keserler ancak bıyık ve sakallarını uzatırlar. Törenlerde kendilerine has kıyafet giyerler. Halvethanenin temizliği, düzeni, ışıklandırması, ısıtılması gibi işlerden Ecevitler sorumludurlar. Cuhhâl'dan seçilen bir erkek ve bir kadın da bu düzenlemeleri teftiş etmektedir.

---

[26] Bağlıoğlu, Ahmet, Orta Doğu Siyasi Tarihinde Dürziler, Elazığ: Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları,2006.s.114-117.

Ukkâl'ın başında Şeyhü'l-Akl denilen dinî önderleri vardır. Şeyhü'l-Akl temyiz mahkemelerine Dürzî kadıları atama komitesinin üyeleri olarak kabul edilip görev yapmakta, ayrıca davalar sırasında ortaya çıkan sorunlar konusunda kadılarla görüşüp kişisel statü ve dini vakıflar konularında da resmî görüş beyan etmektedir. Yine Dürzî kamuoyunu ilgilendiren ibadet, iffet, ahlak dini eğitim gibi konularda görüş bildirmektedir. Konumları gereği siyasetle iç içe yaşamakta ve Dürzî liderlerle de bazen ters düşebilmektedir. Şeyhü'l-Akl bunların yanında hayır amacıyla yapılan para bağışları, vakıf mülklerinden elde edilen gelirlerin kullanımı ve Dürzî toplumu menfaati doğrultusunda yapılacak harcamalar hususunda yetkili tek mercidir.

Cühhâl; Cühhâl ifadesi, "câhil" kelimesinin çoğulu olup cahiller, bilgisizler anlamına gelir. Dürzilik'te Cühhâl yahut Şerrâhun denilen kimseler, dinî metin ve kuralları bilmeyen, dînî toplantılara sadece Ramazan ve Kurban bayramlarında katılabilen toplumun çoğunluğunu oluşturan kesimdir. Dürzîlik hakkında çok az şey bilen Cühhâl'in, Hâkim'in ulûhiyetine inanması ve onun bütün varlıkların yaratıcısı olduğunu kabul etmesi, Akl'ın hudûdun sebebi olduğuna ve hudûdun bütün maddî varlıkların kaynağı olduğuna inanması yeterlidir. Ayrıca yedi esası da bilmesi gerekir. Cuhhâl'in Dürzî risalelerini okuması yasaktır. Ancak şerhlerin bir kısmını ve basılı eserleri okuyabilirler. Bu yüzden kendilerine Şerrâhûn da denilmektedir.

Cuhhâl'in sadece bayram törenlerinde, Dürzî risalelerinden bir kısmını dinlemesine müsaade edilir. Bunlar Dürzî toplantıların ilk oturumundan sonra çıkmak zorundadırlar. Cühhâl'in, Ukkâl'dan farklı olarak refah içinde bir yaşam sürmelerinde ve dünyevî lezzetleri tatmalarında bir sakınca yoktur. Özel bir kıyafet giymeleri de zorunlu değildir. Bununla birlikte iffet, temizlik, Allah korkusu, itaat ve ırzlarını korumak, yalancı şahitlik ve benzeri kötü şeylerden sakınmak, zikir, tespih ve salavat bunlar için de gereklidir.[27]

Cühhâl'den bir Dürzî'nin Ukkâl arasına katılabilmesi için kırk yaşından küçük olmaması ve sıkı bir denetimden geçmesi gerekir. Şayet uzun süre ahlakî davranışlarıyla şeyhlerinin güvenini kazanırsa, bir yıllık bekleme süresinin ardından, kendisinden ahit alınarak Ukkâl sınıfına geçebilir. Ukkâl ve Cühhâl dışında, Dürzî toplumunda "ayân" ve "âmme" diye iki sosyal sınıf daha vardır. Günümüzde beş bölgeyi elinde tutan, kendileri şeyh ailesinden geldikleri halde şeyh olmayan feodal liderlere ayân, onların mensuplarına da âmme denilmektedir. Her iki grubun da, kendi çevresinden evlenmesi gelenekleşmiştir.[28]

---

[27] Öz, Mustafa, İslam Mezhepleri Tarihi, Ensar Yayıncılık, İstanbul,2011,s.39.

[28] Fığlalı, E.R. , Çağımızda İtikadı İslam Mezhepleri, İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir,1981.s.215.

Lübnan'da sayıları 300.000'i bulan Dürziler, Lübnan siyasetinde tıpkı Suriye'de olduğu gibi etkin konuma gelmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde Lübnan'daki Dürzileri, Lübnan'ın güneydoğusundaki Şuf Dağı'ndaki sarayından Velid Canbolat yönetmektedir. Azınlıkların oldukça fazla olduğu Lübnan'da, Dürzilerin dini inançları, siyasi tavırlarını etkilemekte, siyasi tavırları da bölgesel ve yerel politikaları şekillendirebilmektedir. Lübnanlı Dürzilerin politik tavırlarını en çok belirleyen ve yönlendiren kavram "takiyye'' kavramıdır.

Dürzilerin tarih boyunca kendi aralarında veya diğer komşu topluluklarla yaptıkları ittifakların ve mücadelelerin, Dürzi liderliğine konjonktür değişimlerine ayak uydurma konusunda önemli bir deneyim ve esneklik kazandırdığı, eğilim ve yönelimleri sezinleme yeteneği gelişen Dürzilerin şartlara göre anında müttefik değiştirebildikleri ve diplomatik manevralara girme becerisini gösterebildikleri iddia edilmektedir.

Lübnan Dağlarında 19.yy.da başlayan iç savaş, 20. ve 21. yüzyıllarda da sıklıkla alevlenmişti. Sonuç olarak; Lübnanlı Dürzilerin siyasi tutumlarını, "takiyye'' kavramı ve sırlarını açığa çıkarmama ve azınlıkta olma psikolojisi belirlemektedir. Ancak bu çerçeveden bakıldığı zaman tarihsel süreci değişken politik tavrı anlamak mümkün olabilmektedir.

XVI. asırda iki büyük ailenin Dürzîlere hâkim olduğu görülmektedir: Garpta Buhturlar, Şûf'ta Ma'noğulları. Müteakip asırlarda, Dürzîleri idareleri altına alan nüfuzlu ailelerden Canbulat, Arslan ve zamanımızda bile henüz hepsi Dürzîliği benimsememiş olan Şihaboğullarını göreceğimiz gibi, Âl-i Tenûh, Âl-i 'Alamuddin gibi ailelerle Meşâyihu't-Telûkiyyîn, Meşâyihu'l Melkîn gibi Dürzî şeyhlerinin de tarih sahnesine çıktıklarını görürüz.[29]

Dürzîler XVI. yüzyıl boyunca Hristiyanlar'ın etkisinde kalmadan bir ölçüde denetim altında tutuldular. XVII. yüzyılda Canbulatoğlu ayaklanmasıyla Osmanlı ile Dürzîler arasında uzun ve huzursuz bir dönem başladı. II.Fahreddin Osmanlı'ya karşı Canbulatoğlu isyanına destek verdi. Kuyucu Murat Paşa'nın bu isyanı bastırması üzerine II. Fahreddin Fransa ile ittifak kurdu ve bu da Fransızların bölgedeki Hristiyanları korumak amacıyla müdahaleci bir tavır almalarına sebep oldu.

Gerek II. Fahreddin'in bu faaliyetleri gerekse Fransızların müdahaleci tavırları ve kimi Dürzî şeyhlerinin Hristiyanlığı benimsemesi Sayda, Beyrut ve Şam'da bir takım hadiselere yol açtı. Osmanlı yönetimi, XVII. yüzyıl sonlarında bölgeyi Şam eyaletine bağladı. Canbulatoğulları, Haydaroğulları ve Arslanoğulları gibi Dürzî hanedanları arasındaki çekişme XVIII. yüzyıla doğru yoğunlaştı. Osmanlı Devleti kendisine yakın gördüğü Şihaboğulları ailesini destekleyerek düzeni korumaya çalıştı. Bazı Dürzî emirlerinin Hıristiyanlığı benimsemesiyle Müslüman Hristiyan çatışmasının tohumları atıldı.

---

[29] Tekindağ, M.C. ''Şehabettin, Dürzi Tarihine Dair Notlar'', Tarih Dergisi, c.VII,(1954):143-154.

XVI. yüzyıldan itibaren bazı Dürzîler, Lübnan ve Kuzey Suriye'ye, oradan da özellikle Havran Dağı'na göç etmişlerdir. Bugün, bu bölgede geniş bir Dürzî topluluğu oluşmuştur. Günümüzde burası "Cebelü'd-Dürûz" olarak bilinmektedir.

2.1.3 Alevilik ve Dürziliğin Karşılaştırılması

Alevilik, bazen Alevilik ve Bektaşilik diye anılan yapı, tarihsel olarak başlangıçta Kam geleneğine sahip olan Türkmen oymakların İslam'ı kabul etmesinden sonra eski inançlarıyla İslam'ı bir biçimde bağdaştırmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu yapı ilk dönemlerde Yesevilik, Vefailik, Haydarilik ve Kalenderilik gibi sûfî kalıplar üzerinden varlığını devam ettirmiştir.

Erdebil merkezli Safevi tarikatı bir taraftan Şiîleşme, bir taraftan da siyasileşme sürecine girdiğinde bu anlayış söz konusu yapıya da yansımıştır.

Şam bölgesinde varlıklarını sürdürmeye çalışan Dürziler, kendilerini uzun yıllar boyunca Müslüman gibi göstererek takiyye yapmışlardır. Dürziler, Hâkim bi-Emrillah'tan sonra diğer dinlerin hükümlerinin kalktığına inanır, Müslümanları, Hristiyanları ve Yahudilere aşağılar, bu dinin mensuplarına lanet ederler. Hristiyanlıktaki monofizit inanca yakın bir şekilde Hâkim bi-Emrillah'ın hem ilahî hem de insanî yönü bulunmaktadır. Dürzi inancına göre Hâkim bi-Emrillah noksan sıfatlardan münezzeh kemal sıfatlarla muttasıf bir varlıktır.

Dürziler, Müslümanlığın hükmünün kalmadığını kabul etmekle birlikte Hz. Ebu Bekir ile Hz. Osman'ı hayâsızlığın ve kötülüğün ta kendisi olarak nitelendirmektedirler. Hz. Âdem' in peygamberliğini kabul eden Dürziler, Hz. Âdem'in topraktan yaratılmış olduğu inancını reddederler.

Dürzilere göre kendi içlerinde sözünde durmak ve dostu korumak, Hâkim bi-Emrillah'ın ilahlığını kabul etmek farzdır, namaz, zekât ve orucun Dürzilikte yeri yoktur. Bunlara rağmen Kuran-ı Kerim'i de okumaktan geri kalmayan Dürziler, sıklıkla, kendilerine göre Kuran'ın bâtını tefsirini yaparlar, yıldız ve kum falına, tılsıma büyük önem verirler. Aynı zamanda Dürziler, çeşitli hesaplama yöntemleriyle cümleleri hesaplamış, harflerin şekillerine göre de ayetlere, kutsal sözlere farklı anlamlar yüklemişlerdir. Bununla birlikte Dürzi inanışında, Kuran-ı Kerim'in aslında Selmân-ı Farisi'ye indirildiği, Hz. Muhammed'in de Selmân-ı Farisi'den bu vahyi aldığı şeklinde bir inanış bulunmaktadır.

Dürzilerde reenkarnasyon inancı da yaygın olarak görülmektedir.[30] Dürzi inancına göre, Nusayri inancına benzer bir şekilde, ölülerin vefat anında ruhları, yeni doğmuş çocuklara geçmektedir. Dürzi inanışına göre Hâkim bi-Emrillah'tan sonra din değiştirme imkânı kalmamıştır.

---

[30] Ahmet Bağlıoğlu, "Dürziliğin Felsefi ve Dini Arka Planı'', FÜİFD, S.8, Elazığ, 2003,s.218.

Dolayısıyla da reenkarnasyon inancı çerçevesinde Dürzîlerin ruhu başka Dürzîlere, Müslümanların ruhu başka Müslümanlara geçer. Dürzîlerden herhangi birinin başka bir dine geçmesi ise bu şahsın annesinin zina etmiş olmasıyla yorumlanır.[31]

Bunun yanında Dürziler, Allah'ın her yüzyılda bir, bir insanın kılığına girerek insanlar arasında gezdiğine inanmaktadırlar. Aynı şekilde Hamza bin Ali'nin de her yüzyılda bir insanın kalıbında yer alıp halkın arasında yaşadığına inanmaktadırlar. Dürzilerdeki reenkarnasyon inancı çok uzak coğrafyalara kadar tesir etmiştir.

Dürzilerin evliya olarak kabul ettiği bir şahsın, öldüğü zaman ruhunun Çin dağlarındaki birisinin bedeninde tekrar ortaya çıktığı inancı Dürziler arasında kabul görmektedir.Dürzilikte, bütün varlıkların Allah'ın iradesiyle meydana geldiğine, yaratma olayının ise Küllî Aklın aracılığıyla yapıldığına dair bir görüş bulunmaktadır. Küllî akıl, en üst mertebede olup, Allah ile Allah'ın yarattıkları arasında aracı konumdadır.

Dürzilikte içki içmek, karaborsacılık, tefecilik, çok eşlilik, on üç yaşından küçük kızlarla ve Dürzi olmayan kişilerle evlenmek, Mut'a nikâhı, cariye edinme haramdır. Dürziler, mal taksimatını kadın ve erkek arasında eşit olarak yaparlar. Vasiyet müessesesi de Dürzilikte önemli bir yere sahiptir ve vasiyetlerin yazılı olarak yapılması teşvik edilmiştir. Zengin Dürzilerin, mallarının on ikide birini din adamlarına ve fakirlere miras olarak bırakmaları farzdır. Dürzilikte kadınların örtünme zorunluluğu bulunmamaktadır. Boşanma hususunda ise Dürziler, boşanmayı hoş görmemekle birlikte zina edenin evliliğinin sona erdiğini düşünürler. Boşanma olayından sonra geri dönüş kesinlikle yoktur. Boşanma kararını ancak Dürzî kadılar verebilir.

Osmanlı idaresi Alevî adını alan Nusayrîlere Yezidilerden daha farklı bakar. Ama Nusayrilerin değerlendirilişi ve ele alınışı Anadolu ve Rumeli'nin her tarafında yaşayan Türk- Alevî gruplardan da farklıdır. Nusayrîler ve Dürzîler arasında bazı benzerliklere de işaret edilir. Dürzîler ve Nusayrîler özellikle görünüşte Müslümandırlar ve birbirlerine benzerler; ama i'tikâdlarının derinliğinde önemli farklar vardır.[32]

---

[31] Dalkıran,a.g.m.,s.201-210.

[32] Prof.Dr.Ahmet Yaşar Ocak, Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler, Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul,2013,s.300.

2.1.4 Dürziliğin Temel Kaynakları: Dürzi Risaleleri

Dürziler, dini inançlarının kaynağı olarak Dürzi Risalelerini kabul ederler. Dürzi inancına göre yüce İlah'ın nurundan yaratılmış olan sınırlar aynı zamanda cismani varlıklar olup risaleler onlar tarafından vücuda getirilmiştir. Külli Akl kabul edilen Hamza b. Ali, Külli Nefs kabul edilen İsmail et Temimi ve Tali kabul edilen Muktena Bahaeddin'in kaleme almış olduğu risaleler yüce hakikatleri içermekte ve buradaki bilgiler ehil olmayanlardan saklanması gerekmektedir.

Dürziliğin teşekkül süreci içinde yazılan bu risalelerin konuları, o dönemde meydana gelen olaylar ve ortaya çıkan dini tartışmalar neticesinde şekillenmiştir. Dürzi hareketinden ayrılanlara karşı yazılmış bilgiler bu risalelerin içinde yer almaktadır.

Hamza b. Ali'nin yazdığı risalelerdeki ibareler daha sade iken, Muktena'nın yazdığı risaleler de ise daha edebi ve ağır üslup dikkat çekmektedir. [33] Dürzilik, Batıni nitelikli bir hareket olduğu için Risalelerdeki ibareleri çözmek başlı başına bir problem teşkil etmektedir. Risalelerde birçok ibarenin gizli manaları bulunmaktadır. Bu da risaleleri anlamada ve çözümlemede ayrı bir güçlük oluşturmaktadır.

Dürzi Risaleleri, erken dönemde yazıldığı için bunların sistematik hale gelmesi daha sonraki dönemlere rastlamaktadır. Risalelerin sıralanmasında bir düzenlilik sözkonusudur. Bu düzenleme hudud silsilesine ve ölüm tarihlerine göre şekillenmiştir. Bu 111 risale, Dürziler tarafından kutsal kabul edilmekte ve itina ile korunmaktadır. Dürzi Risaleleri, Kuran'dan üstün kabul edilmiş, Dürzi lideri Kemal Canbolat ailesi tarafından tasnif edilen yeni bir risaleler mecmuası oluşturulmuştur.

---

[33] Bağlıoğlu,Ahmet "Dürziliğin Temel Kaynakları:Dürzi Risaleleri, İlahiyat Fakültesi Dergisi:8(2003):179-198.

2.1.5 Dürzilik Mezhebinin İnanç Esasları

Dürzilik inanışı 4 temel esas üzerine düzenlenmiştir.

1. "Hakim Biemrillah'ın Uluhiyetine İman'': Dürzi mezhebinin inanç esasları, Hakim Biemrillah'ın uluhiyet iddiaları çerçevesinde oluşmuştur. Dürzilere göre ilahlık onun insani görüntüsünde ortaya çıkmıştır. Hakim Biemrillah'ın "Lahuti'' ve "Nasuti'' olmak üzere iki yönü vardır. Lahuti yönü insanlar tarafından anlaşılamaz. Hakim, insanlara acıdığından, Tecelli ve Zuhur yoluyla Nasuti kisveye bürünmüştür. Tanrı'nın en son ve mükemmel tecellisi Hakim Biemrillah'tır. Hiçbir isim ve sıfatla tanımlanamaz, hiçbir dil onu ifade edecek bir tanıma sahip değildir[34] ve o her türlü tariften uzaktır. Allah'ın herhangi bir cisme girdiğini kabul eden Dürziler,onun bir örtü suret edindiğini, yazıdaki mana gibi insanlara karşı perdelendiğini ileri sürerler.

Dürziliğin Tanrı anlayışı ile İsmailiyye inancındaki Allah inancı birbirine benzemektedir. İsmaili inanç sisteminde yer alan Allah'ın hiçbir sıfatla sıfatlandırılmayacağı ve yaratıklarda bulunan sıfatların Allah'tan münezzeh olduğu gibi anlayışlar, Dürzi inançlarında da yer almaktadır.Dürzilere göre Tanrı duyularla, kıyasla ve görüşle ne idrak olunur ne de tanınır. Tanrı'nın ne belli bir mekanı ne de belli bir zamanı vardır. O, her yerde ve her zamanda vardır.Tanrı zaman zaman en yüksek makam olan imam makamında insanlara tecelli etmiştir. Ancak Tanrı insana nasuti bir anlayış ile açılmıştır. Allahın sureti ve şekli Hakim Biemrillah'ta kendini göstermiştir.

2. "Emr'i Bilmek'': "Emr'', Hamza b. Ali'dir. Hamza b. Ali 985 yılında Horasan'ın Züzen şehrinde doğmuştur. Dürzilere göre Hakim ve Hamza'nın doğumu aynı yıla ve aynı güne Perşembe gününe denk gelmektedir. Bu yüzden dini ayinler perşembe günleri yapılmaktadır. Hamza Dürzi inanç sisteminin asıl kurucusudur. Dürzilere göre Hakim ile Hamza kıyamette tekrar dirilecekler ve dünya hakimiyetini dürzilere vereceklerdir. Hakim'den sonra en önemli unsur "emr'' makamıdır. Hamza'nın ise çeşitli dönemlerde farklı kişiliklere bürünerek ortaya çıktığına inanılır.[35]Adem devrinde Şantil, Nuh devrinde Pisagor, İbrahim zamanında Davud, Musa zamanında Şuayb, İsa zamanında Mesih, Hz.Muhammed devrinde Selman-ı Farisi ve Hakim zamanında Hamza b. Ali olarak görünmüştür.

3.Hudud'u Bilmek: Dürzi inancına göre "Hudud'' ilahi dinlerdeki peygamber mertebesindendir. Hudud'lar 5 kişidir. Hamza b. Ali: "Külli Akl'' olarak bilinir. İsmail b. Muhammed et- Temimi: ''Külli Nefs'' olarak bilinmektedir. Hamza ona diğer hududlar üzerine emir ve nehiy yetkisi vermiştir.Muhammed b.Vehb el Kuraşi: "Kelime'' olarak bilinmektedir. Nefse nispet edilir.

---

[34] Öz, a.g.e.,s.30.
[35] Öz, a.g.e.,s.42-43.

Nefsten sonra gelen hudud olup "Sefiru'l- Kudre'' makamına getirilmiştir. Abdülvehhab es- Samiri: "Sabık'' olarak bilinir.[36] Kelimeyee nispet edilir ve ona yardımcı olarak yaratılmıştır. Ahmed es-Semuki: " Tali'' olarak bilinmektedir. Cismani dünyanın yaratılmasına ona nispet edilir. Dinin esaslarından olduğu için hududu bilememek tevhit davetini bilmemek demektir.

4. Yedi Esası Bilmek: "Hisal'' veya "Vesaya'' olarak da adlandırılır. Bunlar Şia'daki velayet ve cihatla birlikte İslam'ın yedi şartının yerine geçmiştir.

Dürzilere göre bütün peygamberlere muhalif olmak bir ilkedir. Çünkü peygamberler Hakim'i bırakarak insanları asla zuhur etmeyen bir ilaha çağırmışlardır. Hamza b. Ali bütün peygamberlerle ve özellikle de şeriat sahibi Hz. Adem, Nuh,Musa, İsa ve Muhammed ile savaşmayı, onların temsil ettiği akide, şeriat ve dinlerden uzaklaşmayı gerekli görür. Dürzilerde kadınlar ve erkekler kardeş kabul edilmektedir. Din mensuplarının özellikle sıkıntı ve felaket anlarında birbirlerine yardım etmeleri önemli kabul edilir. Bir Dürzi'nin dindaşını koruması dini bir sorumluluktur. Toplum tehlikede olduğu zaman hepsinin toplanıp kendilerini savunmaları gerekir.

2.1.6 Dürzilikte Reenkarnasyon İnancı

Dürziler kendilerini İslamiyet'in bir mezhebi olarak tanımlarlar. Ancak İslamiyet'ten farklı birçok uygulamaları mevcuttur. Bu uygulama ve inanışlardan en önemlisi reenkarnasyon inancıdır.Reenkarnasyon inancı dürziliğin oluştuğu 11.yüzyıla kadar uzanır.[37]

Dürzilerin cenaze törenlerine baktığımızda ağıt yakma kısa bir süre ile sınırlandırılmıştır.Bu yüzden ölen akrabalarının başkasının yerine tekrar dünyaya geldiğine inanmaları dolayısıyla ölümün acısı erkenden atlatılmıştır.

Dünyada reenkarnasyon inancına sahip tek mezhep Dürziler değildir.Ama Dürzilerin oluşturduğu reenkarnasyon inancı sıradışı olmuştur.Dürzi inancına göre, ölen ruh hemen bir bebek ya da yüksek bir insan formunda yeniden doğar ve üç yıl içinde ruh kendini belli eder.

Reenkarnasyon birbirlerine bağlı olmayan kişileri de bir araya getirebilmektedir. Bundan dolayı Dürzi birliğine katkısı olmuştur. Reenkarnasyon dini değil sosyal bir olgu olmuştur.

---

[36] Bağlıoğlu, a.g.e., s.170-171.

[37] Şerife Kalaycı(2018).Lübnanda'ki Dürzilerde Dini ve Sosyal Yaşam, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş,s.18.

2.1.7 Lübnan Dürzileri

Lübnan Doğu Akdeniz kıyılarında, yer alan bir ülkedir. Batıdan Akdeniz, kuzey ve doğudan Suriye ile sınırlıdır. Ülkenin doğu- batı doğrultusundaki genişliği 70 km. kadardır. Kuzey- güney doğrultusunda uzunluğu 200 km.'dir. Lübnan toprakları, Akdeniz kıyılarından iç kesimlere doğru, dört bölgeden oluşmaktadır. [38]

Lübnan'ın Başkenti Beyrut'tur. Uzun yıllar Ortadoğu'nun ekonomi ve kültür merkezi olmuştur. Ülkenin diğer önemli şehirleri, Şam, Trablus, Sayda, Bekaa, Zahle, Baalbek ve En- Nebatiye'dir. Ülkenin nüfus yapısında etnik çeşitlilik olması, siyasi ve toplumsal istikrarı olumsuz etkilemiştir. Feodal yapılanma ve aşiretler hala etkisini korumaktadır.Şii ve Sünni gruplar olarak halk ayrımları olmuştur. Lübnan siyasetinde etkin bir rol oynayan Dürziler Şuf bölgesine ikamet etmektedirler. Lübnan siyasi sistemine göre Dürziler, müslüman kesimin içinde kabul edilmektedir. Canbulat ve Arslan aileleri de en etkin Dürzi aileleridir kalabalık bir kesimi oluşturmaktadırlar.

Lübnan'ın ikinci önemli mezhep grubundan olan Maruniler ise ekonomik olarak da ülkenin en üst sınıfında yer alırlar. Maruniler ve Dürziler arasında uzun yıllar çatışmalar meydana gelmiş üstünlük mücadelesini tam anlamıyla kazanan olmamış, belirli aralıklarla önemli mevkilere sırayla gelmişlerdir. Günümüzde de Maruni ve Dürzi toplulukları uzak bölgelerde oturmaktadırlar.

---

[38] Tekindağ, a.g.e.,s. 101-107.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA

3.1 CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İSYANI

3.1.1 Canbolatlar'dan Önce Suriye'nin Genel Durumu

I.Selim'in Suriye ve Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı Devleti, coğrafi ve kültürel olarak doğuya kaymaya başladı. Suriye'nin fethiyle artık Osmanlı Devleti'nin gelişiminde Türk, Moğol, Bizans, Fars ve diğer kültürlerin yanında Arap kültürünün etkisi giderek artmıştır. Bu fetihle birlikte Osmanlı Devleti aynı zamanda Müslümanların kutsal saydığı mekanlara giden hac yollarının koruyucusu durumuna gelmiş, Şii İran'a karşı siyasi ve ideolojik olarak, devletin güçlenmesini sağlamıştır. [39]Öte yandan imparatorluk bu fetihle nüfus açısından Müslüman çoğunluğa erişmiş, Arap ülkelerindeki geleneksek İslami uygulamalarının Osmanlılarca benimsenmesi Arap- İslam kültürünün kabulünü kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti, Suriye üzerindeki denetimi sağlayabilmek için burayı üç eyalete bölmüştür. Bunlar, Halep, Trablusşam, Şam'dı.I. Süleyman Suriye'de devletin iktidarını güçlendirmek için, bölgeye Türkçe konuşan valiler atamış bölgede tımar sistemini uygulamıştır. Türkçe konuşan sipahilerin yerleştirilmesi Suriye'yi Osmanlı Devleti'nin etkisi altına almıştır. Osmanlı Devleti, Memlukler'in önde gelen idareci ve komutanlarından olan Canberdi- Gazali'yi Şam valisi olarak atamıştır. Bu atama, bölgeyi elde tutmak isteyen devletin yerel güçleri kullanarak dengeleri sağlamak istemesiyle açıklanır.

Halep, Şam ve Trablusşam'a göre bölgenin güç merkezini oluşturmaktaydı. Kentlede düzen ve huzuru sağlamak için bazı yerlerde Yeniçeri birlikleri oluşturulmuştur. İran'la savaşların artması üzerine 1590 yılında Halep'teki yeniçerilerin sayısı artırılmıştır. Halep'teki Şamlı Yeniçerilerin kendi aralarındaki çatışmaları ve disiplinsiz hareketleri üzerine buraya Kapıkulu askerleri gönderilmiştir.

---

[39] Finkel, Caroline, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü (1300-1923),Timaş Yayınları, İstanbul, 2007,s. 100.

Osmanlı Devleti'nin diğer yararlandığı güç unsuru kentli, ticaret grubuydu. Kentle ilgili kararlar alınmasında önem teşkil ediyorlardı. Osmanlı Devleti, kentlerdeki ticari düzeni ve örgütlenmeyi kontrol etme görevini kadı ve emri altındaki bürokratlara vermiştir. Aşiret reisleri ve yerel emirlerde bölgede etkin konumdalardı.Ancak Osmanlı Devleti güçlenmelerine izin vermemiş, rekabet edenleri ayrılıkçı olarak nitelendirmiş, Dengenin korunmasında dikkatli politikalar izlemiştir.

Bu dönemde Suriye'de ön plana çıkan Ma'anlar Şuf'ta, Canbolatlat Kilis'te, Seyfeoğulları Trablusşam'da yönetimi ellerinde tutmaktaydılar. 1592 yılında Osmanlı Devleti, Trablusşam'ın yönetimini Seyfeoğluna vermiştir. Halep halkı Seyfeoğlu'nun güçlenmesinden korkunca Osmanlı Devleti de İskenderun limanından yararlanma hakkını Haleplilere bırakmıştır.

Kuzey Suriye'de diğer bir güç ise Safeviler'di. İpek ticareti iranlıların temel ticari malı olduğundan satış olanakları bulmak zorundaydı. Bu nedenle Şah Abbas'ın İpek Yolu'nu Osmanlı topraklarından Hint Okyanusu'na kaydırmak için Avrupa Devletleriyle ticari işbirliği ve Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yapma koşullarını araştırmak üzere Avrupa'ya elçiler göndermesi[40] İran'ın bu ticarete verdiği önemi göstermektedir. Avrupa Devletleri bu işbirliğini kabul etmiş; hatta Hristiyanların Osmanlı tüccarlarıyla ticaret yapmaması için çalışacağına söz vermiştir.

Toskana Büyük Dükası Ferdinand'ın Kuzey Suriye'deki amaçları ve bunları gerçekleştirmede uyguladığı siyaset oldukça önemlidir. Ferdinand'ın Kuzey Suriye'de etkinlik kurmak istemesini kutsal topraklara giden Hristiyan hacıların durumu düzeltmek tahıl ve ipek ticaretinde Kuzey Suriye'nin zengin olanaklarından yararlanmak için Osmanlılar'dan ayrıcalıklar elde ederek Venedikliler'in bölge ticaretindeki üstünlüğüne son vermek istemesine bağlanır. Ferdinand bu siyaseti uygulamak için Suriyeli bir hristiyan olan Michelangiolo Corai'yi yerel Suriyeli önderlerle anlaşmak için görevlendirmiştir.

Ferdinand eğer Kıbrıs'ı ele geçirebilirse Suriye'ye gelen ticaret yolunu denetlediği gibi, Hristiyan birliğini gerçekleştirecek, Hristiyanlar için önemli olan hac yolunu da ele geçirebilecekti. Toskana bu planlarını tek başına uygulayacak askeri güçten yoksundu, ama Suriye'de kendisi adına isteklerini gerçekleştirebilecek Canboladoğlu Hüseyin Paşa'yı bulmuştur.[41] Bir süre sonra Canbolatoğlu Hüseyin'in öldürülmesini dava ederek ayaklanan yeğeni Canboladoğlu Ali Paşa'nın isyan etmesi Ferdinand'ın planlarını gerçekleştirmek için uygun ortam oluşturuyordu.

---

[40]İnalcık, Halil, Quataert, Donald, Osmanlı Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600), c.I., (Çev.: Halil Berktay), Eren Yayıncılık, İstanbul,2000,s.302.

[41] Griswold,age.,s.62-65.

3.1.2 Canbolatoğlu Ailesi

Can Farsça'da ruh Pulad ise çelik anlamına gelmektedir.Arapça'da ise "polad'' kelimesi "folad, folaz'' olarak geçerken Kürtçe'de "pola'' olarak telaffuz edilmektedir. Konyalı, El Kürdi denen Canbulad Bin Kasım'a kadar Canbulad ailesi ile ilgili bilgiler yetersizdir.[42] Konyalı Canbuladların soylarını Abbasi Halifelerinden olan Abbasın çocuklarından birisine dayandırdığını söylemektedirler. Öz, Barkey, Griswold ve Akdağ Canbuladlar'ın, Kürt olduklarını kabul eder.

Griswold'a,Canbolad'ın I.Süleyman döneminin ilk yıllarında Enderunda yetiştiğini iddia eder. Ancak Aile, Kasım'ın ismiyle değil ondan sonra gelen, yiğitlik ve cesaretiyle bilinen Canbolad'ın ismiyle tanınmıştır. Canbolat asilerle mücadele etmiş, bölgeyi düzene sokmuş, Bağdat beylerbeyi İskender paşaya yardım etmekle görevlendirilmiş, Kıbrıs'ın fethine de katılmıştır.Canbolad bin Kasım, Halep eyaletindeki Kilis ve A'zaz sancaklarına vali olarak atanmıştır.[43] 1572 yılında Kasım ölünce yönetim oğulları Hüseyin ve Habib'e geçmiştir.

Canbulad Kasım Bey'in 70 oğlu vardı.[44] Bunlardan sağ kalanlar: Menteşe, Bahaeddin, Şemseddin olmuştur. Bahaeddin ve Şemseddin'in çocukları olmadığından Canbuladların soyunu Menteşe(Menteşa) sürdürmüştür. Menteşa'nın Arab, Cemal, Ahmed ve Kasım isminde dört oğlu vardı. Bunlardan sadece Kasım'ın, Canbulad ve Habib isminde iki oğlu olmuştur. Habib'in oğlu olmadığı için Canbuladoğulları'nın soyunu Canbulad sürdürmüş, onunda on oğlu olmuştur. Canbulad'ın Ahmet ve Hüseyin adlı iki oğlu oldu; Ahmed'in oğlu olan Ali Canbolatoğlu Ali Paşa'dır. Osmanlı Devleti'ne karşı çıkardığı isyanı sonrasında ailesinin idamı, kendisinin se 1610'da ölümü üzerine Canbolatoğullarının soyu Hüseyin'den devam etmiştir.Hüseyin'in Mustafa, Said, I.Canbulad ve Rebah isimli dört oğlu olmuş, bunlardan sadece Rebah'ın çocukları olduğundan soyun devamını Rebah'ın sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır.[45]

Canbolatoğlu Ali Paşa'nın amcası Canbolatoğlu Hüseyin Paşa'nın Halep Beylerbeyi olmasına olanak sağlayan Serdar Cağalazade Sinan Paşa iran'a karşı çıkılacak sefer için Suriye ve Anadolu'daki ordulara toplanma emri verdi. Canboladoğlu Hüseyin Paşa bu çağrıya birkaç birlik vererek uymuş; ancak yeni atandığı Halep'te otoritesini güçlendirmek istediğinden olsa gerek asker toplarken ağır davranmıştır. Cağalazade Sinan Paşa bundan öfkelenerek Hüseyin paşa'yı kendi eliyle öldürmüştür.[46]

---

[42] Konyalı, İbrahim Hakkı, Abideleri ve Kitabeleriyle Kilis Tarihi, Fatih Matbaası, İstanbul, 1968,s.424-425
[43] Griswold,a.g.e.,s.70.
[44] Konyalı,a.g.e.,s. 427-429.
[45] Konyalı,a.g.e.s. 433.
[46] Uzunçarşılı, İ.Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.III.,1.Kısım, TTK Yayınları, Ankara, 1995,s.104-105.

Canbuladoğlu Hüseyin'in sefere geç geldiği için idam edilmesi(1605) yeğeni Canbolatoğlu Ali Paşa İsyanı'na iyi bir neden oldu. Osmanlı Devleti açısından savaşı kaybetmekten daha kötü sonuçlara yol açmıştır. Nitekim Canboladoğlu Hüseyin Paşa'nın yeğeni Canboladoğlu Ali bunu isyan gerekçesi sayacak ve çokça taraftar bulacaktır. Hammer'e göre Canboladoğlu Ali Paşa, Hüseyin Paşa'nın öldürülmesinden sonra kardeşleri ve yeğeni Ali ve Hızır Beyler 30.000 kişiyle Halep'i kuşatıp Osmanlı askerlerini öldürmüş böylece devlete karşı isyan etmişlerdir.[47]

Canboladoğlu Hüseyin Paşa'nın öldürülmesi üzerine gelişen olaylar, Suriye'de iktidarın el değiştirme ihtimalini düşündürdü. Bölge yeniden Osmanlı Hükümet'nin denetimine geçecek veya Canboladoğlu Ali bölgede bir Kürt güç merkezi oluşturacaktı.[48]Böylece bölgede üç güç çarpışacak bu kavganın yansıması olarak Trablusşam Emiri Seyfoğlu Yusuf, Canboladoğlu Ali ve Osmanlı Devleti bölgede yönetimi sağlamak için mücadeleye girişecektir.

Canbolatoğlu Ali Paşa, 10.000 civarındaki sekbanıyla amcasının öldürülmesi sonrası onun yerine Halep'te yönetimini kurup vergilerini toplamaya başladı.Osmanlı Devleti ise Halep'e Yeniçeri ağası Hüseyin Paşa'yı atamış ve Padişah I.Ahmed'in Canboladoğlu Ali Paşaya gönderdiği Hattı-Hümayun'da Ali Paşa'ya Halep'i Hüseyin Paşaya teslim etmesini, İstanbul Muhtesibi Sipahi Ahmed'e kapıcıbaşılık tevcihi ve Ali Paşanın da Kızılbaş seferi için hazırlanması ve isyan etmemesini emretmiştir.[49]

Nüfuzunu, Rama'nın kuzeyinden Adana'ya kadar yayan Ali Paşa, müstakil bir hükümdarmış gibi adına para bastırmış, hutbe okutmuş, Fahrettin vasıtasıyla, başta Toskana olmak üzere bazı Avrupa Devletleriyle antlaşma yapmıştır.

3.1.3 Canbolatoğlu Ali Paşa'nın İsyan Etmesi

17.yüzyılda eyaletlerde görev yapan beylerin nüfuz alanlarının genişlemesiyle birlikte gelirlerinde de artışlar meydana gelmesi, daha fazla kapı halkı besleyerek güçlerini arttırmalarına imkan tanımıştır istekleri gerçekleşmediğinde devlete karşı zaman zaman isyan ettikleri bilinen bir gerçektir.[50] Canboladoğlu Ali Paşa'nın isyan etmesinde ve padişahla pazarlık yapmasında bu durum etkili olduğu görülecektir.

Canboladoğlu Ali Paşa bölgede bir devlet kurmaya çalışırken, Seyfeoğlu Yusuf'da hakimiyet alanını genişletmek istiyordu. Devletin bu mücadelede Seyfeoğlu Yusuf'u desteklemesi bir orduya ihtiyaç duymadan, sorunu çözmeye çalışmasına yani öteden beri Suriye'de uyguladığı, bölgesel bir gücü diğerine karşı kışkırtarak bölgede hakimiyeti sürdürme politikasına bağlanabilir.

---

[47] Hammer, Prugstall, Büyük Osmanlı Tarihi,c.IV., (Çev. Mümin Çevik.),İstanbul,2010,s.1197.
[48] Griswold, a.g.e., s.87
[49] Demirtaş, a.g.m.,s.63
[50] Uzunçarşılı,a.g.e.,s.9

Devlet, Canboladoğlu Ali Paşa isyanını bastırma görevini Seyfoğlu Yusuf'a vererek onu Şam serdarı olarak atamıştır. Canboladoğlu Ali Paşa'da bunu öğrenince Adana hakimi Cemşid'e haber göndererek, naibi öldürmesini istemiştir.Cemşid de isteneni yapmıştır.

Canbolatoğlu Ali'nin Suriye'de güçlenmesi Osmanlının gözünden kaçmadı ve istemeyerek de olsa onu Halep Beylerbeyi olarak kabul etmeye karar verdi. Suriye'de güçlenmesinde Dürzi Emir Lübnanlı Fahreddin'le işbirliğinin de rolü vardı. Nitekim iki emir arasındaki bu yakınlık Ali'nin yenilgisini izleyen yıllarda akrabalarının Lübnan'a sığınmasında etkili oldu.[51]

Ali Paşa Celali olabilir mi J. Griswold Canbolatoğlu'nun siyasi hedefler itibarıyla diğer Celali şeflerinden farklılığın altını çizmektedir. Benzer saptamayı Sencer Divitçioğlu da yapmaktadır. Aslında Tarihçiler bu dönemin ünlü Celali başbuğları arasında Canbolat Ali Paşa'yı da sayarlar. Galiba onun pek sayılmaması gerekir. Çünkü Karayazıcı ve Kalenderoğlu gibi başbuğların ayaklanmaları köylü kökenli ve ön-politik bir tarzda tecelli etmişken, Canbolatoğlu'nun ki özgüllükle politiktir. Amacı Osmanlı İmparatorluğunu önce yıpratmak sonra çökertmektir.

Ali Paşa, kendi gizli emellerini açığa vurmayıp padişaha bağlılığını sürdürmüştür. Kendisine vezirlik verildiği takdirde İran'a karşı çıkılacak doğu seferinde 10.000 askerle hizmetine girmeyi önermiştir. Ali Paşa'nın sıraladığı isteklerinden biri olan on beş sancak beyini tayin etme yetkisi kendisine tanınmıştır.

Halep merkezli rejime katılmasalar dahi kendisine sadık toprak sahipleri ve askerlerden bir çember oluşturmak istiyordu. Koruyucu bölge olarak düşündüğü ve Osmanlı ile İran arasında bir tampon bölge niteliğindeki bu bölge Rakka'dan Tarsus'a, oradan Çemişgezek'e kadar uzanıyordu. (Padişaha sunduğu listede bu sancaklardan İran'a yapılacak seferde verebilecekleri asker sayısını bildirmektedir.) Bu Bölge Canbolatoğlu ile Osmanlı arasında bir nevi tampon bölgedir.

Ali'nin Celali şefleriyle de ilişkide olduğu belirtilmektedir. Özellikle dönemin ünlü Celali liderlerinden Kalenderoğlu Mehmet ve Kara Said ile işbirliği halinde olduğu, başarılı olması halinde Anadolu'yu onlara bırakmayı planladığı ileri sürülmektedir.[52]

---

[51] Griswold bu bilgiyi Tarihçi Refik'ten almıştır.

[52] İlgürel, Mücteba, "Celali İsyanları'', İslam Ansiklopedisi, C.VII., Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara,1993,s. 252-257.

Griswold aktardığına göre Amerikalı yazar Masters Bruce "Celali İsyanlarının 17.yy'da Halep'i, özellikle Canbolatoğlu Ali Paşa'nın bir Kürt devleti kurmak için yaptığı başarısız girişim yoluyla etkilediğini''anlatıyor. [53] Refik Abdülkerim'in konuyla ilgili çalışmasından da "Halep'te Osmanlıların izin verdiğinden daha fazla bağımsızlık isteyen bu Kürt lideri üzerine bazı o dönemden kalma kaynakları derinlemesine inceliyor'' şeklinde bahseder. Bazı yabancı diplomatlar Ali Paşa'nın Şah Abbas'la haberleştiğini, şah tarafından kendisine armağanlar gönderildiğini iddia eder. (İran ve Osmanlı kaynaklarında böyle kayıtlara rastlanmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Canbolatoğlu Ali Paşa'yı diğer celallilerden daha fazla ciddiye aldığı su götürmez. Canbolatoğlu jeopolitik, etnik ve ekonomik bakımlardan farklı bir bölge olan ve ayrılıkçılık potansiyeli taşıyan Kuzey Suriye'de konumlanmıştı. Yalnız Osmanlıların değil, aynı zaman da Avrupalıların da Kuzey Suriye'yi dikkatle takip etmesi, bu bölgesel avantajları daha da önemli hale getiriyordu.

Barkey Osmanlı Devleti'nin Celâlilere makam ve mevki vermesini, onları merkezle bütünleştirmeye yönelik bir politikanın ürünü olduğunu ifade etmektedir. Böylece devlet bir yandan hem batı hem de doğuda yürütülen savaşlara asker temin etmiş oluyor, diğer yandan da Celâlileri kendi hallerine bırakmayarak bölgede güçlenmelerine engel oluyordu.[54]

Canboladoğlu Ali Paşa, Osmanlı Devleti'nin güç durumundan yararlanarak Halep'te bağımsızlığını ilan etti. Adına hutbe okutup para bastırdı.Toskana Dükası Ferdinand ile bir antlaşma yaparak desteğini sağlamaya çalıştı. Canbolatoğlu Ali Paşa isyandan önce Avrupa devletleriyle de ilişkilerinin olduğunu, Halep'te bulunan yabancı konsolos ve tercümanlarla ilgili belgelerin olduğunu konsolosun müsaade iznini Canbolatoğlu Ali Paşa'dan aldığına yönelik faaliyetlerin olduğunu görürüz.[55]

Barkey, Manoğlu Fahreddin ile Canboladoğlu Ali Paşa'nın Kudüs'ün alınması için Haçlı Seferi hayalleri kuran Toskana Arşidükü'nün Floransalı korsanları ile irtibat halinde olduğunu kabul etmektedir.[56]

Canboladoğlu Ali Paşa, ordusunu teşkilatlandırırken maaşlı sekbanlardan ve Osmanlı ordusunda olduğu gibi tımar sahiplerinin yetiştirdiği askerler ile Celalilerden oluşturmuştur. Ordusunu her biri 6700 yaya sekbanı olan 162 bölüğe ayırmıştır. Bunlar yılda dört defa günlük 3 ile 8 akçe arasında toplam on iki milyon akçe maaş veriliyordu. Orduda bulunan bazı Celaliler'in eşkıyalık faaliyetlerine başladıklarını oradaki halkın onlara karşı uyarıldığına dair hükümler verilmiştir.

---

[53] Griswold,a.g.e.,s.203.
[54] Barkey,a.g.e.,s. 247-248.
[55] BAO, Divan-ı Mühimme Defteri,00937-75(1600)
[56] Barkey, a.g.e.,s.358-359.

Halep Ağası'nın Canbolatoğlu Ali Paşa'yı "Kürt Ali'' olarak adlandırdığı ve eşkiyalara da'ir idam hükümleri verildiği, Halep beylerbeyi ve defterdarına gönderilen emirlerde, cephanelerde saklanmış topların olduğunu ancak bunların Suriye çöllerinde kullanılamayacağı yer almaktadır. [57] Bütün bunlar göz önüne alındığında Canbolatoğlu Ali Paşa'nın bölgesindeki emirler arasında önemli bir güç olduğu kabul edilebilir. Ancak olası bir savaşta Osmanlı Devleti orduları karşısında fazla bir şansı olamazdı.

3.1.4 Oruç Ovası Savaşı

Sadrazam Kuyucu Murad Paşa, olasılık tanımayan bir mizaca sahip, geleneksel bir devşirmeyi temsil eden, İslama ve sultana tutkulu bir şekilde bağlı bir Sırp'tı. Anadolu'da uzun yıllar hizmet etmiş, Trablusşam beylerbeyliği yaptığı sırada Canbolatoğlu ailesini tanımış olması muhtemeldir.Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu güçsüzlüğün farkındaydı. Bu güçsüzlüğün bir süre daha devam etmesi Canboladoğlu, Kalenderoğlu gibi Celalilerin güçlerini artırmalarına, Şah Abbas'ın yardımıyla Suriye ve çevresinin Canboladoğlu Ali Paşa'nın eline geçmesine bile yol açabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle iyi bir strateji geliştirmek istiyordu.Devletin askeri potansiyelini iyi kullanmalıydı.

Kuyucu Murat Paşa, Celali eşkıyalarını ortadan kaldırmak için sefere çıktı. Devlet açısından bakıldığında seferin hayati önem taşıdığı söylenebilir. Seferin önemi sadrazamın tavizsiz mizacıyla ilişkilendirildiğinde devletin tutumunu anlamak daha kolay olacaktır. Murad Paşa, Arslanbeli'den geçerek Halep'e yönelmiştir. Halep'e geçerken birçok Celali asi liderini itaat altına aldı. [58]

Canbolatoğlu Ali Paşa güçlerinin Osmanlı ordusunun yarısı kadar olduğu anlaşılmıştır. Bu sırada Kuyucu Murad Paşa'nın ise emrinde 75 bin askeri vardı.[59]Bu yaklaşıma göre Canboladoğlu Ali Paşa güçlerinin otuz-otuz beş bin civarında olması gerekir. Kuyucu Murad Paşa, Canbolatoğlu Ali Paşa ile savaşmadan Belen üzerinden Oruç Ovası'na inerel Maraş Beylerbeyi ile birleşti. Konyalı'ya göre Canboladoğlu Ali Paşa, ordusunun Osmanlı ordusuna göre daha zayıf olduğunu bildiği ve sonucu tahmin ettiği için savaş başlamadan sadrazama mektuplar göndererek ona bağlılığını göstermeye çalışmıştır.

Sonuçta Kuyucu Murad Paşa, Oruç Ovas'nda yapılan savaşta, Canboladoğlu Ali Paşa'yı yenmiş yenilgiden sonra; Lübnan'ın Emiri Maanoğlu Fahreddin ile diğer kabileler kaçmışlardır.Zaferden sonra Canbolatoğlu Ali Paşa af dilemiştir. Kuyucu Murat Paşa ise, Halep'e yönelerek, yolda Kilis ve Reisül Osman kalesine sığınmış olan Celalileri yok ettikten sonra; Canboladoğlu Ali Paşa'nın bütün mallarını müsadere etti. Ardından da 5 Kasım 1607'de Konyalı'ya göre fazla bir direnişle karşılaşmadan Halep'e girmiştir.

---

[57] BAO, Divan-ı Mühimme Defteri ,00937-00001(1607-1608)
[58] Konyalı,a.g.e.,s.317.
[59] Griswold,a.g.e.,s.112.

3.1.5 Manoğlu Fahreddin

Lübnan'da bağımsız bir idare kurmak üzere Osmanlılara isyan eden Dürzi emiridir. Lübnan'ın güçlü Dürzi ailelerinden biri olan Ma'anoğulları'nın reisi Emir Korkmaz'ın oğlu olup 1572'de doğdu. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetini kabul eden ailenin başında bulunan ve adını aldığı dedesi Fahreddin'den dolayı bazı Batı kaynaklarında II. Fahreddin şeklinde anılır. Söz konusu kaynaklarda bu aileden müstakil bir hanedan gibi bahsedilmesi doğru değildir. Aile mensuplarının birbirinin yerine geçmesinde Osmanlı hükümetinin onayı gerektiği gibi bunlara Osmanlı idari teşkilatında sancak beyi statüsü tanınmıştı.

Babası Korkmaz'ın 1585'te ölümünün ardından Marunî Hazin ailesinin yanında gönderilen ve burada yetişen Fahreddin kısa süre içinde bölgedeki Dürzi emirleri arasında sivrilmeye başladı. Özellikle 1594'te Şam beylerbeyi olan Kuyucu Murad Paşa ile yakınlık kurarak gücünü daha da arttırdı; rakiplerinin bir kısmını bertaraf etti, bir kısmını da kendisine bağladı. En güçlü rakibi daha sonra kayınpederi olan Ebu Seyf Yusuf idi. Onunla 1598'de giriştiği mücadelede başarı kazanarak nüfuzunu Kuzey Lübnan'a doğru yaydıysa da Seyfoğulları ile olan anlaşmazlığı uzun yıllar sürdü.

Kendisine Osmanlı hükümeti tarafından Safed [60] sancak beyliği verilen Fahreddin'in Yusuf'a karşı başarı sağlamasında Halep Beylerbeyi Canbolatoğlu Ali Paşa'nın da rolü olmuştu. Osmanlı idaresine karşı doğrudan ilk isyanı Canbolatoğlu ile yaptığı ittifak sonucu gerçekleşti. Bu arada Osmanlıların Avusturya ve İran savaşları ile meşgul olmasından faydalanarak nüfuz bölgesini Saffet'ten Aclun ve Banyas'a, Güney Lübnan'a doğru genişletilmiş, tüfekli asker(sekban) toplayarak düzenli birlikler kurmuş, iktisadi gücünü arttırmıştı. Oğlu Emir Ali'ye de Sayda ve Beyrut sancak beyliği verilmişti. Vergisini düzenli olarak göndermeye itina gösterdiği, bazı devlet adamlarını elde ettiği için onun bu hareketlerine hükümet merkezi tarafından göz yumulduğu, bu sayede gücünü ve nüfuzunu genişlettiği de belirtilir.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu karışıklıklardan faydalanıp istiklalini kazanmak için harekete geçtiği anlaşılan Emir Fahreddin Şam'ı kuşatan Canbolatoğlu'na yardım ettiği gibi askerleri de Oruç Ovası savaşına katıldı. Bundan biraz önce kendisine hüküm gönderilerek Veziriazam Murad Paşa'nın çıkacağı Şark seferine asker yollaması istendiyse de o sırada Canbolatoğlu ile ittifak buna cevap vermemişti. [61] Fakat Canbolatoğlu'nun 23 Ekim 1607'de Kuyucu Murad Paşa tarafından yenilgiye uğratılması üzerine geri çekildi ve eskiden beri tanıdığı veziriazamdan af diledi.

---

[60] **Safed**,Şam Eyaletinin sancakları arasında İsrail'de Kuzey Bölgesinde bulunan bir şehirdir.https://www.turkcebilgi.com/safed_sancağı (Erişim Tarihi:2019.06.14)

[61] BAO, MD Zeyli, nr.8,s. 41.hk.164,s.148,hk.856,857.

İsteği kabul edilerek Safed sancağı yeniden kendisine verildi. Hemen ardından 3 Safer 1017'de (19 Mayıs 1608) veziriazamın ordusuna oğlu Emir Ali idaresinde asker gönderdi. [62] Topçular kâtibi Abdülkadir Efendi'ye göre ise Fahreddin Oruç Ovası Savaşı'ndan sonra orduya gelmiş, vergilerini teslim edip özür dilemiş. Kuyucu Murad Paşa da onun özrünü kabul ederek hilat giydirmiş, hatta o sırada orduya gelen rakibi ve düşmanı Trablus Beyi Seyfioğlu ile barıştırılmıştır.[63]

Fahreddin bundan sonra kendisine yeni müttefikler aramaya başladı, özellikle İtalya'da Toskana dukaları ile ilişki kurdu. Hatta barıştığı Seyfeoğulları ile mücadele için onlardan yardım aldı. Maruniler'le de temasa geçti. Fakat 1611'de Kuyucu Murad Paşa'nın ölümü ve yerine Nasuh Paşa'nın geçmesi durumunu oldukça zorlaştırdı. Halep Beylerbeyiliği sırasında kendisini yakından tanıyan, vaktiyle anlaşmazlığa düştüğü Nasuh Paşa onun hareketlerini daha dikkatli bir şekilde takip etmeye başladı. Toskana ile irtibatını geliştirmesi, sekban toplamayı sürdürmesi, yöredeki sancaklarla ilgilenerek bunları kendisine bağlamaya çalışması ve göndermeyi taahhüt ettiği vergiyi aksatması üzerine Şam Beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa onun tedibiyle görevlendirildi.

Ahmet Paşa'nın 1021-1022 (1612-1613) yıllarında Dürzi dağlarındaki harekâtının yanı sıra bir Osmanlı filosunun da denizden sıkıştırması Fahreddin'i güç durumda bıraktı. Diğer Dürzi emirlerinin muhalefetiyle de karşılaşınca emirliği ve diğer işleri büyük oğlu Ali ile kardeşi Yunus'a bırakarak bir Fransız gemisiyle Seyda'dan ayrılıp İtalya'ya gitti (15 Eylül 1613). Osmanlı kaynaklarına göre bu kaçışı Avrupa'dan yardım almak içindi. Hatta beylerbeylikle Safed'e tayin edilen Hasan Paşa ve Hafız Ahmet Paşa Dürzi kalelerini zapt ederken beş parça Floransa gemisi yardım için sahile asker ve top çıkarmaya başlamış, ancak Osmanlı kuvvetlerinin yetişmesi üzerine Dürziler dağlara, Floransalılar da gemilere kaçıp uzaklaşmışlardı.

Fahreddin'in özellikle İtalya'dan döndükten sonraki faaliyetleri dikkat çekicidir. Fransa Kralı XIII.Louis'nin ricasıyla Nezarefdeki eski kiliseyi tamir ettirmiş ve bir manastır yapımına yardımcı olmuştur. Hristiyan çiftçileri Güney Lübnan'daki arazilere yerleştirerek ziraatı canlandırmaya çalışmıştır. İpek sanayisini geliştirmiş, [64], Fransız ve Hollandalı tacirlere geniş imkânlar tanımış, önemli bir ticaret limanı haline gelen Beyrut ve Safed'in imarını sağlamıştır.

---

[62] BAO, MD Zeyli, nr.8,s.137,hk.751

[63] Topçular Kâtibi Abdülkâdir Efendi, Târih (Haz. Ziya Yılmazer, Doktora Tezi,1990) ,İÜ Ed. Fak. Genel Kitaplığı, nr. TE 80,s. 413-414, 471,494-495,792-793

[64] EMECEN, Feridun, " Fahreddin Ma'noğlu'', DİA,XII, İstanbul,1995,s.80-82.

Seyda'da Fransızlara büyük bir han inşa izni verdiği gibi Floransalılar'a da bir konsoloshane açmış; özellikle Şuf ipeği, keten, zeytinyağı, pirinç gibi malların ticaretini teşvik etmiştir. Fahreddin'in vergileri düzenli şekilde toplamak için halka baskı yaptığı, yeni vergilerle onları ezdiği de belirtilir.

1621'de Fransız Deshayes de Courmenin onu Osmanlı beylerinin en büyüklerinden biri olarak anar ve gelirinin 900.000 franga ulaştığını, bunun 340.000 frangını vergi olarak gönderdiğini yazar. Bazı Kaynaklarda Fahreddin'in Hristiyanlığı kabul ettiği kayıtlıdır. Bu hususta kesin bir şey söylememekle birlikte Marunî bir ailenin yanında yetiştiği, en yakın yardımcısının bir Marunî olduğu, özellikle Dürzi ve Marunî birleşmesini sağlayarak siyasi birliğin teşekkülünde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.

3.1.6 Canbolatoğlu Ali Paşa ve Toskana İlişkileri

1571 yılında Kıbrıs'ı Türklerin fethetmesinden dolayı Katolik Avrupa bu duruma öfkelenmiş, Venedik ve Avrupalı tüccarlar bu durumdan ekonomik ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmiştir; ancak İnebahtı savaşı'nın kazanılmasıyla eski güçleri yerine geldiği için sevinmişlerdir.

Dük I.Cosimo'nun, Denizlerdeki koşulları kendi lehine döndürmek için planları vardı. I.Cosimo, korsanlara Osmanlı karşısında destek veriyor ve onları koruyoru.Ferdinan Büyük Düka olduğunda San Stefan şövalyeleri çeşitli korsanlık faaliyetleriyle ganimet elde etmekte ve bu ganimetlerin belli oranını Ferdinand'a vermekteydiler. Ferdinand, Türklerle denizlerde mücadelelere girişmiş ve Türk gemilerine saldırmıştır. Denizlerdeki koşulları kendi lehine döndürmek için planları vardı. I.Cosimo, korsanlara destek veriyor ve onları koruyordu.

Cosimo 1524 Ferdinand, Osmanlı ile savaş halinde olan İran şahı Abbası ile Osmanlı Devleti'ne karşı mektuplaşmaktaydılar.Ferdinand ise yakın doğuda kurulacak bir devlet hayalini Canboladoğlu Hüseyin Paşa'yla gerçekleştirmek istiyordu. [65] Hüseyin Paşa'nın öldürülmesinden sonra bu planı ancak yeğeni Canbolatoğlu Ali Paşa uygulayabilirdi.

Toskana Dükü I.Ferdinand, Kıbrıs'ı Hristiyanlık adına ele geçirmek ve Kutsal toprakları hâkimiyet altına ele almak gibi idealler içerisindeydi. Bunun için Halep'e ve Halep bağlantılı limanlar üzerinden ticaret ilişkileri kurmaya büyük önem veriyordu. Özel ticari imtiyazlara da sahip olmak istiyordu. Bunun için Doğu Akdeniz kıyısında güvenli ve işe yarar, İskenderun gibi bir limana ve güçlü bir müttefik güce ihtiyacı vardı.

---

[65] Griswold, a.g.e.,s.50-66.

Nitekim I.Ferdinand birkaç ön görüşmeden sonra,1606 yılının Kasım ayını izleyen günlerde Leoncini adında Toskanalı soylu bir kişiyi elçilikle Halep'e gönderdi. Halep'te Canbolatoğlu Ali Paşa'ya otuz maddeden oluşan bir anlaşma önerdi. Birinci madde amacını açıkça dile getiriyordu.

"Hedefimiz Tanrı'nın yardımıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu önce zayıflatıp zaman içinde tümüyle yok etmektir. Canbolat Hanedanı'nın gücünü artırmak ve bilhassa kendi kendimizi yükseltmek üzere güçlerimizi birleştirmektir.''

Canbolatoğlu Ali Paşa da Halep limanlarında Toskana tüccarlarına serbest ticaret izni vermekteydi. Yine Katoliklerin ibadet edebilmeleri için Halep'te Hristiyanlara bir kilise yapma izni çıkaracaktı. Toskana dukasının ödeyeceği yıllık makul bir tutar karşılığında Hristiyanlar hac vergisinden muaf tutulacaktı.

Anlaşmaya Halep açısından bakıldığında Canbolatoğlu'na siyasi destek vermesinin ve onu "Ortadoğu Krallığı'nın Prensi ve Koruyucusu'' ilan etmesinin dışında bir mana ifade etmiyordu. Oysa devletin parası Toskanalılarca ayarlanacak, böylece Floransalılar diğer Avrupa ve Ortadoğu ülkeleriyle para alışverişinden kârlı çıkacaklardı. Dolayısıyla verdiği bazı tavizler Canbolatoğlu Ali Paşa'ya önemsiz görünmekte ise de hakikatte kendisini Toskana'nın hizmetkârı konumuna sokuyordu.[66]

Toskanalıların Halep'te ticari faaliyetlerini yaparken Canbolatoğlu Ali Paşa'yla gizli ittifak yaptıkları Osmanlı Devleti ile araları açılırsa ticari imtiyazlarını onlara Canbolatoğlu Ali Paşa'nın tekrar vereceği garantisini almışlardır.Toskana Grandükü Fernando'ya verilen Fernando olarak tabir edilen aslında Ferdinand olarak geçen kişiye has verildiği, arpa ve buğday verildiği gelen kafileye de sebze ve zahire verildiğini içeren belgelerde ticaretin yoğun olarak yapıldığını çıkarabiliriz.[67]

3.1.7 Günümüzde Canbolatoğulları

1630 yılında Canbolat Bin Sait başa geldi. Akrabalarını ve Ma'anoğlu Ailesini de yanına alarak Halep'ten Beyrut'a göç etti. Canbolat Ailesi'nin ileri gelenleri Cebel-i Lübnan bölgesine yerleşmeye karar verdi. Canbolat Bin Sait bu karara ikna oldu. Şuf mezrasında yerleşim yerlerini kurdular. Emir Fahreddin de Canbolat ailesini bölgede iyi karşıladı. Ailenin bir kısmının yine Kilis şehrinde kalmış olduğunu da görmekteyiz. Evliya Çelebi 17.yüzyılın ortalarında Kilis'e yaptığı seyahatte, bölgenin hatırı sayılır kişileri olarak Canbolat ailesinden Ailenin bir kısmının yine Kilis şehrinde kalmış olduğunu da görmekteyiz.

---

[66] Şimşirgil, Ahmet, Kayı-V Osmanlı Tarihi Kudret ve Azamet Yılları, Timaş Tarih Yayınevi, Ankara,2016.s.344.

[67] BAO, Divan-ı Mühimme Defteri, 472-006(1580-1600)

Evliya Çelebi 17. yüzyılın ortalarında Kilis'e yaptığı seyahatte, yine bölgenin hatırı sayılır kişileri olarak Canbolat ailesinden bahsetmektedir.[68] Kürt olarak anılan Canbolat Aşireti, Oruç Ovası hezimetinden ve Ali Canboladi'nin idam edilmesinden sonra Osmanlı'nın emriyle dağıtıldı. Aşiretin bir kısmı İran'a ve Doğu Kürdistan'daki Zencan ile Halhal bölgelerine sürgün edilirken Nitekim hala burada Canbolat ve Kilisxani adıyla iki Kürt aşireti vardır.[69] Sünni olan bu aşiret de Kuzey Kurmancisi konuşurlar Lübnan'da olan Canbolat ailesi ise Arapça Kürtçesi konuşmaktadır. Aşiretin geri kalanı Urfa, Malatya ve Ankara'ya diğer kısmı ise Lübnan ve Girit'e daha sonra Kıbrıs'a gönderildi. Lübnan'a gönderilenler, burada daha çok Dürzi olarak bilinen aşiretler ile karıştı ve yıllar sonra en büyük Dürzi kabilesini oluşturdular. Halen Lübnan, Suriye, Türkiye, Irak, Yunanistan, Macaristan ve Kıbrıs'ta yaşayan Canbolatlar'ın büyük bir kısmı farklı inançlar taşısalar da Kürt kimliklerini her seferinde vurgulamaktalar.

19. yy.ın ortalarından beri Lübnan siyasi yaşamında en etkin aktörlerden biri olan Canbulat Ailesi, aynı zamanda rakipleri Yazbaki Klanı(özellikle Aslan Ailesi) ile Dürzi toplumunun liderliği için mücadele etmiştir. Aslen Halepli olan Canbulatlar, Dürzi lider Fahreddin'in davetiyle Lübnan'a göç etmiş Mukhtara bölgesine yerleşmiştir. Osmanlı Devleti idaresindeki Lübnan da önceleri Dürzi Aileler güçlü ve egemendi. Osmanlı Devleti tarafından Müslümanlığın içinde sayılan Dürziler, Lübnan Dağlarında devletin dolaylı egemenliğini sağlayacak yegâne güçtü. Diğer yandan Dürzi toplumu arasında bir birlik yoktu ve önde gelen 6 feodal aile (Canbulat, Şihab, Aslan, Talhuk, Abullam ve Abdulmalik) arasında iç çekişmeler vardı. Önceleri Şihablar, en güçlü Dürzi aileydi ve Lübnan'ın iç yönetiminden sorumlu olan Emirlik müessesine bu aileden kişiler atanıyordu.

18.yy.dan itibaren Şihab ve Abullam ailelerinin iç bünyesindeki kopmalar, bazı üyelerinin Hristiyanlığa geçmesi ve Avrupalı güçlerin bölgeye müdahalelerinin artması Dürzi toplumunun Lübnan'daki geleneksel egemenliğini azaltmakla birlikte Canbolat Ailesi'nin 19.yy.ın ortasında iki önemli Dürzi aileden biri haline gelmesini sağladı. Osmanlı döneminden günümüze Lübnan ve Dürzi toplumu içerisindeki siyasi çekişmeler, Canbolatların bazı üyelerinin trajik ölümlerine yol açmıştır. Bunlardan ilki, Şeyh Beşir Canbolat'tır.

---

[68] Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt: IX, İstanbul 1993,s.50.

[69] http://www.dirok.org/canbolat-kurtleri-osmanli-ya-baskaldirdi-1605.html(Erişim Tarihi:2019.06.15)

1788 de Şihab Ailesinden Lübnan Emirliğine atanan Beşir Şihaba (Hristiyan Marunî) karşı bir egemenlik mücadelesine giren Beşir Canbolat, 1825'te Emirin kuvvetlerine yenildikten sonra yakalanıp idam edildi. Beşir Canbolat'ın oğlu Said Bey Canbolat, Canbolatların liderliğini tekrar kurmaya çabalasa da,1860 Dürzi-Marunî çatışmasından sorumlu olduğundan dolayı Osmanlı Devleti tarafından tutuklandı ve 1861 de cezaevinde tüberkülozdan öldü.

SONUÇ

16. yüzyılın sonları Osmanlı Devleti'nde yapısal değişimin yaşandığı dönem olmuştur. Devletin merkezileşmesinin sonucu olarak iç isyanlar yaşanmıştır. Bu isyanlar Celali isyanları olarak anılmış, devletin merkezileşmesi çabasında dönüm noktası olmuştur.İç ve dış faktörlerin etkili olduğu bu isyanlarda iki sebep de çok önemli rol oynamış; ancak isyanların çıkışında iç sebeplerin daha belirleyici olduğu açıkça görülmüştür.

Devlet Celalilere karşı etkin politikalar izlemiş, tedbirler alamayınca, celaliler daha çok güçlenmiş, halka musallat olmuş ve neredeyse devlete düşman kadar zarar vermiştir. Devletin başında olan padişah veya sadrazamın güçlü bir kimliğe sahip olması isyanların bastırılmasında etkin rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti'nde 17. Yüzyıla gelene kadar yönetime karşı birçok isyan görülmesine rağmen Celali isyanları daha uzun sürmüştür. Celali liderlerine çeşitli mevkiler vererek kendisine bağlamaya çalışmıştır. Devlet güçlü olduğunda isyancıları sindirebilmiştir. Celâli adı verilen ve işsiz güçsüz insanlarla gerek duyulduğunda savaş için orduya alınıp daha sonra terhis edilen veya şu ya da bu sebeple ordudan kaçan unsurlardan oluşan gruplar önce Avusturya sonra da İran ile yapılan savaşın iç güvenlik açısından yol açtığı zaaftan da yararlanarak Anadolu'yu büyük bir karışıklığa sürüklediler.

17.yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Kilis valisi iken İran cephesine geç gitmekle suçlanıp öldürülen amcası Canbolatoğlu Hüseyin Paşa'nın intikamını almak için isyan eden ve tüm Suriye'ye hakim olup bölgesel bir devlet kurmak isteyen, Canbolatoğlu Ali Paşa'yı incelemeyi amaçlamıştır. İmparatorluğun içinde meydana gelen isyanların oluşumunu, isyandan önce Canbolatoğlu Ali Paşa'nın bölgede hâkimiyetini sağlamlaştırarak Avrupa Devletleri'yle ve diğer devletlerle Osmanlı'ya karşı ittifak arayışına girmesi, isyan eden diğer gruplardan farklı olarak bağımsız bir devlet kurma amacı taşıdığı belirtilmiştir.

Canbolatoğlu Ali Paşa isyanı ele alınarak yapılan çalışmalara kaynak oluşturacak genel bir fikrin oluşması sağlanmıştır. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Kilis bölgesinde görevini icra ederken Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurduğunu ve bağlılığını gösterdiğini daha sonra Osmanlı Devletine karşı ayaklandığını ve Dürzi lideri Ma'anoğlu Fahreddin ile birleşerek mücadelelere girdiklerine değinilmiştir.

Canbolatoğlu Ali Paşa isyanı bastırıldıktan sonra Canbolad ailesinin bir kısmı Kıbrıs'a sürülmüş, bir kısmı Kilis'te kalmış, önemli bir kısmı da Lübnan'a geçerek Dürzî olmuş ve devlet kademelerinde önemli yerler edinmişlerdir. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Dürzilerle bağlantıları olması dolayısıyla dürzilik inancı ele alınmış,dürziliğin kapalı bir inanç sistemi olduğu risalelerinin gizli tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Canbolat Ailesi'nin günümüzde de liderlerinin Lübnan bölgesinde Dağlık alanlarda merkezden uzak yaşadıkları ve çevrelerinde sadece dürzi inancını benimsemiş kişilerin oturduğu, diğer inanışlara da saygı duydukları ancak kendi mezheplerini üstün olarak gördükleri açıklanmıştır.

KAYNAKLAR

BAO.DVN.MHM.d.00937.75

BAO.DVN.MHM.d.00937.00001

BAO.DVN.MHM.d.472-006

BAO.DVN.MHM.d. Zeyli. nr.8,s.137,hk.751

BAO.DVN.MHM.d. Zeyli.nr.8,s. 41.hk.164,s.148,hk.856,857

Afyoncu,Erhan, Ahmet Önal&Uğur Demir, Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler,1.Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul,2010.

Akdağ, Mustafa, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2013,

Bağlıoğlu,Ahmet,Orta Doğu Siyasi Tarihinde Dürziler, Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları , Elazığ,2006.

Bağlıoğlu,Ahmet,*"Dürziliğin Temel Kaynakları:Dürzi Risaleleri"*, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:8, (İstanbul 2003)

Bağlıoğlu,Ahmet,*"Dürziliğin Felsefi ve Dini Arka Planı"*, FÜİFD, S.8, (Elazığ 2003)

Bardakçı, Cemal, Anadolu İsyanları, Berikan Yayınevi, Ankara, 2001.

Barkey, Karen, Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,2011.

Dalkıran, Sayın,*"Tarih-i Cevdet'te İslam Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrilik)"*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:21, (Erzurum 2003)

Demirtaş,Hüseyin,Celali İsyanları ve Canboladoğlu Ali Paşa İsyanının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep,2018.

Emecen, Feridun, *"Fahreddin Ma'noğlu"*, DİA,XII, İstanbul,1995.

Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt: IX, İstanbul 1993.

Fatma, Acun, *"Celali İsyanları (1591- 1611)"*, Türkler, Cilt IX, Ankara, 2000.

Finkel, Caroline, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü (1300-1923),Timaş Yayınları, İstanbul, 2007.

Fığlalı,E.R.,Çağımızda İtikadı İslam Mezhepleri,İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir,1981.

Göndürü, Abdurrahman, Abaza Mehmet Paşa, Ankara:Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Griswold, Wıllıam J., Anadolu'da Büyük İsyan (1591-1611),TV Yayınevi, İstanbul, 2002.

Hammer, Prugstall, Büyük Osmanlı Tarihi,C.IV., (Çev. Mümin Çevik.),İstanbul, 2010.

İlgürel, Mücteba, *"Celali İsyanları"*, İslam Ansiklopedisi, C.VII., Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara,1993.

İnalcık, Halil, Quataert, Donald, Osmanlı Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600), C.I., (Çev.: Halil Berktay), Eren Yayıncılık, İstanbul,2000.

İnalcık,Halil,Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ(1300-1600),(Çev.Ruşen Sezer) ,YKY, İstanbul, 2003.

Kalaycı,Şerife, Lübnanda'ki Dürzilerde Dini ve Sosyal Yaşam, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş,2018.

Konyalı, İbrahim Hakkı, Abideleri ve Kitabeleriyle Kilis Tarihi, Fatih Matbaası, İstanbul, 1968
Orhonlu,Cengiz,Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı,2.b,ErenYay, İstanbul ,1990.

Öz, Mustafa, İslam Mezhepleri Tarihi, Ensar Yayıncılık, İstanbul,2011.

Suraiya, Faroghi, "Krizler ve Değişim''(1590-1699) ,(Çev. Ayşe Berktan), İstanbul, 2004.

Samur,Sabahattin, *"Cebel-i Havran'da Dürziler ve Sultan Abdülhamit'in bunlarla ilgili Politikası(1878-1900)''*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.5, (Kayseri 1994)

Sümer, Faruk, *"Celali İsyanlarının Sebebi ve Neticeleri''*,Cilt.IV, Resimli Tarih Mecmuası, Sayı 38.,(Ankara 2012)

Şimşirgil, Ahmet, Kayı-V Osmanlı Tarihi Kudret ve Azamet Yılları, Timaş Tarih Yayınevi, Ankara,2016.

Türkdoğan, Orhan, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Çizgi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015.

Tan,Muzaffer; *"Geçmişten Günümüze Dürzilik''*,Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, Cilt:V,Sayı: 2, (Ankara 2010)

Tekindağ, M.C. *"Şehabettin, Dürzi Tarihine Dair Notlar''*, Tarih Dergisi, cVII,(İstanbul 1954)

Topçular Katibi Abdulkadir Efendi, Târih (Haz. Ziya Yılmazer, Doktora Tezi,1990) ,İÜ Ed. Fak. Genel Kitaplığı, nr. TE 80.
Tokmakçıoğlu,Erdoğan,Osmanlı İmparatorluğu'nda İsyanlar, Geçit Yayınevi, İstanbul, 2006.

Uluçay,Çağatay, Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri,Berksoy Yayınevi ,İstanbul,1943.

Uzunçarşılı, İ.Hakkı, Osmanlı Tarihi, C.III.,1.Kısım, TTK Yayınları, Ankara, 1995.

Üner, Mehmet Emin, Aşiret, Eşkıya ve Devlet,Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Yaşar,Ahmet,Ocak, Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler, Ensar Neşriyat Yayınları, İstanbul,2013.

https://www.turkcebilgi.com/safed_sancağı (Erişim Tarihi:2019.06.14)

http://www.dirok.org/canbolat-kurtleri-osmanli-ya-baskaldirdi-1605.html(Erişim Tarihi:2019.06.15)

CANBOLATOĞLU ALİ PAŞA İLE İLGİLİ KİTAP TERCÜMESİ

ÖNSÖZ

Kitap tarihi olaylara göre sıralanmış, altı yüz elli sayfalık araştırma sonucu oluşturulmuştur. Ancak kitabın etkilerine bakacak olursak etkisi altı yüz elli sayfadan daha fazla olmuştur. Kitapta sınırları aşıp bilinmeyenlerin resmini ortaya çıkardık. Emir Fahreddin'in Toskana Devleti'ndeki faaliyetlerini başka devletlerle olan ilişkilerini ele aldık. İtalya Bilim Araştırmalarının bu kitabı çıkarmamızda büyük bir katkısı oldu. Bundan dolayı kitapta geçen düşünce ve çalışmaları beğenmeleri bizim açımızdan önemli olacaktır. Kitapta Canbolatoğlu Ali Paşa'nın hikâyeleriyle yaşamından kesitler sunduk. Kitabı hemen yayınlamak için çabaladık ve güzel bir eser ortaya çıkardık. Kitapta Emir Fahreddin hakkında bilgilere de yer verdik. Ancak Ali Paşa'nın hikâyelerinin kısa olduğunu gördük.

Canbolatoğlu Ali Paşa'nın hayat hikâyesini mum ışığına benzetebiliriz. Bu mum ışığını şarkı ve garbı aydınlatan mum ışığı olarak ele alabiliriz. Ancak bu mum ışığı fazla aydınlatmamış hemen sönmüş ve yok olup gitmiştir. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın hatıraları fazla değildir. En mühim vesikaları Arşivde saklıdır. Bu vesikaların numarası 4275 olan el-Medici'nin sicilleri arasındadır. Bu sicillerde Toskana halkını konu edinmiştir. Bunlar Floransa Emirliği'nin hazinesinde saklıdır.

01 ve 4277 No'lu arşiv belgeleri de önemlidir. Bu vesikalar İtalyanca olarak yazılmış ve V. Papa Boulis'in kitabında Ali Paşa'ya Latince yazılmıştır. Ali Paşa'nın kitabı ile I.Fernando Grandük 'ün ''Toskana'' adlı eserleri Türkçe'yle yazılmıştır. Lioncini'nin kitabı ise Fransızca'yla yazılmıştır. Bu çalışmaların hepsinden bilgiler toplayıp ve ehemmiyetlerini anlayarak kitabımızda bu eserlerden yararlanarak çalışmalarda bulunduk titiz bir çalışma oldu. Bilgileri sevilen kişilerden toplayarak tercümeleri yakın ailelerinden derledik. Hüseyin Paşa ve Canbolatoğlu Ali Paşa hakkındaki bilgileri ayrıntılı bir şekilde toparlamaya çalıştık.

Kitabımızda Hüseyin Paşa'nın Ali Paşa'nın akrabası olduğu Osmanlı imparatorluğuna nasıl isyan ettiğini ve Canbolatoğlu Ali Paşa'nın Hüseyin Paşa'nın ölümünün intikamını almak için Osmanlı İmparatorluğu'na isyan ettiği ve Suriye'nin Anadolu'dan ayrılmasını istemesi gibi bilgiler yer alıyor. Bu vesikaların sonunda bulduğumuz iki önemli belgede ise Halep'in alınması için neler olup bittiği ve Şam Eyaleti'nden o dönemlerde ayrı olan Halep şehrin 'in Dımışk ticaretinin önemi vurgulanmıştır. Bu kitabı okumanızı önerir ve kitabı ''Tarihin pırlantası'' olarak göreceğinizi vurgularız .(5/09/1938) Papa Boulis Kralı....

GİRİŞ

1933 yılı sonbaharında 300 yıllık Emir Fahreddin'in Floransa'daki sicillerinin çevirilerini yapıyorduk, çevirileri yaparken Emir Fahreddin'in sicilleri ve önemli vesikalarının yanında önemli şahsiyet olan Canbolat Ali Paşa'nın şahsiyeti hakkında bilgilerde yer alıyordu. Onunla birlikte çalışan gençler vatan ve gençlik için mücadele ediyorlardı. Önemli âlimler ve hocaların konuşmaları askerlerin ve komutanların cesareti, siyasetçilerin ve önemli şahsiyetlerin düşüncelerini ortaya çıkarmaya çalışıyorduk.

Gecenin batımında ve eskilerin hayallerinde önemli olan mümtaz şahsiyet için nur yolu ikiye ayrıldı. Bu yol ''Hakikat'' ve ''Tarih'' demekti. Bir anda gözlerimizin önü aydınlandı, kalbimiz ferahladı. Bu sadık vatandaşın vesikalarını gördüğümüzde Emir Fahreddin ve Canbolatoğlu Ali Paşa'nın yani bu muazzam kişilerin birbirine olan güvenlerini gördük birbirlerinden ayrılmıyorlardı. Beraberliği ve güveni kitabımızda sonsuza dek ölümsüzleştirdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1Ali Paşa'nın Savaşı Osmanlı Devleti ve Avrupa

16.yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu Ortadoğu'ya hükmediyordu. Avrupa'nın büyük bir kısmına da hâkimdi. Halk Osmanlı İmparatorluğu'nun işkencelerinden kurtulmak istiyordu. Osmanlı Devleti'nde bir olay ve karışıklık yokken Acem (İran) savaşı patlak verdi. Bu savaş Avrupa tarafından bir fırsat olarak karşılandı. Avrupa durumdan istifade ederek Balkan devletlerini kışkırtmaya başladı ve Osmanlı Devleti'ne karşı kızgın ateş başlattı. Bu ateşin dumanları başka ülkelere de yayılmaya başladı.

Devlete isyanlar başladı. Macaristan isyan etti ardından Arnavutluk, Bosna, Transilvanya ve Balkan milletinden Yunanlılar oldu. İsyan eden devlet sayısı arttı. Acem Savaşı deprem gibi Arap ülkelerine kadar yayılmış ve eyaletler bozulmaya başlamıştır. Habeş Bölgesinde Hüseyin Paşa asasını kaldırmış, Yemende Araplar, Abaza Paşa Bağdat'ta, Kalender Anadolu'da, Ali Paşa Canbolat Halep Bölgesinde karışıklık çıkarmaya başladı.

Avrupa'daki Hristiyanların amacı; Kutsal toprakları ele geçirmek, Ortadoğu'daki Hristiyan kardeşlerini kurtarmak, ticareti ele geçirerek ekonomik olarak güç kazanmak halkı yağmalayarak da olsa bu hedefleri gerçekleştirmek istediler. Osmanlı Devleti'ne karşı isyan edenlere asker ve silah yardımı yaptılar.

1570 yılında Türkler Venedik Cumhuriyeti'nden Kıbrıs adasını yani Hristiyanların şarkta anahtar konumunda olan son belirledikleri yeri aldılar. İnsanları katlettiler türlü işkence ve yağmalar yaptılar. Ölü sayısı 25 bin kişiyi bulmuştu. Bu öldürülenlerin içinde Lübnan papazları da vardı. Kıbrıs'a Kisirvan savaşından sonra yerleştirilenler de burada yaşıyordu.

Avrupa sahilleri keşfedilmeye başlanınca V. Papa Boulis tehlikeyi anlayarak bütün Hristiyan emirleri birleştirdi ve deniz gemilerini hazırladı. Tehlikelere karşı önlem aldı. 1571 yılında Yunan sahillerinde Osmanlı'ya karşı savaş açtılar. Yapılan savaşı Yunanlılar kazandı. Savaş öncesi oluşturulan Hristiyan birliği savaş sonunda çözüldü.

Fransa 1536 yılında Osmanlı Devleti'yle ticaret antlaşması yaptı. Venedik'e karşı Osmanlı Devleti Fransa'ya Akdeniz'de kapitülasyon verdi. Venedik Kıbrıs'ı kaybettiği zaman Bab-ı Ali'yle gizli antlaşmalar yapmıştı.1573'te tüm haklarını ve topraklarını kaybetti. Ayrıca 300 bin tazminat ödedi. Albania (Arnavutluk) Hristiyan Birliğinden ayrıldı. Libanto Savaşını kaybetmiş gibi oldu.1572 yılında V. Papa Bouis öldü 13.Geriforyos başa geçti bu kötü durumu görmüş ve savaş yapma politikalarına ağırlık vermiştir. Tüm Hristiyan birliğini toplamıştır. (İspanya, Malta, Toskana vb. Devletler) bu devletlerin içinden kendisine küçük bir topluluk seçerek Şarktaki bütün Hristiyanların koruyuculuğunu üstlendi. 1584 yılında Yunan Okulu açtı sonra Lübnan Hristiyanları, Habeş ve Ermeni okulları açıldı. Çözülme yaşayan Hristiyanların arasındaki sorunları çözmeye çalışmıştır. Onları yüce koltuğa çağırmıştır. Siyaset adamlarını Habeşistan ve Acem kralları için toplamıştır.

Fars Elçileri ve Acem; Kardinal Ferdinand Meclisin sağ koludur. Dini ve siyasi projelerde yer alır. Marunîler ve Mısır el-Akbatları'nın durumunu düşünüyordu. Dini bakımdan onların koruyucusuydu. Habeş ve Acem bölgesinin masraflarını karşılıyor onlara yardımcı oluyordu. Lübnan (Rumya)bölgesinde Şark matbaasını kurdu. Matbaa el-Mediciye onun ismiyle ün kazandı. Arapça İncili bastırdı. Kutsal Marunî kitaplarını güzel harfler ve resimlerle bastırıp Kitap tercümeleri yapmıştır. Francis Grandük 'ün vefatından sonra Toskana için yani ataları için Ferdnando'nun en iyisi olduğunu düşündü. Şarkta yapılacak olan projeler için en uygun kişiydi. Yüksek derecelere gelmeden yani Papa olmadan görevinden istifa etti. Erguvan Kardinal sembolünü bıraktı. Dük Lorina'nın kızı Maria Christina'yla evlendi.(4) Emir Fahreddin'e en iyi davranan kişiydi. 1613 yılında Maria'nın oğlu II. Cosimo'ya Emir Fahreddin sığındı. Ancak bu dönemde Habeş topluluğunun çoğu ölmüştü. Acem topluluğundan da sadece bir kişi kalmıştı.

I.el-Grandük Ferdnando İngiliz Anton Şarl'a yardım etti. Acemlerin düşüncesi Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmaktı. Burada amaç Hristiyan emirliklerine yardım etmekti. Avrupa'ya elçi gönderildi ve antlaşma yapılmak istendi. Şarl isimli Angelo Micalango Carl Halebi Farslar için gönderildi. Gönderilen elçiye 1599 da bir kitap verilmiş kitapta I.Grandük Ferdnando'ya yaptığı eski iyilikler için teşekkür ediyordu. Kitapta onu müjdeliyordu. Acem Şahına karşı kazandığı mühimmatlar için Avrupa'ya gelmesine yakın Fars elçiliğinin başına geçecek ve Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket edeceklerdi. Mikail Toskana'ya varmış 1599 da Şarl'ın tercümanı ve vekili olarak atandı.

Floransa'da Arşivlerde bulduğumuz belgelerde Elistratisyonia topluluğu hakkında bilgilere ulaşmıştık. Bu belgelerin İtalya tercümeleri çevrilmiş ve bu belgelerde Şarl ''Savaşçıların Birincisi'' ve ''En iyisi'' olarak geçiyordu. Acem Kralı'nın tercümanı ve Fars elçiliği Avrupa'ya Şarl'la beraber gitti. Bu elçilik 30 kişi olarak Nemçe'ye ulaşmıştır. Beraga da Karig üçüncü belgeyi tercüme etti ve tekrardan 30 kişi daha Toskanaya geldiler. I. Grandük Ferdnando ile görüştüler ondan sonra Lübnan (Rumya) bölgesine geldiler gelirken onlarla beraber Şah Abbas'ın kitaplarından getirmişlerdir. Bu kitaplar emirlikler için getirilmiş öğüt niteliği taşıyordu.

Batıda VIII. Clemendos kitap takdim etmiştir. Acem elçiliği Hüseyin Ali Bey Nisan 1601'de Lübnan (Rumya)'a girdi. Clemendos'un takdim ettiği Ermenice yazılmış olan bu kitap İspanya krallığına gönderilmiştir.

Grandük Fernando Akdeniz Bölgesinden sorumludur. Trablus bölgesinde ve Lübnan'da 1602 yılında Toskana için çarşı yaptırmıştır.1605 yılında Banadıka isimli olan Rofail Katşia Mari Fahreddin'le bir antlaşma yapmıştır. Fahreddin'le iyi geçinerek amacına ulaşacaktı. Çünkü Fahreddin'le arkadaşlığı olursa Suriye, Kıbrıs ve Kudüs'ü ele geçirebilirdi. Bölgenin anahtarı Fahreddin'in elindeydi.
1606 yılında Canbolatoğlu Ali Paşa göç ettiği zaman Osmanlı Devleti'ne isyan etmiş ve Halep vilayetini ele geçirmişti. Grandük Suriye'nin kuzey bölgesi Ayas mevkiini ele geçirmek için savaş gemileri göndermişti. Anadolu'da bu iki mevkii onun için önemli noktalardır. Grandük, Fahreddin ve Canbolatoğlu Ali Paşa Acem Kralıyla görüşmüştür. Elçi olarak Mikail'i göndermiştir. Osmanlı Devletine karşı savaşarak Kıbrıs'ı ele geçirmeleri emrini vermiştir.

III. Mikail Karig (1574) Döneminde bir olay meydana gelmiştir. Büşra mevkiinde düşmanlık olayları artmıştır. el-Kurbai-e ve Büşraniye İki topluluk arasında meydana gelen olayda Kurbai-e Büşraniye topluluğundan iki kişi ırmağın yanında öldürüldü. Beka Kefre'nin altında olan mevkide olay meydana gelmiştir. Olay bölgenin ileri gelenlerine şikâyet edildi. Emir Mansur Asaf el-Kurbai-e ayrıldı sonra Ebu Mansur Habeş'ten ayrıldı. Böylece bu olaylardan sonra vilayetler ayrılmış bulunuyordu. Bölge Mukallit Bin İlyas'a teslim edildi. Onun ortağı olan el-Şidyak Yusuf Ebu Rak Hatır ismiyle ünlenmişti. El-Kurbai-e halkı Halep'e gitti. Bu halkın bazı kesimi Yakubi Mezhebine uydular Fi'l-Arida denilen (Lübnan sınırında) yaşamlarını devam ettirdiler.

1634 yılında Halep Marunîleri Rumya civarında kendi önderlerini seçmek istediler. Bu topluluk içine Mikail Karig'in oğlu Yusuf ailesiyle birlikte girmişti. Süryani ve Katolikler arasında ismi duyulunca Katoliklere iade edildi. 1586 yılında Mansur Safr Kaveyre Halep'in gümrük müdürü olarak tayin edildi. 13.Papa Goriforis 'Aşr ve Leonardo kendi istekleriyle Katolik Mezhebine girdiler. Papa onlara yeni isimler verdi. Herkes yeni isimleriyle hitap etmeye başladı. Bu yazılan bilgiler Deyre'l-Şerfe Süryan Kütüphanesinden alınmıştır. İsim olarak Mantuk İbn Havace olarak geçmiştir.(Nâsır ibn Havice İbrahim Şa) el-Maruf el-İkra evinden Halep Kilisesinin de isimleri yazılmıştır.

El-Kurbai-e Lübnan Marunîlerindendi.16.yüzyılda Halep'e gelmişlerdir. Bazıları Yakup Mezhebine inandı. Bazıları Katolik oldu. İbrahim Şa lakabı verildi. Mikail Karig' in Arşivinden elde ettiğimiz belgelere göre 7 yıl Kâtip olarak Osmanlı Devletinde Cemal Paşa'nın oğluna hizmet etmiştir. Sonra Dük Mantufa'ya Macaristan bölgesinde hizmet etti. 1599 yılında İtalya'ya vekil olarak gitmiştir.

Acem Şeyhi Elçisi Şirli-Fars Topluluğun' un tercümanıdır. Halep'te doğdu. Babası ve eşini Halep'te bırakmıştır. Dük Mantufa'ya hizmet ettikten sonra vatanına döndü. Sefir olarak I. Grandük Fernando'nun elçisi olarak Halep'e gelmiştir. Ali Paşadan gümrük vilayetini aldı. Kardeşi Bağdat'ta etkili olmuştur.

1.2 Hüseyin Paşa'nın Öldürülmesi

Kürt asıllı Hüseyin Paşa Halep Bölgesinin Emirü'l-ümerasıydı sonra Kilis'in yönetimini ele geçirmiştir. Kardeşi Habib onu azlettiği için aralarında düşmanlık başlamış ve bu olaydan sonra mücadeleler başlamıştır.
Hüseyin Paşa astronomiyle ilgilenmiştir. Sinan Paşa'nın oğlu olan Vezir Mehmet Paşa Hüseyin Paşa'ya karşı gelmiştir. Çünkü Hüseyin Paşa Habeş vilayetinde Mehmet Paşaya karşı gelmeye başlamış ve kimseyi dinlemez olmuştu. Ona karşı savaşmayı düşündü. Hüseyin Paşa Kilis'i yağmalayarak köylülerin ve zenginlerin mallarına el koydu. Sonradan Nasuh Paşa Halep vilayetinin yönetimine getirildi. Dımışk askerleri Halep'e girdi.

Sultan Ahmet Halep Bölgesinden Hüseyin Paşa ve yandaşlarının çıkarılmasını istedi. Hüseyin Paşa'nın kardeşinin oğlu Ali askerlerle mücadele etti. Ancak Nasuh Paşa Halep Kalesini aldı. Kalenin etrafını askerlerle çevirdi ve kale 600 kişilik askerle donatıldı. Dımışk askerleri sonradan Benkusa Kapısını aldılar. Ve askerleri oradan dağıttılar. Sultan askerlere ''Hizmetten çıktınız'' demiştir. Aileleriyle birlikte Halep'ten gitmeleri istenmiştir. Ali Canbolat haberi duymuş büyük bir orduyla Halep'e gelmiştir. Hüseyin Paşa ve ailesi gece bölgeyi terk etti. İkinci gün Emir Ali askerlerle gelmiş, Nasuh Paşa onu takip etmiştir. Aralarında Kefer Tab Köyünde savaş meydana geldi. Nasuh Paşa Hüseyin Paşa'yı öldürmek istemiştir. Bu haberi duyan Hüseyin Paşa asker toplamaya başladı.

Ceggale'nin oğlu Sinan Paşaya birkaç asker gönderdi. Bu askerlerin gönderilmesinden Nasuh Paşa'nın da haberi oldu ve çok sinirlendi. Savaşa girmeyi istedi. Kilis Halep'e yakın olduğu için Halep'e bir günde vardı. Hüseyin Paşa Nasuh Paşa'nın askerini gördü Nasuh Paşa'yı bozguna uğrattı. Askerlerin çoğu öldü ve ikinci gün asker kaybı fazla olduğu için yeni asker toplamaya başlamış ve paralarını bozdurmuştur.

Hüseyin Paşa bu olaydan sonra bütün Halep bölgesinin hâkimi oldu. Nasuh Paşa'yı azletti ve Halep'ten çıkmasını istedi. Nasuh Paşa kaplan kürkü giyinerek ''Halep'i teslim etmem'' demiştir. Bir hafta sonra Hüseyin Paşa tekrar Nasuh Paşa'ya savaş açmıştır. İlan köyünde karşılaşma olmuş ve Nasuh Paşa ikinci kez mağlup edilmiştir.

Hüseyin Paşa Halep diyarını istila etmiş ve Halep'in zenginliklerini ele geçirmiştir. Sinan Paşa Hüseyin Paşa'yı yanına çağırarak Şah'a karşı gelmek için işbirliğini teklif etti ancak Hüseyin Paşa işbirliğini reddetti.

Kisra-Acem bölgesinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaş çıktı. 16.yüzyılda yapılan bu savaşta bazı emirler öldü. Sinan Paşa döndüğü zaman Hüseyin Paşa'ya neden savaşa gelmediğini sordu ve Hüseyin Paşa'yı suçlu bularak öldürdü. Hüseyin Paşa kardeşinin oğlunu Halep sorumlusu yaptı ve böylece çekişmeler başladı.

Şam bölgesinde meydana gelen olaylar tamamen aslı gibi anlatılmış, Arşiv belgelerinden faydalanılmıştır. Belgelerde Hüseyin Paşa'nın akrabası olarak geçen Canbolat'tır ''Arapoğlu'' olarak adlandırılmış ve Halep eyaletinin emiri olarak geçiyordu. Emirliği, Kilis, Azez, el-Marre civarını kapsıyordu. Bölgede ''kıymetli, sözü geçen, varlıklı'' olarak tabir ediliyordu.

1.3 I. Hama Savaşı ve Emir Ali'nin Hayatı

Emir Ali'nin Hayatı; Azez Hükümeti'nin Valisi Hüseyin Paşa'nın amcasıydı. Hüseyin Paşa öldükten sonra el-Vezir ibn Cagel'in oğlunu öldürdüğü anda vezire karşı gelmiş ve vezirlerin emrinden çıkmıştır. Topladığı sekban denilen orduyla 10 bin kişi olarak Devlete ödediği vergiyi ödemedi, yağmalar yaptı katliamlara başvurdu. Halep naiplerini öldürmeye teşebbüs etti. Sultan vekâletini ona verdi bunu kullanarak Adana'ya kadar ilerledi Adana'da o dönemde Cemşid adında orada sözü geçen varlıklı biri vardı. Emir Ali Adana'ya geldiğinde Canbolat Cemşide ''Emir Ali Adana'ya geldiğinde ona ziyafet vererek onu öldür'' diye emir verir. Planlandığı gibi Cemşid Emir Ali'yi öldürür ve haberi duyulur.

Canbolat Halep'te kaldı böylece ayrışmalar baş gösterdi. Yusuf bin Seyfe (Aka'ar sorumlusu) Sultana mektup göndererek Şam'ın askerlerine emir olmayı istedi ve emir Aliyi Halep'ten çıkarmayı teklif etti. Bu olay emir Ali ölmeden önce meydana geldi. Sultan ona izin verdi ve emrini yerine getirmesini söyledi. Dımışk ordusunu toplantı için Hama 'ya çağırdı. Canbolat'ın oğlu Hama' ya geldi ve toplantıya gelenleri karşıladı. Bu toplantıların hiçbir önemi yoktu. Seyfe'nin oğlunun gücü kırılmış oluyordu hiçbir şey elde edemeden 4 kişiyle birlikte geri döndü. Canbolatoğlu Halep civarındaki yerleri tekrar aldı. Emir Fahreddin'e haber göndererek buluşmayı istedi ve Neb-i Aside buluştular ve aralarında toplantı oldu.

1.4 İbn-i Seyfe'nin İntikamından

İbn Seyfe Trablus ve Aka 'ar Bölgesini bırakarak deniz yoluyla kaçmıştır. Ailesini Dımışk'a gönderdi. Yusuf adındaki vekili Trablus kalesinde oturttu ve buradan çıkmaması için onu uyardı. Canbolat, Emir Derviş ibn Habibi Trablus'a gönderdi Trablus'u almasını söyledi. Bölgedeki mezarlıkları tahrip etti ve kaleyi alamadı.

Arad Mevkisi; Emir Ali ve Ma'anoğlu ile Nahiyat el-Beka el-Azizi Dımışk'ın etrafından Baalbek'e giderek orada karışıklık çıkardılar. Sonra el-Bekaada kalıp orada oturdular. Şam'ın askerlerini hedef almayı düşündüler. Bazı Şam askerleri Dımışk'a girmeye çalışıyorlardı. 10 bin civarında Şam askeri vardı. Dımışk'ın askerleri Beka Vadisinde kaldı. Canbolatoğlu ve Ma'anoğlu Muradın nahiyesine yerleşti. Dımışk'ın askerleri onların yanına giderek görüşmek istedi. Seyfe'nin oğlu Dımışk'a varmış ve onlara karşı geldiğini anlatmaya çalıştı. Şam askerleriyle gitmedi. Elçiler gönderildi. İki tarafı kimse barıştıramadı askerler birbirlerine karşı geldi.

Canbolatoğlu Şam askerlerinin onları yeneceğini düşündü planlar yapmaya başladı güçlü komutanları yanına çekmek için rüşvet teklif etti. Şam askerlerine yardım ederek savaşı *''benim kazanmamı sağlayın''* şeklinde tekliflerde bulundu.

Canbolatoğlu ve yanında olan Ma'anoğlu, Şaabınoğlu, Emir Vadieltim ve Yunus, Harfuş'un oğlu Şam'la irtibata geçtikleri zaman sevindiler. Toplantı yapıldı. İki tarafta anlaşamadı. Savaş çıkmaması için antlaşmalar yapılacaktı ancak olmadı. Pazar sabahında Şam askerleri karşılarında durdu ve savaşmaya başladılar. Savaş fazla sürmedi Şam askeri geri çekildi. Dımışk'ın askeri geldiği zaman Canbolatoğlu Mezze Mevkii'nde indi orada çadırlarda kaldı. Ma'anoğlu zayıf ve güçsüz vücutlu olduğu için Mezze Camiinde indi, her yer kapalıydı. Seyfe'nin oğlu oradan gece topluluğuyla çıkmıştı. Şam'ın Kadısı Molla İbrahim bin Ali ve Hasan Paşa El-Defteri çıkamıyorlardı. Ancak para ve asker vererek bölgeden çıkmalarına izin verildi. Emir Musa bin Harfuş da çıktı. Canbolat haberi duyunca çok sinirlendi ve barış yapmak isteselerdi çıkmazlardı dedi. Dımışk halkı da Seyfe'nin oğlunun çıkmasına tepki gösterdi. Canbolatoğlu İbn Seyfe için Dımışk'a geldiğini söylüyordu.

Canbolatoğlu Sekbaniye'de Dürzi Cemaatiyle birlikte yani Ma'anoğlu'yla birlikte Dımışk'ı yağmalaya başladı. Dımışk'ın çıkışında es-Sekbaniye ve Dürzi Cemaatleri toplandılar. Dımışk'ın dükkânları, çarşılarını yağmaladılar tahribatlar çok fazlaydı. Dımışk'ın Âlimleri toplanarak Canbolatoğlu'nun yanına gittiler. Seyfe'nin oğlunun Canbolat için 100.000 guruş Şam hâkiminin yanında bir miktar para bıraktığını söylediler. Sonra 25.000 guruş yetimlerin parasından toplayarak bırakmışlardır. Bu para Şam Kalesinde emanet bürosunda bulunuyordu. İbn Seyfe 100 bin daha para verdi. Dımışk'ın halkı artık barış istiyordu. Canbolatoğlu âlimlere oradaki ileri gelenlere şöyle demiştir: ''Bu verdiğiniz paralar elime geçtiğinde paraları alıp buralardan gideceğim.'' sonra âlimler 125.000 daha verdiler. Canbolatoğlu oradan gitme kararı aldı ve 4 gün sonra Mezze yolundan çıktı. Şehirden çıkarken yağmalar devam ediyordu. Mal, eşya ve erkek çocuklarını götürüyordu. Kadınlara dokunmuyordu. Canbolat gittiği zaman yağmalar durdu şehrin kapıları açıldı.

Canbolat Beka'a yolundan devam etti. Ma'anoğlu'nu orada bıraktı. Hüsnü'l-Ekrad bölgesine gitti ve orada ikamet etti. Canbolat Seyfe'nin oğluna haber göndererek barışmayı istedi. Yaklaşık 3 karat kuruşlardan verdi, kızıyla evlendirdi ve kız kardeşini Emir Hasanla evlendirdi. Canbolatoğlu oradan Halep'e geçti. Elçiler Canbolatoğlu'nun yanına gelerek Şam'da bu olayları neden yaptığını sordular. Olayları inkâr etti ve olayları Şam askerlerinin yaptığını söyledi. Yolları kapatmaya başladı ve insanları öldürmeye başlamıştı halk korktu. Gazze Bölgesine gitmesi için hüküm çıktı. Seyfe'nin oğlu saltanat emirlerine itaat edip onları bırakmadı ve Hums'u Seyfe'nin oğlu hükmedecekti. Canbolat'ın hâkim olduğu tüm bölgeleri de yönetecekti böylece düzen bozuldu.

1.5 Kurağ'ın Sefareti

Kıbrıs, Suriye ve Lübnan'da I.Fernando'nun vekilleri vardı. Bu vekiller vilayetlerin sırlarını I. Fernando'ya haber veriyordu. Büyük savaş gemileri ve deniz filoları mevcuttu. Çok kuvvetli savaş gemileri Akdeniz'de dolaşıyordu bunlar Osmanlı Devleti'nin gemilerine zarar veriyor, korsanlık faaliyetlerinde bulunuyor, aniden hücumlar yapıyorlardı.

Osmanlı Devleti'ne kayıplar verdirerek ganimetlerle dönüyorlardı. İspanya Krallarının yaptıkları bunlarla sınırlı kalmıyor, küçük devletçikleri Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtıyorlardı. Osmanlı savaş gemileri de bu devletlere karşılık veriyordu.

Osmanlı Devleti Libanto savaşını kaybettiğinden Avrupa sahillerine yaklaşmıyor sadece Akdeniz sahillerinde savaşıyordu.
Halife Fahreddin Ali Yusuf Paşa Osmanlı askeri komutanlığı Mikail Kurağa emir vererek Kıbrıs, Suriye, Lübnan, Fars ülkelerine sefere göndermiş onlarla antlaşma yapması istenmiştir. Ervam el-Cezireyle, Canbolatoğlu ve Fahreddin Acem Şahıyla irtibat kurması istenmiş gizli talimatlar verilmiştir.

I.Yusuf ve Canbolat arasında gizli bir mektuplaşma olmuş bu mektup Grandüke 29.09.1606 da yazılmıştır. Sultan Asya seferine çıkmaya karar vermiş sefer hazırlıklarına başlamıştır. Sultan bahar gelince sefere çıkacaktı. Emirler Tatar'a giderek Tatar'da adamlarını hazırlattı Dımışk'ın mücahitlerinden önemli komutanları 15-20 bin askeriyle Türklere saldırmaya başladılar. Halep valisi, Ali Canbolat'ın yeğeni Cagele tarafından öldürüldü, savaşlarda kazanç ve fetihler devam ediyordu. Trablus hâkimine (Emir Yusuf'a) galip geldikten sonra onu şehirden kovdu.

Cagele'nin Ali Canbolat'ın yeğenini öldürmesi süvarilere cesaret verdi. Osmanlı Devleti'ne karşı gelinebileceğini gösterdi. Trablus Hâkimi Emir Yusuf iyi ve güzel ahlaklıydı. Suriye'nin eski emirlerinin sülalelerinden geliyordu. Trablus Bölgesine nizam ve aklıyla girdi, şehir sakinlerine eziyet etmeden şehre yerleşti. Trablus halkı ondan memnundu. Emir Yusuf asil emirliklerden değildi ama servet sahibiydi. Trablus'tan Hristiyan gemileriyle çıkmış Kıbrıs'a göç etmişti.

Macaristan'la barış yapılırsa Sultan Asya seferinden vazgeçecekti. Osmanlı Devleti emirleri yanına alarak Trablus'a gitmeye karar verdi. Ancak bu seferden vazgeçti seferden vazgeçme nedeni; Osmanlı Devleti'nin aleyhine planlar yapılmaya başlanması ve bunun sır tutulmasıdır. Grandük elçisine verilen sırlar vardı. Mikail Kurağ'a önemli talimatlar verilmiştir;

"Lifernodan hemen yolculuğa çıkacaksın yanında sadece arkadaşını alacaksın.(Hybold Lioncini).

"Yolculuğa çıkacak kişinin mühimmatı getirmek için gücü var mıdır? Bu önemli olacaktır. Gidilecek ülkenin nasıl olduğu ve gücünü öğreneceksin. Sırlara dikkat edeceksin. Lifernodan oraya güzel haberler götüreceksin."

"Suriye'ye indiğin zaman hususi işlerin olduğunu söyleyeceksin, sırları kimseye asla söylemeyeceksin sırlar ortaya çıkarsa işler çıkmaza girer. Vaktini kaybetmeden Şam Paşasının yanına gidip Paşa'yı görmen gerektiğini söyleyeceksin. Avrupa havadisleri için görüşmeyi teklif edeceksin, bu konuların önemli olduğunu söyleyeceksin. Avrupa'dan geldiğini söyleyeceksin. Avrupa'dan geldiğini duyunca sevineceklerdir. Orada varlıklı, zengin görüneceksin. Hristiyan emirleri hakkında bildiklerini söyleyeceksin ve haberlerini vereceksin.

Hristiyanların zulümden kurtulduğunu, Türklerin yaptığı işkencelerden kurtulduklarını onlara haber verecek Hristiyanların onlara yardım edeceğini onlara her zaman ellerini uzatabileceklerini söyleyeceksin.

Gittiğin Paşa seni orada dinlemiyorsa ve kulaklarını sana kapatıyorsa ve Hristiyanların yardımına çok ehemmiyet vermiyorsa orada duracaksın. Senin elinde olan gizli kitaplar hakkında ona hiçbir bilgi vermeyip bu mühim bilgileri gizli tutacaksın mühimmat için de hiçbir şey söylemeyeceksin. Âmâ açtığın konuyu dinliyor ve seni onaylıyorsa destek veriyorsa her şeyi ona anlatacaksın.

Ona bizim Halifemiz olduğunu ve bizim savaşçılarımızın her zaman onun emrinde hazır olduğunu söyleyeceksin. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu dikeninin kırılmasını istiyoruz. İstedikleri zaman savaş toplarını göndereceğimizi de haber vereceksin. Toplam 4 tane savaş topu göndereceğiz.

Memleketlerini savunmak için savaşçılar anlaşmaya vardı. Osmanlı Devleti'ne karşı bütün kuvvetler toplandı ve savaşı başlatmaya karar verdiler. Sultan Osmanlı Devleti'ne karşı böyle birleştiklerini anlarsa karşı gelemezdi. Avrupalılar savaşçılara yardım edecekti. Sultan onlara karşı kuvvet hazırladı. İlk etapta Halep Paşasına karşı gelinecekti. Çünkü Halep Paşası Suriye için savaşan Sultanlara karşı geliyordu. Suriye'yi Osmanlıya bırakan kişilerle savaşılacaktır. Bu savaşta birleşmek önemlidir. Bab-ı Ali bu sorunları çözmeye çalışacaktır. Bab-ı Ali bu sorunları çözerse amacına ulaşabilecektir. Bab-ı Ali Avrupalılara karşı birleşmeyi öngörüyordu birlik içinde Avrupalılara karşı gelineceğini söylüyordu. Ancak savaş olursa Avrupalıların askerleri güçlü, silahları teknolojikti.

Osmanlı Devleti'ne karşı savaş kazanılırsa şarktaki komutanlar mutlu olacaktı. Avrupa siyaset adamları bunu bekliyorlardı. Bundan dolayı Halep Paşası kimseyle bu konuyu görüşmek istemiyordu. Avrupalıların Osmanlı Devleti'yle anlaşmasını istemiyordu çünkü anlaşmaya varılırsa Halep Paşasının kaybetmesi söz konusuydu. Barış anlaşmalarının olmasını istemiyordu. Halep Paşası savaşmadan önce süvarilerle anlaşmak istiyordu. Süvarilerle anlaşmaya varacak ve savaşta galip gelecekti. Çünkü Osmanlı Devleti bunu görürse silahla karşılık verecekti. İkinci planda Halep Paşasının Acem Şahı'yla birlikte hareket etmesi yer alıyordu.

Çünkü Acem Şahı'nın askerleri güçlüydü onların amacı da Osmanlı Devleti'ne darbe vurmaktı. Avrupalıların Suriye'deki yardımcıları Paşa'nın yanına gelerek Paşa'ya Hristiyan emirlerinin hiçbir Asya topraklarında gözleri olmadığı tek amaçlarının Osmanlı İmparatorluğunu yok etmek istediklerini kazandıkları toprakları ise süvarilere bırakmak istediklerini söylemişlerdir. Papa ile anlaşmazlık olursa bütün Avrupa toplulukları askeri kuvvetlerini Osmanlıya karşı hazırlayacaklar ve sonrada Halep'i Paşa'ya bırakacaklardı.

"Acem Kralına haber gönderdik işini bitirdikten sonra Suriye'den oraya gideceksin. Onunla anlaşmalar yapacaksın muhaliflerle birlikte hareket edeceksin emirlikler sana yardım edecekler Paşa da Şah'la anlaşmaya varmak için elçi gönderecek. Paşa Halep'te kalacaktır. Desteği dışardan alacak. Daha sonra Paşa'nın yanında Halep'te kalacaksın onunla münasebetlerde bulunacaksın fikir alışverişi yapacaksın onunla anlaşmaya varacaksın bu sırları kimseyle görüşmeyeceksin Paşa da sırları kimseye söylemeyecek. Eğer Sultan Nasranîlerin emirliklerine muhalefet etmeni isterse muhalefet edeceksin süvarilerle beraber olacak, önceden antlaşmalara varacaksın.''(Kurağ'a yazılmıştır.)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 Halep'teki Diplomatlar

Diplomatlar Kıbrıs Adasından çıkmış Trablus'a varmışlardı. Dört mektup getirerek Halep'e geldiler. Mektupların iki tanesi Kurağ'a İtalyanca yazılmıştır. Diğer mektup ise Lioncini'ye eski Fransızcayla yazılmıştır. Kıbrıs Adasında; Lioncini Deniz yolculuğunu anlatan kitap yazmıştır. 1607 de Grandük 'ün sır kâtibine bir mektup yazmıştır.1607 de yapılan yolculukta denizde 18 gün kalacaklardı. Yolculuk süresince havalar bazen güzel bazen kötü olmuştur. Sonunda Kıbrıs'a varmışlardır. Grandük'ün sır kâtibine yazılan mektup uzun yazılmış tarihi bir mektup değildir, önemli bilgilere yer verilmemiştir. Ancak Kurağ'ın mektubu önemlidir, Grandük'e önemli bilgiler vermiştir. Mektup tarihi değer taşımaktadır.

Lioncini'nin kitabında sahile indikleri Lübnan'a gitmek için araç aradıkları yazmaktadır. Diplomatlar kara yoluyla Magosa'ya gittiler orada şüpheli bulundukları için tutuklandılar, şüpheliler arasında birçok kişi öldürüldü. Sadece Halepli olanlar öldürülmedi. Aralarından bir kişi Ada'nın Türk Hâkim'inin karşısına getirildi Avrupa siyasi haberleri hakkında ona sorular soruldu. Tüccar olduğunu söyledi, siyasi bilgiler vermedi. Onunla konuşurken Cimdara araya girdi ve 1500 Türk'ün Hristiyanlarla birlikte olduğunu anlattı. Ada'nın hâkimine bir şeyler oldu ve tüccarı serbest bıraktı. Değerli bir kişi telefon etti ve Malta'ya gidecek olan 100 Türk'ün sonradan İspanya'ya gideceklerini söyledi.

Kariğ (Kurag) Nikosya'ya gitti. Ervan'la konuştu ve onunla ittifak yaptı. Toskana askerleri Ada'ya varınca hemen Osmanlı karşıtlarıyla anlaşırlarsa ancak bu şekilde Osmanlı zulmünden kurtulacaklardı. Toskana askerleri Grandük 'ün yardımına güveniyordu. İspanya ve Venedik'ten daha fazla güveniyorlardı. Diplomatlar Trablus'a devam ettiler sonradan Halep'e gittiler. Lioncini sohbet havasında yazdığı kitabında Paşa'nın durumları ve şehirler hakkında bilgiler vermiştir;

"13 günlük yolculuktan sonra Trablus'a vardık Lübnan Dağı'nı ziyaret etmek istiyorduk mecburiyetten dolayı 1 Nisan tarihine kadar kaldık sonra bir kafileye katılarak Halep'e gittik orada 8 gün kaldık Pazar günü orada bayram vardı yorucu bir yolculuktan sonra oradan memnun olarak kaldık ve dinlendik bayramdan sonra Paşa ile görüşmeye gittik ve ona güzel hediyeler getirdik Paşa huzuruna bizi kabul etti ve Paşa'ya bir plandan bahsettik. İran (Fars) Devleti'ne gitmeye karar verdik. Kitap'ta Kurağ'a hediyeler verildiğinden de bahsedilmiştir. Paşa'ya verilen hediyeler ona bağlılığı gösteriyordu. Paşa'nın Bab-ı Ali'yle ilişkilerinin kuvvetli olduğunu öğrenmiştik sürekli onlara hediyeler gönderiyordu.''

Paşa'nın elçisi Kurağın kim olduğunu, ne yapmaya çalıştığını anlıyor ondan şüpheleniyordu. Ancak onun niyetini daha sonra açığa çıkaracaktı. Lioncini de Kurağdan çekiniyor ondan uzak duruyordu. Kurağ'ın yaptığı icraatları beğenmiyordu. Kurağ Lioncin'yi tek bırakmıyor, çarşıya onunla çıkıyordu. Lioncini'yi sürekli odasında bırakıp dışarı çıkıyor, Fransız tüccarları gelince tüccarlardan haber alıyordu. Elçi her şeyini Osmanlı Devleti için feda edebilecek biriydi umuyor ki sonunda kazanacak ve gizli plan yapanı ortaya çıkaracaktı.

Kitap'ta anlatılanlara göre; Astana'dan Paşa'nın yanına iki kişi gelmiştir. Bunlar Sultan'ın emriyle gelmişlerdir, emire göre; birinci kişi kanunlarla sancak için tayin edildi, görevli olduğu bölgede Paşaları azledebilecekti. Sultan'ın huzuruna gelen birinci kişi altından kumaş ve bir miktarda para getirmiştir. Sultan değerli hediyeleri görünce çok sevinmiştir. Sultan kalabalık şekilde gelen ikinci kişinin karşısına çıkmamıştır. Paşa'nın huzuruna tekrar gelerek borç olarak gelecek sene için 50 bin civarında para istedi. Paşa (Halep Paşası) istediği parayı verecekti, çünkü askerlerin maaşlarını ödemesi gerekiyordu 40 bin civarında para verdi.

Hazine boştu. Paşa Trablus'un Paşası Emir Yusuf'un kızıyla evlendiği için harcamalar fazla olmuştu gelin bir ay içinde buraya gelmiş ve gelin için büyük kutlamalar yapılmıştı. Emir Fahreddin'in bu dönemde Emir Yusuf'la arası açılmış, Emir Yusuf'a mektup yazarak düşmanlarla neden birlikte olduğunu sormuştur. Mektubunda Emir Yusuf'u tehdit etmiştir. Fahreddin, Emir Yusuf'la arası düzelirse kız kardeşini Emir Yusuf'un oğluyla evlendirecekti böylece aralarındaki buzlar eriyecekti. Paşa emir vererek Seyfe'nin kızının saraya girmesini istemedi onu şehirde halasının evinde indirdiler.

Emir Fahreddin Paşa'nın yanına gelerek ona bağlı olduğunu ve arkadaşlıklarının sonuna kadar süreceğini söyledi. Daha sonra Trablus'tan haber geldi. Emir Fahreddin Trablus'u kuşattı amacı Emir Yusuf'u yakalamaktı. Ancak Emir Fahreddin yani yaşlı tilki tehlikeyi anlayarak France Kalesi'ne kaçtı France Kalesi Trablus'a iki gün uzaklıktaydı. Osmanlı İmparatorluğu topraklarında en güzel kaleydi. Trablus'u şiddetli bir şekilde kuşatmıştı oradan köşke geçmeye çalışıyordu. Köşkü Emir Yusuf bir yıl önce Emir Fahreddin'den almıştı, Emir Fahreddin de intikamını alıyordu. Köşk Fahreddin'in eline geçti. Emir Yusuf elçi göndererek herkese haber verdi nasıl bu olaylardan kurtulacağını düşündü.

Canbolatoğlu Ali Paşa Emir Fahreddin'in kızıyla evlendi. Memleket kötü durumda olduğu için düğün merasimi sonraki yıla ertelendi ve Paşa'ya gelini Trablus'a göndermesini istedi. Sultan, Emir Yusuf'u Dımışk valisi tayin etti. Oğlu ise Trablus vekili olarak kalacaktı. Dımışk Paşası eğer ki para verirse orda kalmasına karşı gelinmeyecekti. 100-150 bin civarında paraya karşılık makamı teslim etmeyecekti. Halk kabul ederse onlarında fikrini alacaktı, bütün mahalleyi askerlerle donatacaktı. 12 bin asker görevlendirmişti halk bu kadar asker görevlendirmesine şaşırmış korku yaşamaya başlamıştı. Halk bu askerleri onlara karşı kışkırtmasından çekiniyordu. Dımışk halkı Halep Paşasını sevmiyordu.

Paşa Van'a hem eşya hem de haber göndermiştir. Bu dönemlerde Keramit'in hâkimi isyan etmiş Keramit halkı da Halep Paşasının yanına gelmiştir. Paşa'nın İsyandan önce eşya ve haber göndermesi, ardından isyanın patlak vermesi halkta şüphe uyandırmaya başlamış ancak halk yine de Keramit'in bu bölgeden çıkmasını istiyordu. Paşa İsyanı durdurmuş, Keramit'in olduğu yerlerde askerler görevlendirilmiş, halk korku içinde yaşamaya devam ediyordu.

Kurağ hediyeleri Paşa'ya getirmiş onun sadakatini kazanmıştı. Paşa'ya ipek ve yağ takdim etmişti. Kurağ Paşa'dan depoların sorumluluğunu istiyordu. Depoların içinde iki tane önemli resim vardı, sürekli gidip onlara bakıyordu. Kardeşinin oğlunu işin başına getirerek önemli imtiyazlar kazanmıştı. Ekonomik kazançlar sağlıyordu, Paşa'nın mutfak ihtiyaçları için belirli bir miktar yıldan yıla yağ ayrılıyordu. Kurağ'ın İtalya'ya dönmek en son düşüncesi olacaktı yerini sağlamlaştırmıştı. Kurağ Fernando'nun sefiriydi. Fernando onun uzun süre orada kalmasından artık şüphelenmeye başlıyordu. 1607 yılında Kurağ'a mektup göndererek Halep'te son durumların neler olduğunu Paşa'yla arasının nasıl olduğu hakkında önemli bilgiler istemiştir. Kurağ, Paşa'nın Trablus ve Dımışk Paşasının kızıyla evlendiğini, Paşa ile arasının iyi olduğunu Grandüke yazmıştır.

Grandük ise Canbolatoğlu Ali Paşa'ya bir mektup göndererek, Osmanlı Devleti'yle şimdilik arasını iyi tutmasını istemiş ona moral vermişti. Grandük 'ün sır kâtibi, Mikail Karig'e (Kurağ) mektup göndererek Sultan'ın Macaristan elçileriyle barış antlaşması yaptığı haberini vermiştir. Ancak Macaristan Sultanla savaşa devam edeceğini söylemiştir. 6 grup asker ayrılmış 3 bin Asker'in masraflarını İspanya'nın karşılayacağı haberini vermiştir.600.000 para ödeyeceklerdi kalan diğer kısmı ise Almanya karşılayacaktı.

El-İnkişariyye denilen ordu asil bir ırk değildir çingene ırkından gelmişlerdir. 20 bin olan askerin içinden 3 bini soylu ve asildi. Osmanlı Devleti bu askerleri orduya aldığında zor zapt ediyordu. Gece kışlalardan kaçıyorlar, askerlik yapmak istemiyorlardı. Osmanlı Devleti Halep'e varana kadar asker sayısı düşüyordu. Ali Paşa aşiretlerle anlaştığı zaman nizamlı asker oluşturabildiğinde herkesle baş edebileceğini düşünüyordu yetiştireceği asker Dımışk askeri gibi güçlü olmalıydı. Osmanlı Devleti'nin en iyi askerleri Hungarya (Macaristan) hudutlarında ve kalelerde kalmıştı. Osmanlı Devleti'nin korkusu Macaristan'la antlaşma yapmazsa savaşın meydana geleceğiydi.

Canbolatoğlu Ali Paşa vezire karşı gelebilirse imkânı olursa Astana'ya kadar ilerleyecekti böylece güçlü olacaktı. Eğer vezir onunla antlaşma yapmak isterse antlaşmaların hepsini feshedecekti.

Sefir' in Konuşmaları; Kurağ'ın vesikalarında Canbolat'la yazışmalarını ele geçirdik. Grandükte Canbolat'a tebrikler yağdırıyordu, gönderilen mektupların amacı fitne çıkarmaktı. Mektuplarda şöyle yazıyordu:

"Osmanlı Devleti Amcan Hüseyin Paşa'yı öldürdü. Ancak Hüseyin Paşa'nın hiçbir suçu ve kötülüğü yoktu. Sinan Paşa onu idam etti. Onu öldürdüğü için Allah onun askerlerini helak etti şerefini yerle bir etti, sağır etti. Ölen Hüseyin Paşa'yı yani amcanı görmek bana nasip olmadı onun intikamını almak sana düşmektedir.''

Grandük, Ali Paşa'yı Hristiyanların en yüksek emirlerinin içinde sayıyordu. Ali Paşa'yı sevdiğini söylüyordu. Ali Paşa'nın Türk siyasetine karşı olduğunu söyleyerek, kazandığı zaferler için onu tebrik ediyordu. Ona güzel planların olacağını söylüyordu ve öyle temenni ediyordu. Grandük Canbolatoğlu Ali'yi Hz. Ali'ye benzetiyordu. Hz. Ali'nin Hüseyin ve Hasan'ın intikamını almasını Canbolatoğlu Ali'nin de Amcası Hüseyin Paşa'nın intikamını almasına benzetiyordu. ''Bolat'' isminin güçlü demir madeni olduğunu nefsinin de güzel olduğunu vurguluyordu. Bundan dolayı Canbolat isminin güçlü, çevik olarak ona yakıştığını söylüyordu.

Canbolat şöyle demiştir; ''Mevla bana güç verdi işlerimden başka hiçbir şeyle ilgilenmiyorum ve sırlarımı kimseye açmıyorum bu şekilde yükseliyorum'' Canbolat Meclis Şurasına girmeye hak kazanmıştır. Böylece bölgede güçlü olmuştur. Artık fikir alışverişini Canbolat'tan almaya başlamışlar, İmparatorlukta artık neler olup bittiğini Canbolat'a danışıyorlar böylece önemli bir konuma gelmiş bulunuyordu.

Canbolat Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumu karışıklık olarak vurgulamış ve kendi hedeflerine yavaşça ulaşacağını söylemiştir. Kafasında tehlikeli planların olduğunu bunları zamana bıraktığı ve Allaha Meclis Şurasına girdiği için şükrettiğini vurguluyordu. Meclis Şurası'nda her şeyin onun elinde olduğu istediği evraklara kolayca ulaşabileceği söz sahibi olacağını söylüyordu. Paşa'ya üstü emir vermiştir. Emir Paşa'ya Hristiyanlarla arkadaş olması gerektiğini, Hristiyanlarla birlikte Acem Şahı'yla da antlaşmalara varacağını söyledi hedef olarak Osmanlı Devleti'ni dış güçlerle birleşerek yıpratabileceğini söylemiştir.

2.2 Avrupalılarla Yapılan Antlaşmalar

Antlaşmalar İtalyanca yazılmış antlaşmalara büyük mühür vurulmuştur. Mühürde şöyle yazılıdır; ''Onun hükmü şöyle yazılı Allahümme Peygamber ve Veli Rekşadın Hakkıyla''yazılı mühür Ali Canbolat'a yazılmıştır. Canbolat Ailesi'nin mührü böyledir şerefin ismiyle yazılmıştır.

Mikail Karig, V.Papa Bouilous ve İspanya Kralıyla konuşarak Osmanlı İmparatorluğunu bitireceklerini Nasranî Emirlikleri'nin başına Canbolatoğlu Ali Paşa'yı getireceklerini planlıyorlardı. Osmanlı Devleti'yle zor olsa da savaşa gireceklerini ve Kudüs'e kadar ilerleyecekleri, ellerinden gelenin fazlasını yapacaklarını vurgulamışlardır.

Grandük kürsüye oturduktan sonra İspanya Kralına barış için taahhüt verecekti. Savaş yardımı yapacak, gerekli asker ve silahları temin edecekti. Toskana'dan emir bekledikten sonra yardımlara başlanacaktı. Grandük bu şartları kabul ederse ve Osmanlıya karşı diğer devletlerle muhalefeti kabul ettikten sonra antlaşmanın asıl sureti ve mührünü gördükten sonra Kudüs'e kadar ilerleyebilecektik.

Kudüs'ü aldıktan sonra Hristiyanlar özgürlüğe kavuşup, Katolik mezhebini rahatça uygulayacaklardır. Nasranîler de isterse Kudüs'e gideceklerdi aralarında anlaşmazlık çıkarsa Toskana Konsoloslukları ve Halep'teki vekiller sorunları çözeceklerdi. Hristiyanların çoğunluğu Kudüs'e gitmek isterlerse sadece Toskanalılar değil V.Bouilous'un emrindeki Hristiyanlarda gidecekti. Hz. İsa'nın mezarını ziyaret edebilecekler, hiçbir gümrük vergisi ödemeyeceklerdi. Canbolat, Grandük ile antlaşmalar yapılırsa serbest ticaret yapabileceklerini söylüyordu. Grandük'ün gemilerinin limanlardan serbeste geçebileceğini vurguluyordu. Toskanalılar Kudüs'te de istedikleri bölgelere gidebileceklerdir.

Toskanalılar huzur içinde yaşayacaklar, Grandük'ün elçileri, sefirleri ve kâtipleri topraklarımızda istedikleri kadar ikamet edebilecekler, Hristiyan emirler güven içinde kalabilecek, Konsoloslar da Halep'te kalabileceklerdir. Grandükle yapılan antlaşma Floransalılar için de geçerli olacak onlarda istedikleri gibi ticaret yapabilecek ancak ticareti bir şartla yapacaklardır; İstedikleri malları alabilecekler ticaret Grandük gemileriyle yapılacaktı, fazla gümrük ücreti alınmayacaktır. Grandük'ün Bayrağıyla ticaret yapabileceklerdir. Floransalı vatandaşı öldürme, cinayet, olursa ya da şikâyet olursa onların konsoloslukları yargılayabilecekti. Floransalıların konsoloslarına, evlerine hiçbir şekilde mühür vurulmayacaktı, aralarında anlaşmazlık olursa kimse hüküm veremeyecekti sadece Divan karar verebilecekti.

Konsolosların ve Floransalıların vatandaşlarına Kilise inşa edebilmelerine izin verilecek, vatandaşlarımızı onlara karşı iyi davranmaya uyarıp, Grandükle yapacağımız bu güzel antlaşmalardan sonra kardeşçe yaşamaya çalışıp ve Grandük 'ün Halep'teki elçilerine iyi davranarak, Toskanalıların bayrağı altındaki memurlara kimse karışmayacak, vefat ettiklerinde malları varislerine verilecekti. Vasiyetsiz ölenler olursa malları konsoloslarına verilecek ve onlara karşı gelinmeyecekti.

Floransalıların konsolos ve tercümanlarına toprak satışı yapıldığı zaman hâkimin huzurunda yapılacak, ticaret antlaşmaya göre yapılacak, her türlü faaliyetleriyle bizim ticaret mahkemelerimize başvurabileceklerdir. Yalancı şahit getirirlerse kabul edilmeyecek, bizim mahkemelerimizdeki hükümlere göre davalarına bakılacak aykırı bir durum varsa kabul edilmeyecektir. Dava sürecinde Floransalıları kimse sıkıştırmayacak, mallarına el koyulmayacak, şikâyet eden olursa şikâyetleri kabul edilmeyecektir. Eğer ki Floransalılar cinayet suçundan yargılanıyorlarsa cinayeti ortak işleyenler yargılanacak.

Floransalıların ticaret ve sanayi ile ilgilenen bekârlarından vergi alınmayacak, Konsolos tayin ederlerse kimse konsolosu değiştiremez ve onlara karşı gelemez, Eğer işgal durumu olursa Floransalılar yani Toskana konsolosluğu da davalara bakabilecek. Antlaşma 30 maddeden oluşmuştur. Grandük Toskana Elçisi bu antlaşmayı kabul etti ve mühürledi. Grandük 'ün mührünü gördüğümüzde bizde inceleyerek antlaşmayı mühürledik Mikail Karig de antlaşmaya mührünü atmıştır. Çünkü Grandük 'ün sır kâtibiydi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 Canbolatoğlu Ali Paşa'nın İstekleri

Lioncini Liferona'ya antlaşmayla birlikte geldi. Ali Paşadan ve sefirinden mektup getirmişti. Mektupta Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ni nasıl yendiğini anlatmıştır. Grandük zafer şarabını hiç tatmamıştı. Sefirin söylediklerine inanmıyordu. Ali Paşa 20 bin askeri iyi eğiterek Halep'ten çıkmış süvarilerle birleşmiştir. Bab-ı Ali bu işin intikamını alacaktı. Grandük, Ali Paşaya üzülmüş silah, gemi ve asker yardımı yapmayı teklif etmiştir. Grandük, Ali Paşayı kurtarırsa Osmanlı askerini yok edecek ve güçlü bir kral olacaktı. Savaşın kazananı Grandük olacaktı. Grandük, uzak bölgelere gitti ve Ali Paşanın bir kısım asker göndereceğini düşündü ya da Emir Fahreddin asker gönderirse Kıbrıs'ta asker toplanacak ve böylece Osmanlı Devleti'nin ulaşımını Suriye ve Lübnan arasından kesebileceklerdi.

3.2 Kıbrıs'ın İhtilal Planı

Grandük'ün düşündükleri umduğu gibi olmayacak, Ali Paşa'yı Osmanlı Devleti'ne karşı kullanma planı hemen gerçekleşmeyecektir. Ancak Grandük Kıbrıs adasını ele geçirme ümidini hiç kaybetmedi çünkü Kıbrıs fetihlerin ve kazançların merkeziydi. Grandük Lioncini' ye bir plan hazırlaması gerektiğini söyledi. Bu planın içinde Ali Paşa ve Halife Fahreddin de olacaktı. Toskana gemileri İskenderun Limanına vardığında Lioncini orada inecek karayoluyla Konsolosun yanına gidecek onun vasıtasıyla Ali Paşa'ya elçi gönderecek Grandük 'ün gemilerinin içinde silahlar olduğunu teslim edilmesi gerektiğini söyleyecekti gemi komutanları Ali Paşa'dan talimat bekleyeceklerdi bu talimatlara göre hareket edeceklerdi. Avrupa Ülkelerinde Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti Veziri Murat Paşa karşısında geri çekilmesi telaşa neden oldu. Lioncini bu olayları Grandüke anlattığında Grandük, Ali Paşa'ya silah ve gemi yardımı yaptı. Böylece bu durum Ali Paşa'yı sevdiklerini gösterecekti.

İhtilal nasıl çıktı? Grandük 'ün elçisi gemileri Şark'a göndereceğini hiç düşünemedi. Lioncini' ye haber göndererek Paşa'ya Kıbrıs'ı ihtilal etme teklifini gönderdi. Kıbrıs'ı ihtilal etme sebebi iki nedene dayanıyordu. Birincisi; Sultan'ın kuvvetini zayıf düşürme amacı, Ada'nın Hristiyanlığın merkezi olması ve Nusayrileri kurtarma amacı taşıyordu. İkincisi; Kıbrıs'ı üs olarak kullanarak Ali Paşaya yardım etmek. Elçi'nin görevi, Ali Paşa'yı ikna etmekti. 4-5 bin asker gönderilecek ve kuvvetler birleşecekti sonucunda Ali Paşa para ile mükâfatlandırılacaktı ve bu para aralarında paylaşılacaktı. Askerler gemilerden inince para teslim edilecekti. Komutanlar tahsis edilecek, yeme-içme masrafları karşılanacaktı. Limandan inildiğinde gemi mürettebatları yağmalanıyor Nikosa' ya kadar yağmalar yapılıyor, Hristiyanlarda karışıklık çıkarmak için kışkırtılıyordu.

Magosa istila edildikten sonra toplanan paralar ve değerli eşyalar Hristiyanlara verilecek ve İskenderun'a kadarelçiler hareket edeceklerdi. Grandük ise kendi adamlarını gördüğünde mükâfatlarını verecek ve onları istilalarda başarılı oldukları için ödüllendirecekti ve hamlelere sonradan iştirak edenlerde ödüllerden payını alacaktır.

3.3 Ödüller ve Ali Paşa'nın Planı

Ödüller;

Kıbrıs'ı istila ettikten sonra elçi İskenderun'a gidecek ve orada gemileri görünce haber verecekti. Merasim düzenlenecekti. Çünkü Toskana ve Grandük'ün sefiri olduğu için güzel bir tören yapılacak ve Toskana Emir'inin gelmesini bekleyecekti o geldikten sonra Krallığını ilan edecek, Kurağ'a ''Mukaddem'' rütbesi verilecek ve maaşı yükseltilecektir.

Ali Paşa'nın Planı;

Ali Paşa'nın Grandük'e yardım etmesi dolayısıyla Bab-Ali Venediklilerle ittifak yapmaya karar vermiştir. Venediklilerle ittifak yapmasının nedeni ise Kıbrıs'ı geri almak istemesi olacaktır. Çünkü Venedik Türklerle anlaşırsa Ali Paşa ve Grandük'ün istekleri ve planları suya düşecektir. Grandük'ün gemileri oradan geçecekti. Paşa emellerine ulaşamayacak, Suriye'yi ve Kudüs'ü alamayacaktı. Paşa yardım için güçlü komutanları olmadığını söylerse o zaman Mikail Karig Bağdat'ta konuşacak ve Paşaya benzeyen kardeşini tanıtacaktır. Mikail Karig kardeşini devreye sokacak ve Ali Paşa'ya yardım edecekti. Karig'in kardeşi işini derhal yapacak ve askerlerin de sevgisini kazanmış olacaktı.

Halep Sancağında görevli olan Mehmet Çelebi, Paşa'nın yakın arkadaşıdır. Sefirin de akrabasıdır. Bağdat'ta görevli olan Mikail Karig'in kardeşi gelmezse Ali Paşa'nın yardımına Mehmet Çelebi gelecekti. Ancak ikisi de Ali Paşa'ya yardım ederse mühimmatları ele geçirerek güçleneceklerdir. Eğer Paşa sefir aracılığıyla gönderilen bu planları kabul etmezse Emir Fahreddin'e bu teklifler sunulacaktır.
Lioncini Grandükten üç kitap almıştır. İki kitap elçi ve Paşa'ya verilecekti. Üçüncü kitap ise Papa Bouilostan, Paşa'ya yazılmıştır. Grandükten Elçi'ye (Lioncini) cevap; Heibolit Lioncini mektuplar getirmiştir.

Bu mektuplarda Osmanlı Devleti'yle ilgili bütün bilgileri vermiştir. Bizde araştırdık ve Osmanlı Devletiyle ilgili bilgileri eksiksiz vermişsin ve biz de bu karışıklıkları anlayarak Rumya' ya elçi gönderdik, Hublurazama bizim projelerimizi açıklaması için elçi gönderdik ve Paşa'nın saadetini, bize bağlılığını bildirdik. Sende projelerin ne kadar süreceğini açıklayacaksın ve Hublurazamı bilgilendireceksin.

Hublurazam İspanya Krallığıyla konuşmaya hazır olduğunu söylemiştir. Bu olaylarla ilgili elinden geleni yapacağını ve neticeyi söyleyeceğini haber verdi. Osmanlı Devleti'ne karşı yapılacak olan tasarıları ve antlaşmaları imzalayacağını haber vermiştir. Hublurazam'ın gerekli yardımları yapılacak, Lioncini' nin verdiği talimatlara birebir uyacaktır ve istenilen eşyalar ilk fırsatta gönderilecektir.

Grandük, Murat Paşa'nın büyük bir zarara uğradığı haberini vermiştir. Zaferinin ikinci gününde Halep Kalesi'ni bıraktı ve Halep şehrinin talimatlarını yaparak Acem Şahı'nın yanına gittiğini söylemiştir. Lioncini'ye verdiği mektuplarda projelerden silah ve asker yardımlarından da bahsetmiştir. Hublurazama açıklanan projeler de Mikail Karig'le gönderilmiştir. Hublurazam'ın İspanya Kralıyla antlaşma yapması planların uygulanma noktasında en güzel neticeyi verecekti. Lioncini'ye gönderilen mektuplarda projeleri açıklama konusunda cesur olması ve ümidini kesmemesi vurgulanıyordu. Mektuplarda zalim olarak nitelendirilen Türklerle bu projelerden sonra baş edileceği vurgulanıyordu. ''İspanya antlaşmaya geç gelebilir mesafe yönünden uzak olabilir ancak bizim amacımız Türklere karşı silah çekmek ve herkesle iyi olmaktır.'' diye belirtiliyordu.

Gizli Talimatlar;

Grandük Lioncini'ye gizli talimatlar verdi bunların sır olarak kalmasını istedi. Lioncini'yi gelecek gemilerin kaptanlarına dikkat etmesi konusunda uyardı. (1 Şubat 1608) Lioncini'ye ''Paşa'nın yanına giderek Paşayla ilgili çıkan söylentilerin doğru olup olmadığını öğreneceksin. Ve Nasranîlerin ülkelerinde yayılan Paşa'nın Osmanlı kuvvetlerine karşı geri çekildiği haberinin doğru olup olmadığını araştıracaksın ümit ediyoruz ki bu haberler söylentidir ve doğru değildir. Paşayı çok sevdiğimizi ve geri çekilmemesini istediğimizi 4 bölük ordu yardımı göndereceğimizi ve önemli komutanlarımızdan Cavedani'yi onun emrine yollayacağımız haberini vereceksin.'' Halep Paşası ve Mikail Karig'i tembihle projeler gizli kalacak, Paşa'nın asla yalnız kalmayacağını ve Paşanın da Osmanlı Devleti'nin çöküşü için elinden geleni yapmasını iste Papa'nın kararlarının uzun vakit alabileceğini onlara anlat. Elimizde büyük kuvvetlerin olduğundan bahset.

Hublurazam'ın ve İspanya Krallığı'nın yardımlarının da olacağını ve birlikte bir antlaşmaya vardıkları haberini vereceksin. Paşa'ya Türk askerlerine karşı gelirlerse güçlü olacağı konusunda uyar. Magosa'nın fethinden sonra yardımların devam edeceğini ve Osmanlıya karşı güçlenip ve hâkimiyeti eline alacağını anlat.''
Aziz hizmetkârlar ve gemilerin komutanları planların gerçekleşmesi konusunda ellerinden geleni yapacaklardır. Nasranîler İspanya Krallığına yardım edeceklerini kararlaştırdılar. Ve elçilerin verdiği haberlere göre; Kıbrıs'ın alınma planı uygulanmadığı için üzüldükleri haberleri gelmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1 Ali Paşa'nın Çöküşü

Gizli projelerde yer alan muhalifler Ali Paşa ve Fahreddin el-Mu'gni, Grandük Toskana, Fernando istiklali temenni ediyorlardı parçalanmış olarak nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık istiyorlardı Onlara fırsat kolladıkları gün gelmişti. Osmanlı Devleti Halep'i vurdu ve gücünü göstermeye çalıştı. Halep'ten ilerleyerek Lübnan'a doğru geldi. Fahreddin bu zamanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı kendini itaatkâr göstermeye çalışıyordu. Grandükte Ali Paşa'ya güvenmemeye başladı ve Fahreddin'e yaklaştı. Grandük Emir Fahreddin'e yanaşması fikrini oğlu II. Cosimodan dolayı almıştır ve II. Fernando torunundan dolayı Fahreddin'e yaklaşmıştır çünkü Fahreddin'le dostlukları vardı.

Halep Bölgesinde Ali Paşa'nın çöküşü'nün temelini Mikail Karig oluşturmuştur. George Crojer gizli evrakları Lioncini'ye haber verdi çünkü dostlardı. Aralık ayında Lioncini Halep'ten ayrıldı ve gittikten sonra Paşa'ya haber geldi. Vezir Adana'ya kadar varmıştı. Paşa Osmanlı askerleriyle karşılaşma vaktinin geldiğini söylüyordu. Ancak paşa kaçmaya teşebbüs etti ve askerlerini hazırladı.

Şehir sakinleri olanları duyunca şehir merkezinde dolaşmaya başladı yağmalar, tahribatlar başladı. Paşa olayları duyduğu zaman Amcası Haydar Bey'e emir göndererek şehirde silahlarla dolaşmaları ve yağmaları durdurması gerektiğini söyledi. Amcası Paşa'nın emirlerine itaat etmedi askerlere kendiliğinden ceza verdi, olayları şiddetle bastırmaya çalıştı. Önemli komutanları görevlendirdi. Komutanlar çıktıktan sonra tekrar olaylar başladı. Paşa şehre indi ve karışıklık çıkaranlara karşı geldi 2 kişinin başı olayları çıkaranların önünde ibret olsun diye kesildi ve olaylar 6 gün sürdü.

Paşa halkı evinden çıkmaması için tembihledi. Paşa'ya iyi ve kötü haberler gelmeye başladı. Vezir Paşa'yı itaati altına almaya çalıştı taraftarları Dımışk'ın fethi için çabalıyordu Venedikliler de yalan haber çıkartmaya çalışıyorlardı. Ayın 24'ünde Ali Paşa'nın askerleri Osmanlı askerleri yakınına geldi böylece karşılaşma oldu. Paşa iki defa Osmanlı ordusuna karşı zaruret verdi. Osmanlı Devleti askeri fazla olduğu halde yenildi.

Paşa şehirden çıktıktan sonra kalan sekbanlara şehir halkı karşı gelmeye başladı. Yaralıların sayısı fazlaydı. Paşa'nın Amcası Haydar Bey de dayaktan hissesini aldı kaçamadı, kıymetli atı vardı öldürüldü. Türkler şehre inmeye başladı ve sekbanları yaraladılar, kanlarını kendilerine içirdiler. Bazılarının kalplerini çıkardılar ve kalplerini kızartıp yediler, safralarını kesip evlerinin önüne astılar halk onları öyle hatırlasın ve ibret olsun diye işkenceler yapıldı. Cesetleri köpeklerin önüne atıldı, halk onlara da öyle işkenceler yapılmasın diye korkularından Yahudiler gibi giyinmeye başladı ve kadın kılığına girerek kaçmak isteyenler de yakalanıp öldürüldü.

4.2 Murat Paşa'nın Halep'e Gelişi

Kurağ Halep'in istilasından sonra yaşanan olayları anlatmış ve Ali Paşa'nın Halep'ten çıktıktan sonraki meydana gelen olayları ele almıştır. Ayın 29'unda Vezir Halep'e vardı çadırlarını kurdu ve onun vekilini şehre inmek için görevlendirdi. Vekili şehir tamiratları için görevlendirdi. Vekil şehre girdiğinde kalenin bekçilerini teslim etmek istemiyorlardı.

Vekil de kaleyi almak için girmişti. Kalede Paşa'nın gizlenen askerlerini görmüştü. Askerleri kaleyi teslim ederse onları affedeceklerdi. Vekil tekrar çadıra döndü, Paşa'nın askerleri bunu fırsat bilip kaleye giderek hendekler açmış, mayınları yerleştirmiş ve suyun kanallarını inceleyerek kirletmek istemişlerdir. Kalenin muhasırları bu askerleri görünce hemen silahlarına sarıldı. ve ateş etmeye başladılar. Kale dört taraftan abluka altına alındı. Vezir, Paşa'nın askerlerine kendini güçlü göstermeye çalışıyordu. Vezir sanıldığı kadar güçlü değildi birkaç tane topu vardı. Askerlerin de topları azdı ve teslim olmak istiyorlardı. Blucapoşy'yla anlaşarak kaleyi vermek istediler. Kaleyi vermeleri karşılığında serbest bırakılmayı istediler, mallarına dokunulmayacak, işkence yapılmayacaktı.

Vezir de kaleyi ele geçirirse çok maliyetli olacaktı, karşı tarafın istediklerini kabul etti. Ayın 4'ünde kaleyi teslim aldılar. Vezir Kale'ye girdikten sonra silah toplarının olmadığını gördü ve bir top bıraktı. Ali Paşa'nın yanında olan Kale bekçilerini çıkarttı. Ali Paşa'nın mahzenlerde bıraktığı eşyalar ve yiyecekleri, emir vererek mahzenleri mühürledi. Saraylar ve Köşkleri ele geçirdi. Para ve altınlara el koydu. Köşklerden en pahalı olanı Ali Paşa'nın Amcası Hüseyin Paşa'nın köşküydü. Köşkte altın ve mücevherler fazlaydı. Ali Paşa'nın annesi ve eşlerinin altınlarına el koydu. Altınlar köşklerde yerin altına gömülüydü.

Ali Paşa Halep'ten 20 bin askerle çıktı. 10 tane süvari birlikleri vardı. Antep'e doğru yola koyuldu. Antep'i yağmaladı, halkından zorla rüşvet aldı. Yolda devam ederken Astana'dan gelen bir çavuşla karşılaştı. Çavuşun elinde kitaplar ve emirler mevcuttu. Çavuştan bu evrakları alarak onu vezir 'in yanına gönderdi. Çavuş Ali Paşa'nın zorla evrakları aldığını vezire anlattı. Ali Paşa Malatya'ya girdi.

Vezirin sahte evrakları Ali Paşa'nın elindeydi. Ali Paşa evrakları halka gösterdi. Halk Ali Paşa'yı iyi karşıladı. Ali Paşa Malatya'nın ileri gelenleriyle görüşmek istedi ve onlardan 40 bin sukut para istedi. Parayı ordunun maaşlarını ödemek için istemiştir. Eğer ki parayı vermezlerse onları şehri yağmalamakla tehdit etti. Şehrin ileri gelenleri parayı vermek zorunda kaldı. Ali Paşa 40 bin askerle Malatya'da kaldı.

Vezir Halep'e vardığında ona karşı gelen gruplar mevcuttu. Cromanya'dan ona karşı gelmişlerdi. Sekbanların çoğu Halep'in köylerine göç etti. Vezir, ordusuna emir vererek sekbanlardan gördüklerinin öldürülmesini ya da huzuruna getirilmesini istedi. Köylüler haberi alınca silahlanarak sekbanları öldürmeye başladı. Vezirin huzurun getirenler de öldürüldü. Vezir, bir gün içerisinde 42 kişiyi şehirde sekbanları öldürmekle görevlendirdi ve görevlendirilen kişiler sekbanları parçaladı.

Vezir, Sultan'a karşı gelenleri halkın önünde idam ettirdi. Ayrıca Anadolu asilerine iki hamle yaptı. Onları bu hamlelerle bitirdi. İlk olarak 20 bin kişiyi yok etti daha sonra 12 bin kişiyi görevlerinden aldı ve onların yerine başka kişileri görevlendirdi. Asilik işlerine karışanlar Ali Paşa taraftarlarını oluşturuyordu. Vezir, 70 bin askeri ile Ali Paşa'yı Malatya'dan çıkarmak istiyordu ancak korkuyordu. Çünkü atlı askeri fazlaydı katır, develeri mevcuttu kış şartlarına zor dayanan hayvanları vardı. Hayvanlar her gün telef oluyordu. Ali Paşa 6-8 gün daha vezire karşılık verseydi vezirin askerleri güçsüz olduğu için geri çekileceklerdi. Vezirin ordusu da aynı görüşteydi ve Ali Paşa'nın askerlerinin güçlü olduğunu biliyorlardı. Eğer ki vezir, Ali Paşa'yla anlaşmasaydı savaşın kaybeden tarafı vezir olacaktı.

4.3 Gelen Misafirler ve Hediyeler

Ayın 11'inde Cefale'nin oğlu Dımışk'tan Vezir 'in yanına 700 süvariyle geldi. Ayın 20'snde Emir Şedid Arabınkralı Vezire hediye gönderdi. 6 tane asil at, 60 deve, 3 bin koyun, 500 yük arpa ve buğday, 6 bin kuruş para gönderdi. Ayın 24'ünde Emir Yusuf oğlunu Vezire göndererek 6 bin sultani getirdi.

Fahreddin aynı gün Şam'ın İnkişariyyesini Ali Paşa'yı kurtarmakla görevlendirmişti. Asileri de görmüştü. Ali Paşa'yı kurtarmak için geç kalınmış, yollar kapanmıştı vazgeçmek zorunda kalmıştı geri dönerken yolda Dımaşklılarla Hama yakınlarında karşı karşıya gelmiş savaşmadan 500 bin sekban,500 süvarisiyle birlikte teslim olmuştu. Ali Paşa vezirin yanına getirildi gülerek karşılandı. Vezir onu affedeceğini ancak istediği vaatleri yerine getirmesi gerektiğini söyledi. Vezir düşüncesini açıkça söylüyor, Ali Paşa'yı ele geçirmek istediğini vurguluyordu. Emir Fahreddin vezire hediye gönderdi. Ancak hediyeler yolda kayboldu. Emir Fahreddin, hediyelerin kaybolduğu haberini duyunca Fransa Tüccarlarını Sayda Bölgesi'nde yakaladı ve onları hediye bulunmazsa öldürmekle tehdit etti.

Tüccarlar hediyeyi aramak için birkaç kişiyi kayıklarla İskenderun'a gitmekle görevlendirdi. Hediyeler bulunmadı ve tüccarlar tehlike içinde olduklarının farkına vardılar. Emir Fahreddin bölgede karışıklık çıkınca İtalya'ya kaçtı. Çünkü vezirle savaşamazdı ona karşı güçsüzdü. Vezir Halep'e girdi kış mevsimini burada geçirmek istiyordu.

Halk Halep'te Vezir'in gelmesini bekliyordu. Çünkü vezir gelmezse Ali Paşa'nın kuvvet toplayarak tekrar Halep'e gelmesinden korkuyorlardı. Söylentiler başladı. Sultan, vezire emir göndererek Macaristan'a gitmesini emretti. Şehrin ileri gelenleri vezirin yanına gelerek onları yanına almasını istediler. Çünkü Ali Paşa'dan korkuyorlardı, Paşa gelirse köklerini kazıyacaktı. Sultan'ın Macaristan'a veziri gönderme gibi bir emri yoktu. Halkın çıkardığı bir söylenti olmuştur. Vezirin halkı bu durumda koruyacak mı diye merak ettikleri için çıkardıkları söylentidir. Bursa yakınlarında Astana'ya yakın bölgede süvariler birleştiler. 40 bin süvari Vezir oradan geldikten sonra birleşmişler niyetleri Bursa'yı istila etmekti. Amaçlarına ulaşırlarsa Astana tehlike içerisine girecekti.

İbn Cafele'nin tayini Bağdat Valisi olarak çıktı. Bölgenin yönetimini teslim almak için vekilini gönderdi orada eski Vali vardı oradan çıkmak istemiyordu. Halk esir edilmişti. Acem Şahı'nın yönetimine girmek istiyordu. Acem Kralı'ndan bir haber geldi bu haberde savaşa hazırlandığı yazıyordu. Sultan ise Vezir Murat Paşa'yı oraya gitmekle görevlendirdi.

4.4 Kurağ'ın Çöküşü

Vezir Halep'ten gittikten sonra Sekban Ordusu vilayeti yağmaladı. Kurağ ve Paşa hakkında söylentiler çıkardılar. Kurağ'ın söyledikleri şöyle anlatılmaktadır:

''Nasranîlerin vilayetinden 3 tane tüfek getirdiğim ve topların kırılan tahtalarının iadesini Paşa'dan istediğim ve bu tüfekleri Paşaya yardım amacıyla getirttiğim ve benim kalede yaşayan Paşa yanlısı askerlere yardım ettiğim, Halep'ten çıkmam gerektiği gibi suçlamalar yapılmıştır. Vezirin huzuruna gittim, benim hakkımda bilmek istedikleri vardı. Vezir beni soruşturmaya almıştı. Paşa ile ilişkilerimi ve yapılan olaylarla bağlantım olup olmadığını sordu. Vezirin yanında hiçbir şey değildim ve bu olayları yapmadığımı anlattım Vezirden özür diledim bu suçlamalara karşı kendimi savundum. Vezire düşmanlarımın olduğunu ve bana iftira atan kişilerin Yahudilerden birkaç kişi olduğunu söyledim. Vezir beni çok iyi tanıyordu. Babamı tanıdığı için bana güvendi ve Aileme yardım etti ve bana imtiyazlar verdi. Bana ''Mehmedar-ı Sultan'' lakabını verdi ve yıllık maaş bağladı. Savaş vergilerinden muaf tuttu. Vezirin bana bu yardımları yapmasındaki amaç; bana iyi davranarak sırları açığa çıkarmaktı. Akrabasını bana çavuş olarak tayin etti. Çavuş aracılığıyla benim hakkımda önemli bilgilere ulaşacaktı. Çavuş bana ülkeye nasıl geldiğimi sordu. İki Fransız tüccarı ile geldiğimi söyledim ve birinin yanımda kaldığı diğerinin ise Nasranî ülkesi 'ne döndüğünü söyledim durumumu Çavuş'a anlattım ancak ikna olmadı, beni eve götürdü. Orada 4 asker bana eziyet etmek için bekliyordu. Sırları açıklamamı istediler olanlara zor tahammül ettim ve askerler benden bir şey alamayacaklarını söylediler. Gördükleri zaman beni serbest bıraktılar. Ancak beni 500 kuruş cezaya çarptırdılar. Bu parayı bulmam imkânsızdı 500 değil 50 kuruş dahi bulamazdım. Bana kimin borç vereceğini araştırdım. Ancak kimse yardım etmiyordu. Adı Timotos Moyan olan kişinin yanına gittim. Fransız asıllı şerefli biriydi, olayları anlattığım zaman bana üzüldü ve gerekli yardımı yapacağını söyledi bu duruma çok sevinmiştim Çünkü hayatım ve çocuklarım kurtulmuştu. Bu olaylardan sonra Timotos Moyana yaşamım boyunca borçlu kaldım. Ancak benden borcunu istemedi.

Aceme Yolculuk; Timotos Moyana güvendiğimden dolayı bütün sırlarımı açıkladım. Bana İyi bir arkadaş olmuştu. Ülkeye hangi amaçla geldiğimi, kimlere yardım ettiğimi söyledim. Buradan bir an önce kurtulmam gerektiğini söyledim. Beni bekleyen tehlikelerin olduğunu, İran şehirlerine nasıl gidebileceğimi sordum. Görevimi bitirmek için nasıl işin içinden çıkacağımı sordum. Bir grup İran'a gitmek istiyordu. Ancak 3 ay sonra gitmeye karar verdiler. İran'da durumlar karışıktı azimle oraya gitmem gerekiyordu. İran'a gitmek Fahreddin'in akıbetinden daha iyiydi. Çünkü onlara ne olacağı belli değildi.

Ali Paşa Yezbeg-el-Acemi'ye mektup yazarak sırları söyledi. Mektup İran vilayetlerine ulaşmıştı. Ali Paşa Karig'e İran'da olan bu kişiden bahsetti. Şah ile Ali Paşa'nın arası çok iyiydi. Karig ülkeden gitmek istiyordu. Ali Paşa ise onu Şah'ın yanına göndermek istedi. Ali Paşa'nın amacı; Şah'ın gücünü kullanarak Türk askerlerine karşı savaş açmaktı. Çünkü Ali Paşa intikam almak için yemin etmişti. Karig ise Ali Paşa'ya ancak kendisinin yardım edebileceğini akrabalarının bile yardım etmeyeceğini vurguluyordu.

Karig'in yardım etme nedeni ise Ali Paşa'yı şiddetin içinde bırakmak istememesi, bunu yaparsa Ali Paşa yolculuk masraflarını da karşılayabilecek böylece Karig buralardan gidecekti. Ancak yol tehlikeli olduğu için hemen bunu yapamazdı. Karig şöyle devam etmiştir; Acem Bölgesi'ne varınca mektubu verdiğimde Paşa'nın mührünü gösterdim. Paşa'nın istediği eşyalar hazırlanacak intikam alınacaktı. Çünkü vezir burada uzun zaman kalmayacaktır vezirin gelecek baharda Macaristan ya da Acem Vilayetleri tekrar karışırsa buraya gelecekti, Ali Paşa'ya yol açılmış olacaktı böylece kayıplarını telafi edecekti.

Vezir Halep Bölgesinden çıktıktan sonra sekbanların yaptığı yağmalardan dolayı Antep'e gitmeden önce halk onlara lanetler ediyordu. Paşa bölgeye geldiğinde onun askerleri de yağmalara başladı mahallelere 100 süvari girdi, Kapıları kırmaya başladılar ve mahallelerin kapıları dar olduğu için atlar giremedi ve geri döndüler.

Mikail Karig'in yakını şöyle devam ediyor;

"Ben tek başıma evde oturuyordum, atlar mahallelere giremediği için vakit kazandım hemen Mikail Karig'in evine gittim. Orada mahalle kapısı kapalıydı. Başka kişiler geldi, kapıları kırdılar ve şehri yağmalamaya devam ettiler, İlk girdikleri ev benim kaçtığım evdi her şeyi çalmışlardı, odama girdiler kapıları kırdılar odaları boş buldular. Diğerleri de Mikail Karig'in evini yağmaladılar. Ev demirliydi çevresini betonla döşemişti pencereden girmek istediler orada yaşlı bir kadın gördüler."

Bu mahalle Salibiyun (Haçlılar) diye geçiyordu. Hristiyanların eviydi. Savaşa karşı evlerini dayanıklı yapmışlardı. Bizim mahallede 1 kilise vardı orası da yağmalandı Hristiyanlar ortak ibadet ediyorlardı. Sekbanların verdiği zararlar oldukça fazlaydı. Yolda giderken evleri yaktılar içindeki halk öldürüldü. Yağmalar, Harap olan şehir, Kapıların kırılma sesi ortalık kaosa dönmüştü. Birçok insan hayatını kaybetti. En son 1 ev yağmalandı bu ev Yusuf Weberdino'ya aitti. Fransız Kilisesi'nin vekiliydi. Acem ülkesinden bir kişi geldi sekbanlar uyurken her şeyini çaldılar. Matuk'un Babası Trablus'taydı. Mikail Karig onu beraberinde götürdü. Yağmalar yaptıktan sonra çarşıya indirdiler ve 40 kuruştan köle diye sattılar olaylar devam etti. Şehir halkı çok üzülmüştü. Bazıları çocuklarını alarak kaçmak istedi yaralananlar oldu ve olaylar sabahtan akşama kadar sürdü. Sekbanların yaptıkları bu olaylar şehrin tam merkezinde değildi birkaç mahallesinde bu olaylar yapılmıştır."

Hristiyanların oturduğu mahalleler özellikle yakılıp yıkıldı. Paşayla girenler de şehri dağıttılar. Fransızlar olaylardan zarar gördü. İnşaatlar'la evleri'nin önünü kapattılar ve silahlarıyla kendilerini savundular. Kale Cuma Beye teslim edildi. 2 gün elinde kaldı. Paşa 500 sekbanını bölgede bıraktı kalan kısmını ise Antep'e yağmalar yapmaları için gönderdi. Bu karışık dönemde vezirin gelişinden korktuk ve çoğu zaman kaçmaya niyetlendik. Ellerimiz boştu, yollar kapalıydı. Askerlerden kaçanlar vardı. Vezir ayın 29'unda şehre vardı vekilini gönderdi. Şehri hemen ele geçirdi. Kaleyi ise 3 günde ele geçirdi. Bu olayların hepsi vezirin bölgede olmamasından kaynaklanıyordu.

Kurağ'ın Cezası; Vezir Mikail Kurağı yanına çağırarak cezalandırmak istedi. ''Lanetli Yahudi'' olarak tabir edilen kişi Mikail Karig için söylentiler çıkarmıştı. Vezir, Mikail'i yanına çağırdığında bir şey olmadığını söyledi. Mikail Karig bu duruma sevindi. Vezir Mikail Karig'in ailesini tanıyordu. Mikail Karige tekrardan sırları söylemesini istedi. Çavuşlar tayin etti. Mikail Karig sırları tekrar söylememekte ısrarcı davrandı. Kariğe para cezası kesildi.

İhanetler; Vezir geldikten birkaç gün sonra Kalender adında biri Paşa'ya getirildi. Vezirin yardımcıları tarafından yakalanmıştı. Vezir şehre geldikten sonra herkesin güvenliğini sağladı ve huzurlu bir ortam oluşmaya başladı. Ancak şehir halkı tereddüt etti. Vezirin askerlerinin sekbanlar gibi şehrin yağmalanmasından korktular. Vezirin askerleri de yoksuldu ve ilk fırsatta sekbanlar gibi yapabilirlerdi. Bazıları Nasranîleri şehirde görmek istemiyordu. Vezirin yardımcıları daha şehre gelmeden vergi toplamaya başlamışlardı. Halk bir Kurt'un gittiği ve yerine başka Kurt'un birçok aç kurt getirdiği söylentilerini çıkarmıştı.

4.5 Ali Paşa'nın Sonu

Ali Paşa'nın sonu yaklaştığı zaman Halep Vilayeti Osmanlı Devleti'ne döndüğünde de vilayete huzur gelmemişti. Çünkü Ali Paşa kaçtığında Anadolu'ya göç etmiş ve orada çetelerle anlaşarak Anadolu'da fesatlar çıkarmaya başlamıştı. Asitane tehlikeli bir döneme girmiş bulunuyordu güçlü Osmanlı askeri bu olaylar karşısında güçsüzleşmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti yorgun düştüğü için savaşlara karşı gelemezdi bundan dolayı devlete karşı gelenlerle anlaşma yoluna gitti. İstedikleri ne olursa olsun verecek Asi grubu devlete bağlayacaktı.

Sultan'ın Affı; Grandüke İngiltere elçisinden sırlarla dolu bir mektup geldi. Grandük 'ün Halep Bölgesinde ona haber veren casusu vardı adı ''Tomaijlovar''idi. Casus bölgede hangi olaylar olursa not ediyordu. Grandüke mektubunda şöyle yazıyordu;

"Efendim sizden özür diliyorum. Buradaki hadiseler hakkında sizi uzun zamandır bilgilendiremedim. Çünkü burada olaylar tehlikeliydi ve olayların yakınında olduğum için Paşaların amacının yalan söyleyerek halkı kendi taraflarına çektiklerini görüyorum. Olayların olmadığını söyleyerek halka tamamen yalan söylüyorlar burası çok karışık. Süvariler olay yapmaya başlamışlardır.''

Canbolatoğlu Ali Paşa ve elebaşılar sultandan af talep etmişlerdir. Affedilmek istedikleri mektubu Bostancı Paşa yoluyla gönderdiler. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın affedilmesi için isteklerinin hepsinden vazgeçmesi gerekiyordu. Bostancı Paşa af mektubunu götürünce sultan gülerek karşıladı. Sultan'ın tepki vermemesinin nedeni; Canbolatoğlu Ali Paşa ve elebaşlarını itaat altına alma isteğiydi. Paşa bu düşünceleri bilse af istemezdi. Sultan Paşa'yı göz hapsine almadı bir süre ilgilenmedi. Ancak Ali Paşa kaçabilirdi.

Ali Paşa fırsattan istifade Kalender Paşa ile gizli gizli görüşmeye başladı.Canbolat Paşa'nın yardımıyla Bursa'nın bir kısmı ateşe verildi ve Bursa'ya yakın bir dağda 20 gün kaldı sonra İzmir'e vardı. İzmir'in o dönemlerde başka adı vardı. Asitane'ye en yakın vilayetti. Elçiler Halep'ten yazı yazdı. Serdar Murat Paşa vilayetleri adaletle yönetmeye başladı. Rahat bir ortam getirdi Esnaflar da bu durumdan memnundu.

Mikail Karig istediği gibi Acem vilayetlerine gitti. Acem Şahı'yla görüştü. Onu Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmek için ikna etti. Avrupalı emirlerle anlaşmaya vardı. Elindeki önemli kararları I. Fernando ve II. Cosimo'ya gönderdi.

1607 yılında Murat Paşa, Ali Paşa'ya Halep'te galip geldi. Ali Paşa'nın akrabalarını dağıttı. Paşa Malatya'ya gitti. Paşa'nın akrabalarından çocuklarının bazıları Kilis ve Halep'te kayboldu. 1630 yılında Canbolat Bin Sait yerine geldi. Akrabalarını ve Ma'anoğlu Ailesini de yanına alarak Halep'ten Beyrut'a göç etti. Canbolat Ailesi'nin ileri gelenleri Cebel-i Lübnan bölgesine yerleşmeye karar verdi. Canbolat Bin Sait bu karara ikna oldu. Şuf mezra 'asında yerleşim yerlerini kurdular. Emir Fahreddin de Canbolat ailesini bölgede iyi karşıladı.

SONUÇ

Ali Paşa'nın ele geçirdiğimiz vesikalarından çıkardığımız sonuçlar, doğu ve batıdan derlediğimiz kaynaklarda Ali Paşa'nın asil bir soydan gelen kahraman, şerefli, sözü dinlenen biri olarak geçmesidir. Suriye Bölgesi'nin hâkimi, adaletli, kerim, muazzamdı. Amcası Hüseyin Paşa öldükten sonra onun askerini komuta etti ve güçlendirdi. Halep Bölgesinde ihtilal yapmak isteyen İnkişariyyelilere karşı geldi. Amcası Hüseyin Paşa'nın intikamını almak istedi.

Halep vilayet olduktan sonra Ali Paşa önemli bölgeleri ele geçirdi. Bağımsızlığını bölgede ilan etti ve Anadolu'dan bir kısım bölgeyi ele geçirdiği için ona karşı Yusuf Paşa ve Seyfe Osmanlı Devleti tarafından görevlendirildi. Yusuf Paşa Osmanlı serdarıydı, bölgeye Ali Paşayı yok etmek için gelmişti. Suriye'ye geçti askerleri güçlüydü, Hama civarına kadar geldiler. Ancak askerler daha fazla dayanamadı orada dağıldı.

Canbolat II. Emir Fahreddin'i yardıma çağırdı. Emir Fahreddin Şuf'un Emiri olarak Lübnan'da görev yapıyordu. Serdar Dımışk'a kadar geldi. Emir Fahreddin yapılan savaşı kazanamadı. Osmanlı Devleti Emir Fahreddin'den savaşı bitirmesini istedi. Ancak Canbolatoğlu ve Emir Fahreddin Suriye'nin istikbalini istediler. Fahreddin silah ve gemi eksiklikleri olduğu için ve büyük bir zafer kazanmak kuvvetli bir devlet kurmak amacıyla Batıdan Fernando ile anlaştı.

Grandük Toskana ile siyasi ve ticari yönden anlaşmaya vardı. Bağımsız bir devlet kurmak amacıyla Osmanlı Devleti'yle mücadele halinde olan devletlerle anlaşmak ve devletleri kendi yanına çekmek istiyordu. Anadolu'nun asi liderleriyle de anlaşmalar yaptı ve Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir grup oluşturdu. Osmanlı Devleti bu yapılan planları görmeseydi ve Ali Paşa'yı kendi haline bıraksaydı Osmanlı Devleti tamamen çökecekti ve Ali Paşa'nın gerçek yüzünü öğrenemeyecekti.

EKLER

Ek..1 Arşiv Belgelerinden Örnekler

Ek.1.1. Halep Mühimme Defteri Belge No/00937-00001

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

A.{DVN.MHM.d.00937

Ek.A.2. Halep Mühimme Defteri Belge/No 00937-075

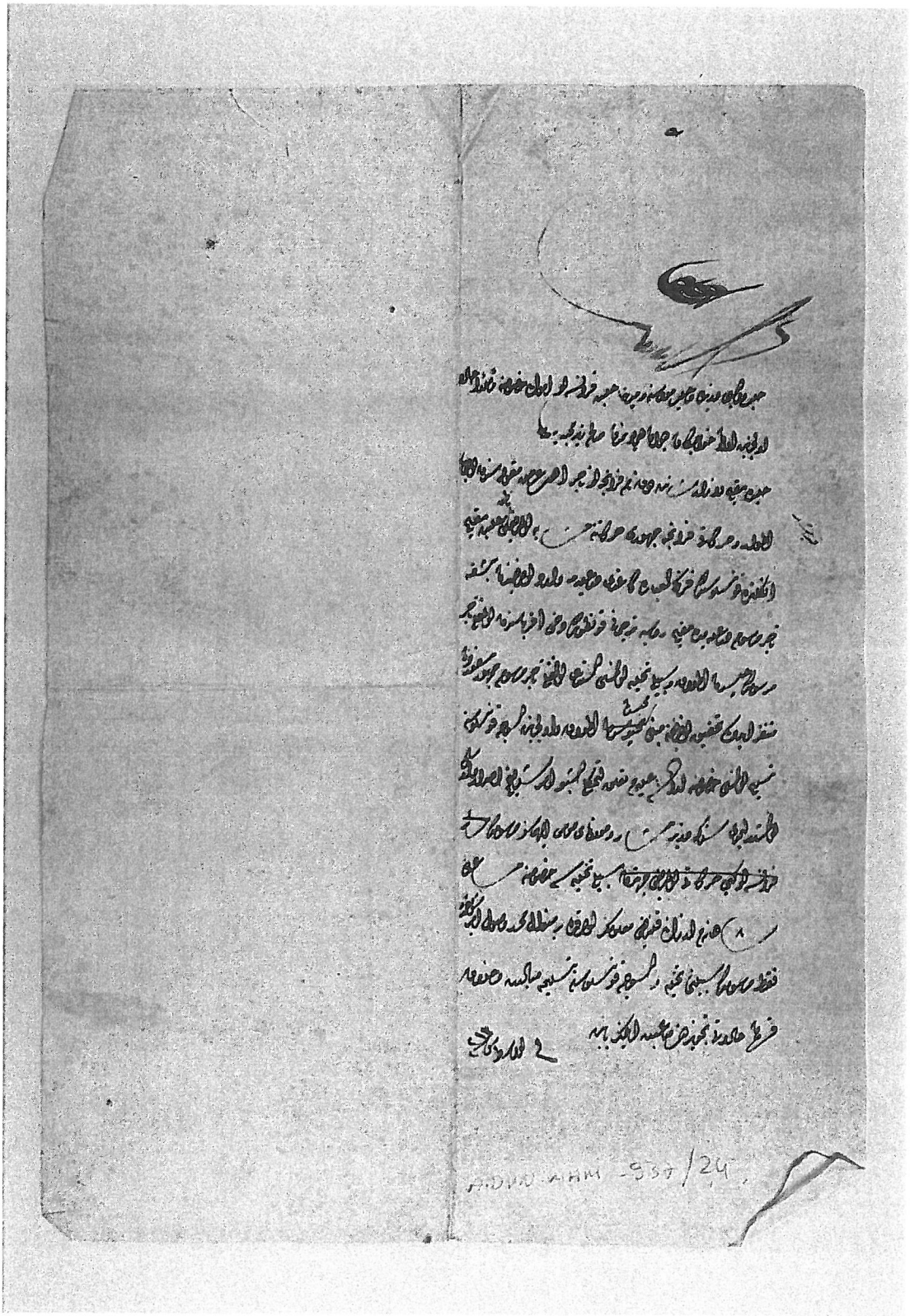

Ek.A.3. Halep Mühimme Defteri Belge/No:00937/078

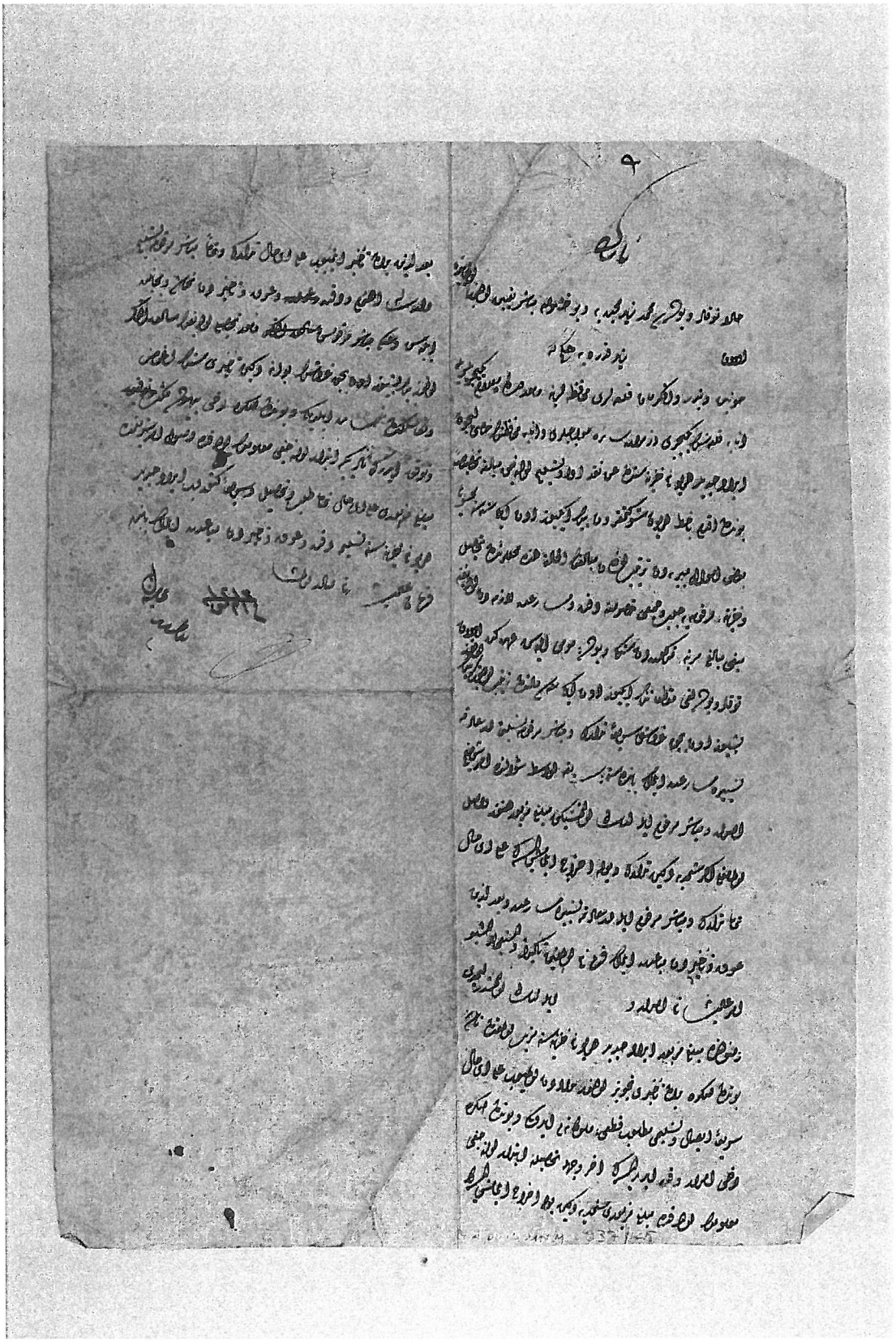

Ek.A.4. Divan-ı Mühimme Defteri Ma'noğlu Fahreddin ve oğlu Ali'ye gönderilen Temmuz 1607 tarihli hükümler (Zeyl nr.8,s.41)

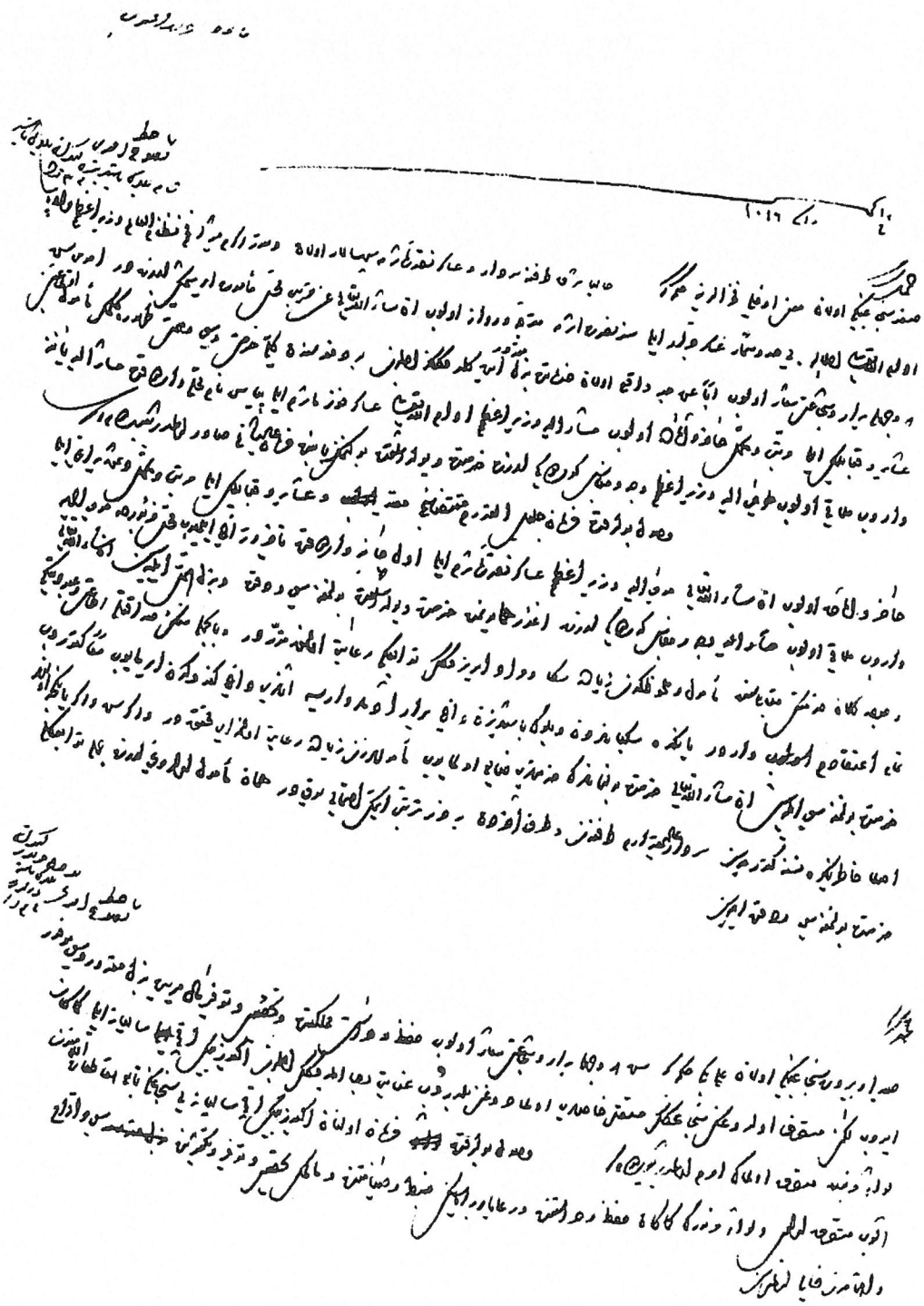

Ek.A.5.12-1101-0 Kilis Beyi Canbolat Bey'in sancağından ihraç edeceği kavasları, oğlu Cebele Beyi Halil Bey'le göndermesi (H-08-11-979).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

A.DVNS.MHM.d.001

Ek.A.5.12-1101-0 Kilis Beyi Canbolat Bey'in sancağından ihraç edeceği kavasları, oğlu Cebele Beyi Halil Bey'le göndermesi (H-08-11-979).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

A.DVNS.MHM.d.001

Ek.A.6. Halep Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm Kilis Sancağı Beyi Canbolat'ın adamlarından Mehmet, beş bin akçe bir tımar tevcih edilmesi (H-19-05-978).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

A.DVNS.MHM.d.001

Ek.A.7. Canbolat Bey'e gönderilen mektupta Kilis Sancağında sekiz bin akçe tımarın olan Mehmet'in hizmet tımarın Şam'dan haliyen alınması.

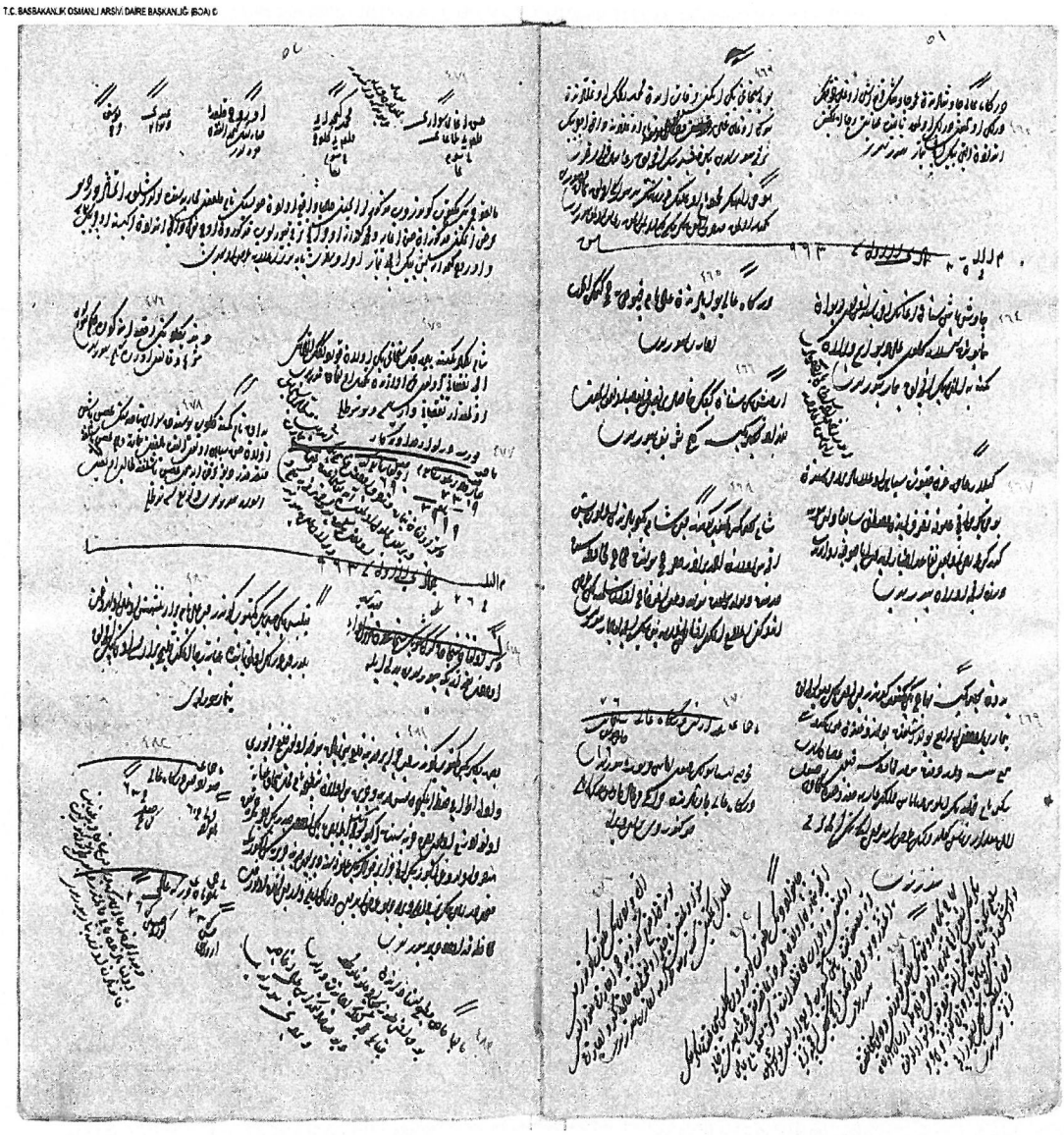

A.DVNS.MHM.d.002

Ek.A.8.3-377-0 Arap vilayeti hazinesinin getirilmesi için Azaz ve Kilis Beyi Canbolat Bey'in memur edildiğine ve hazinenin gönderilmesine dair Halep Defterdarına hüküm (H-29-12-966).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

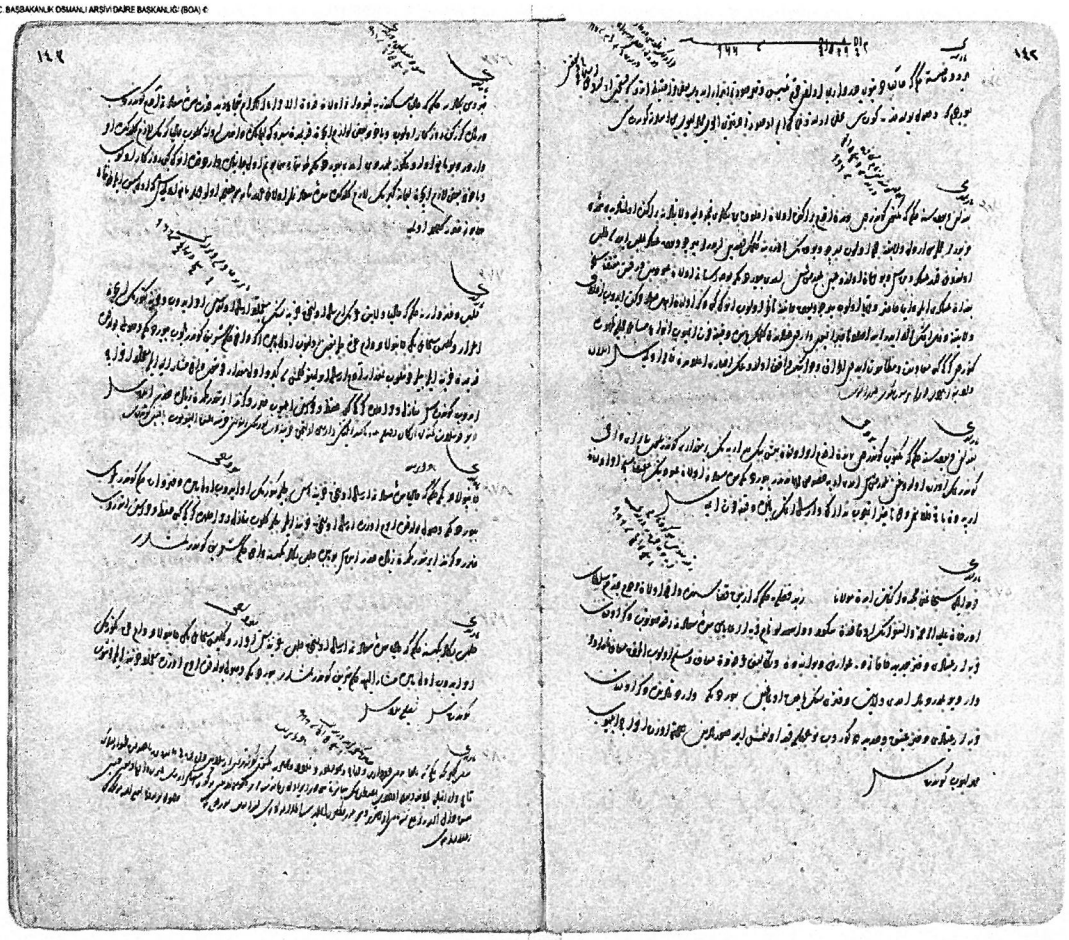

A.DVNS.MHM.d.003

Ek.A.9. Canbolat Bey'e gönderilen Tımar tevcihine dair hüküm.

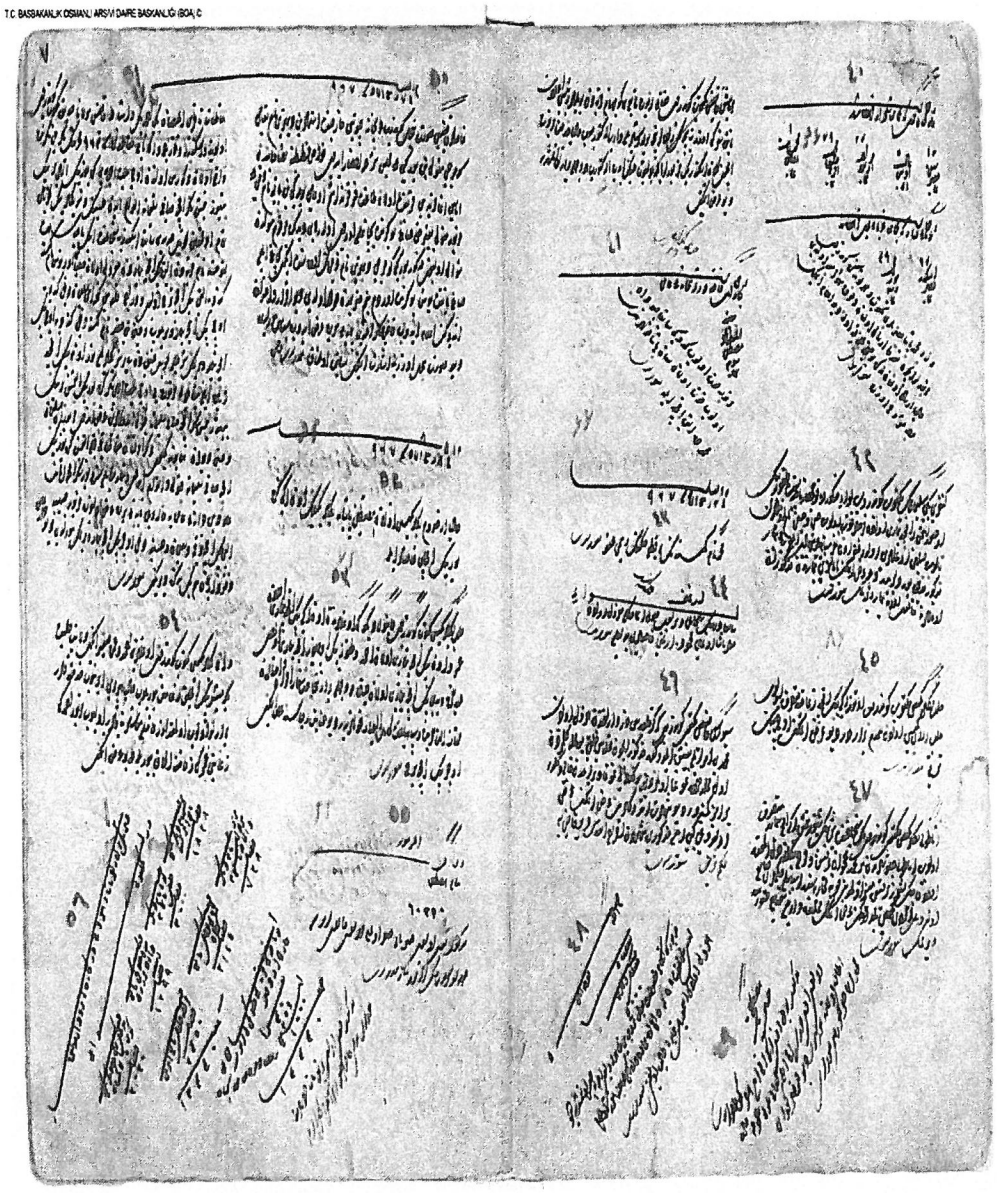

A.DVNS.MHM.d.004

Ek.A.10. Canbolat Bey'e gönderilen mektupta akrabalarına bölüştürülen tımar hakkında hüküm.

A.DVNS.MHM.d.004

Ek.A.11.24-78-0 Canbolat Bey'e hüküm: İhracı emr olunan kavvası Cebele beyine gönderip onunda Trablus'a göndermesi ve Trablus'a gidecek olan kadırgalara girmeleri(H-21-11-981).

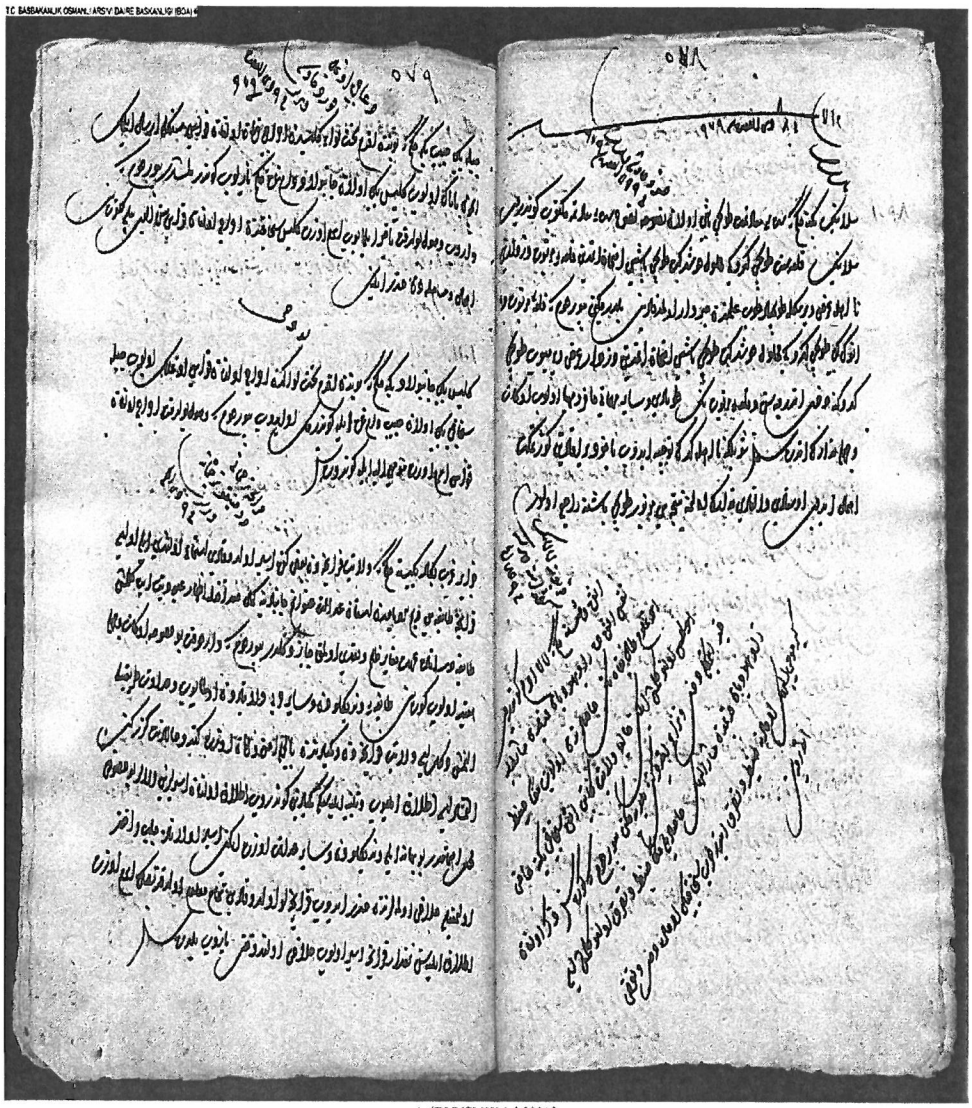

A.{DVNSMHM.d.00012

Ek.A.12.Trablusşam Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya hüküm Beylerbeyiliğin bazı yerlerinde Arab ve gayriden eşkıyanın halk üzerine tecavüzde bulundukları ve sabıkan Cebele sancağı beyi olan Mansur oğlu ile Ma'anoğlu denilen şakinin aveneleriyle fesad üzere olduklarına dair belge.

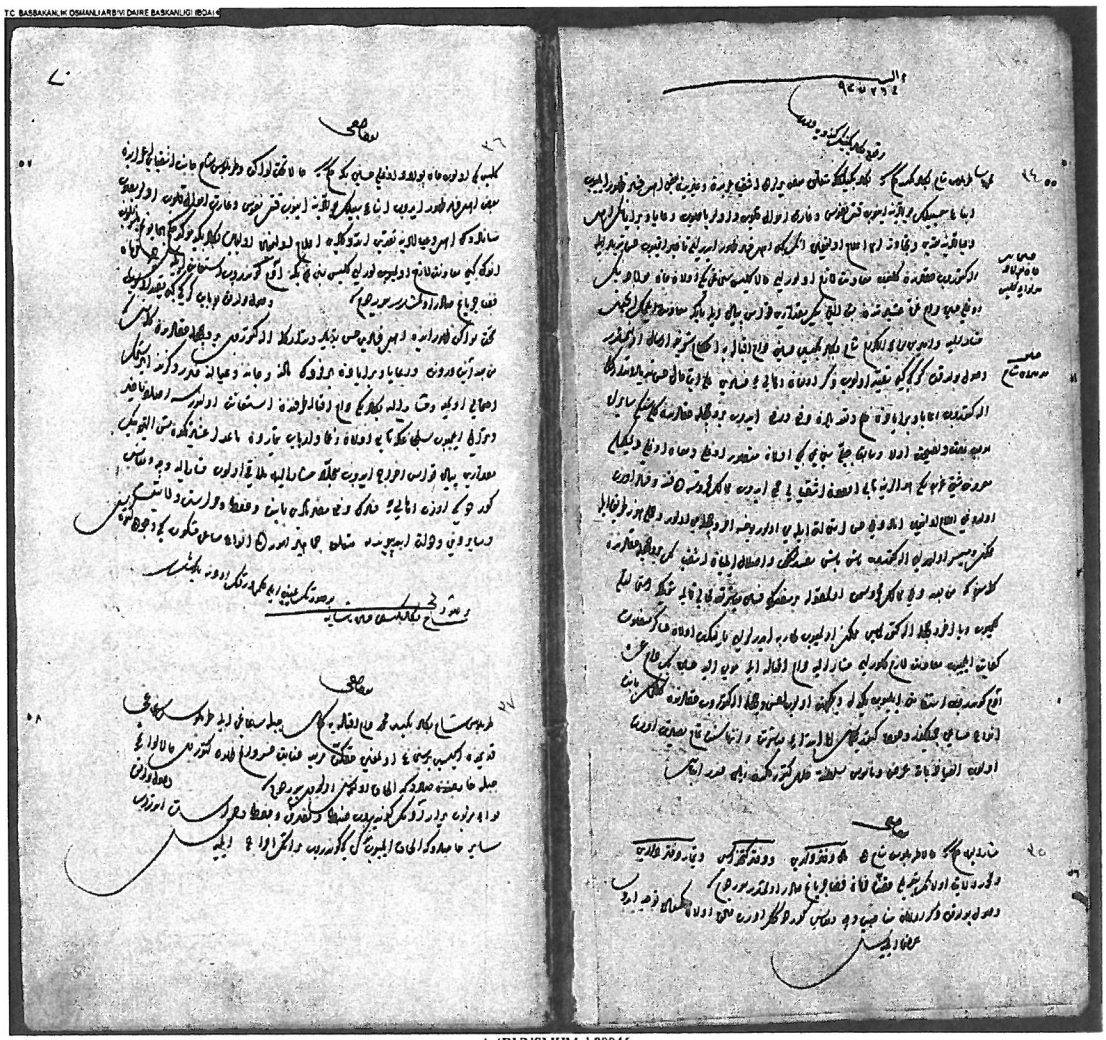
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI İDOA

A.{DVNSMHM.d.00046

Ek.A.13. Halep beylerbeyine: Şam yeniçerinin Halep hazinesinde bulunmalarının halka eziyet olduğu, Halep beylerbeyi Ali Paşa'ya gönderilen diğer hükümde : Rum vilayetinde cülus-ı hümayundan beri tahsil edilmemiş bakayanın toplanıp gönderilmesi, Halep beylerbeyi Ali Paşa'ya: Halep'te sipahi oğlanı istihdam edilmemesi ve Halep beylerbeyi Ali Paşa'ya: Mansur oğlunun zimmetinde olan meblağın acilen tahsil edilerek gönderilmesi anlatılmıştır.

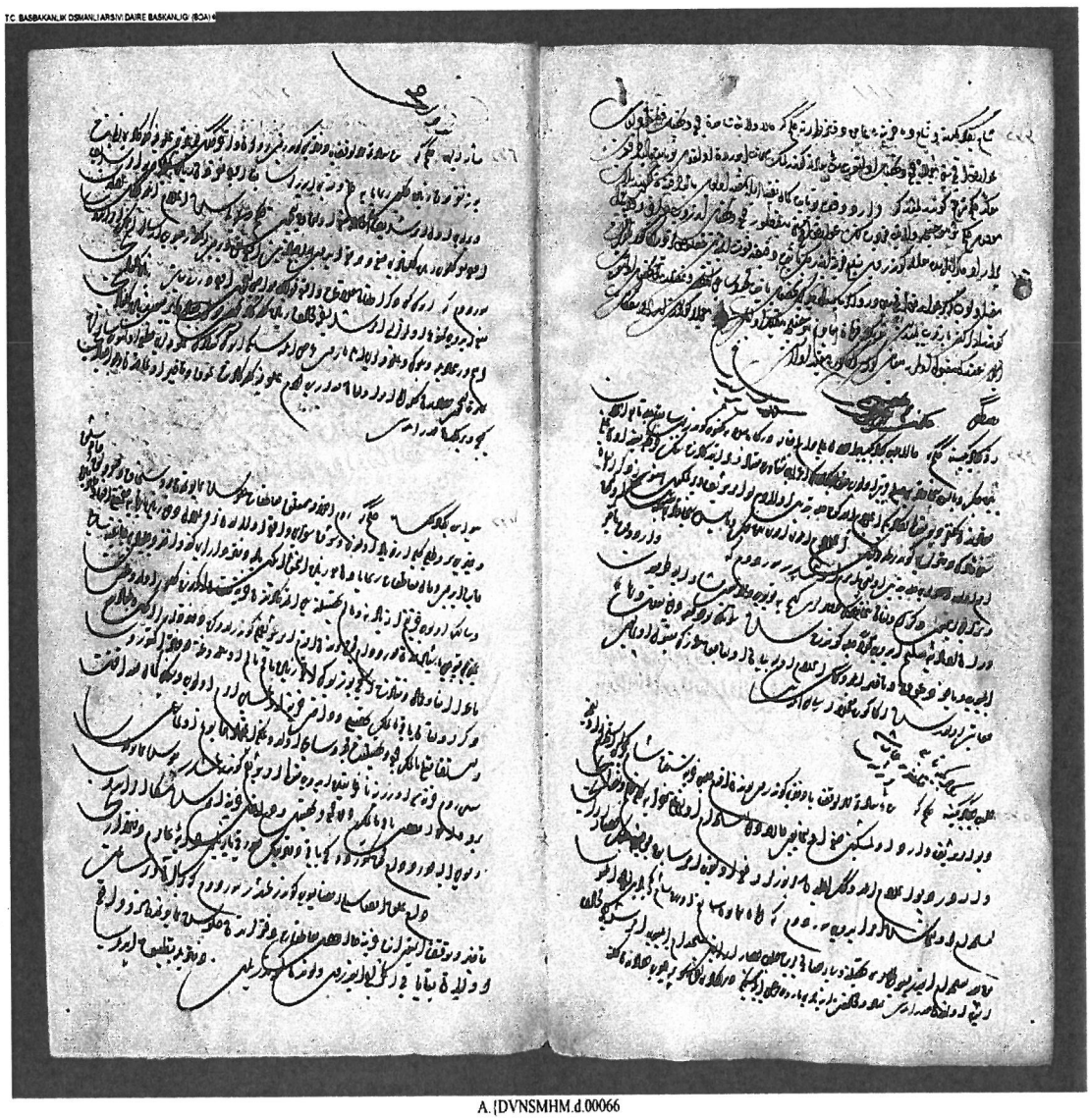

A.{DVNSMHM.d.00066

Ek.A.14105-14-0 Kilis voyvodasına: Ma'anoğlu ve suç ortakları eşkıyanın yakalanması için görevlendirilen Trablus'sam beylerbeyi Arslan ile birlikte hareket etmesine dair suret kaydı.

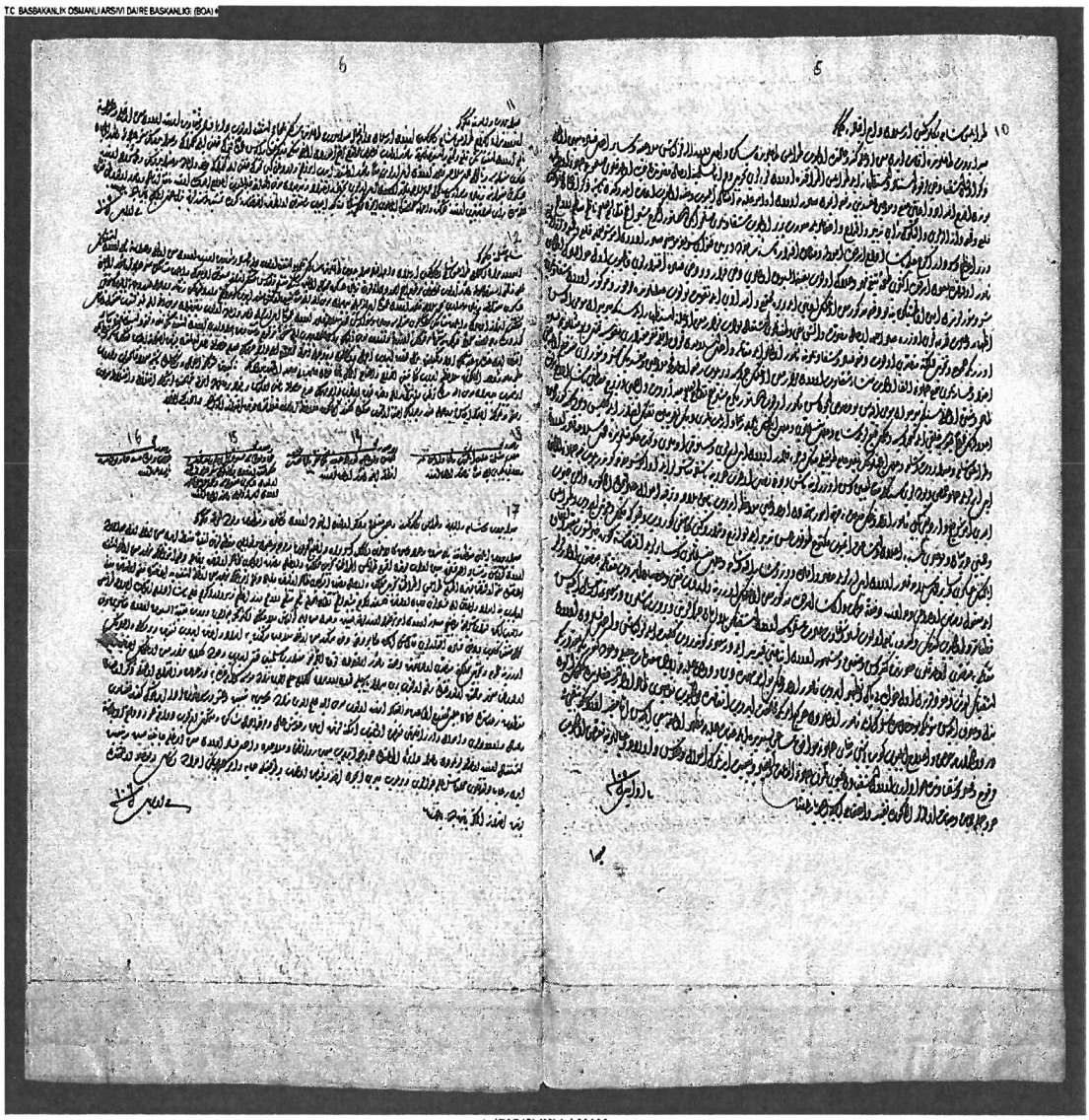

A.{DVNSMHM.d.00105

Ek.A.15. Halep Beylerbeyi'ne ve Kadısına: Arap aşiretlerinden bazı eşkıyanın diğer bir aşirete saldırarak mal ve hayvanlarını yağmaladığından yakalanmaları.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

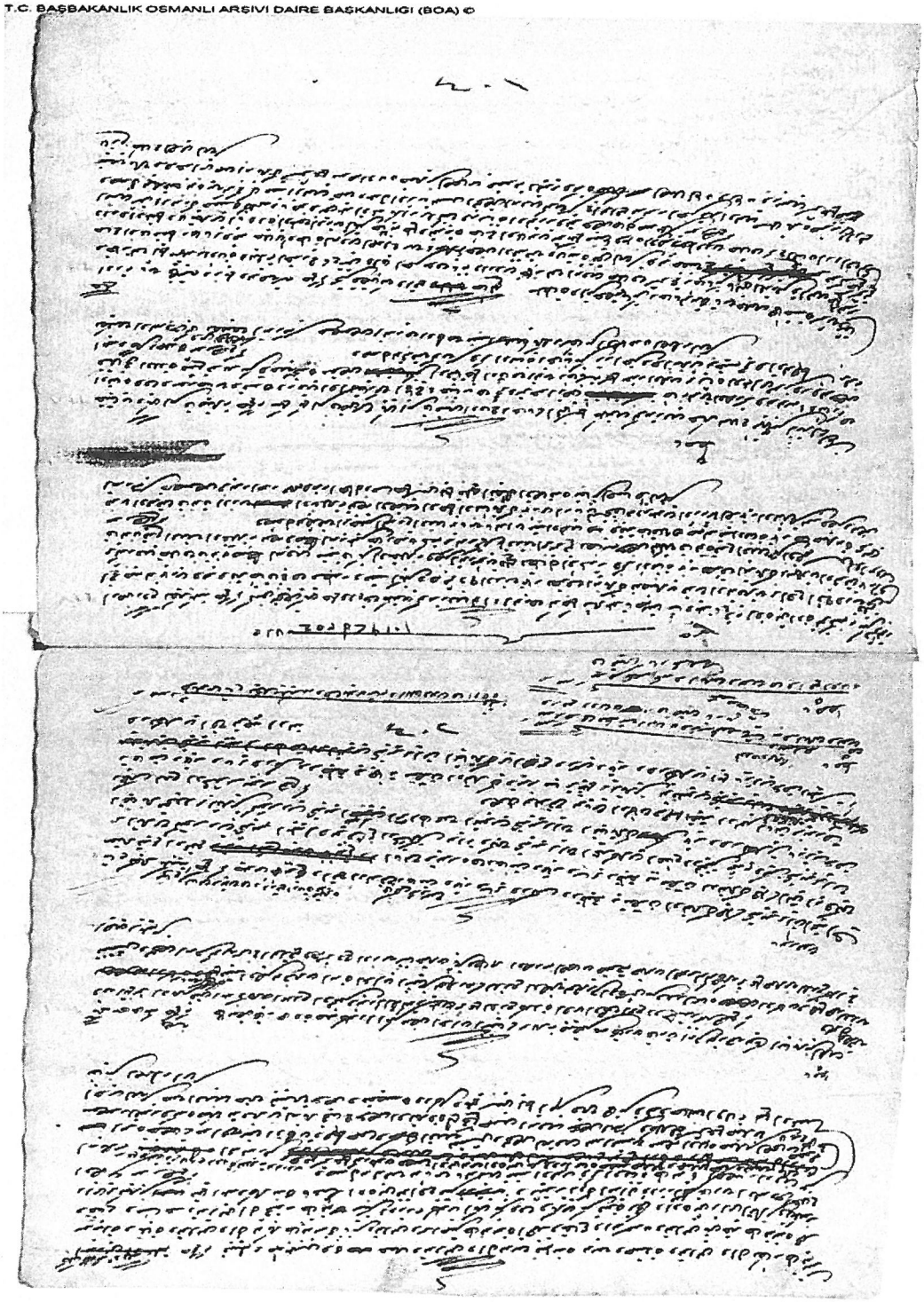

A.DVNS.MHM.d.079

Ek.1a.2 Canbolatoğlu Ali Paşa ile ilgili Belgelerin Transkripsiyonundan Örnekler

Belge/No A.DVNSMHM 12.1101.0

Kilis Beyi Canbolad Bey'in sancağından ihraç edeceği kavvasları oğlu Cebele Beyi Halil Beyle göndermesi(H-08-11-979)

Belge/ No A.DVNSMHM.001

275

199-114

Mahlûlde ser-an Kilis ser-an verilen

971muharrer cem'an 15

Beylerbeyine istimaletin havalesin meskin Halil nâm ihraç olundukda emrinden ve 'arzın emrim hizmetinde ve mezbur Canbolat sancağından beyine irsalin Vali'sin mektubunda emrinden iraden verendir emrin hâsıl serin havalesin emsalin

Muharrer

Ber-sadur muhâsib

Serik el evvvelinden matlumuna imdadın rabi'

İsdadın evhasın alınmak.

Muharrer

Ber-sadur

havâlesin evmalından 'arzın

Gönderesin

1141

Rumeli Beylerbeyine 'arzın Rum Beylerbeyine mektub gönderub 'arzın Rum kullarından izn dördüncü mektubda bu babında dört emrin humûliyesinden istidan gönderub gemiden idhali maslah-güzarı emr alınıb ve bu nakd vâki iskan muhalisin sa'adetde ve imkan esbab erkab hizmet olurlar sâlisde ser-esrarında salis emr verilen sâbıkan idüb halisan vâfi 'arzın ser mesken harisin sa'iresin idüb Halep Beylerbeyine hüküm ki sâbıkan Halep Beylerbeyine irsal Beylerbeyin hakkında mektub gönderub tezkiresin eyleyesin

962

1142

24.02.962

Halep Beylerbeyine hüküm ki Kilis Sancağından Canbolata mektub gönderub Kilis alâsı begin olan 'ulmehu Mehmedin sulbi oğlu Süleyman'ın, Maarra'da Arabi Şam diyarında fesad hareketinde yoldaşlık da etmesin verir ve bu 'arz mektub merbud'asında üzerine tımar olmasına emrin idüb buyurdum ki mezbur sulbi oğlu olan veli birer ve re'adan üzerinde bu Beg iktizan sa'iresin ev'âmirine tımar verilmek emr olunmuş bundan 'arzın üzere zımmından olmağla er tımarından 'arzın edesiz mu'assıl

1144

Ber-sadrında Halep Beylerbeyine mezburun oğlu bu sen'a fikrine mezburun hidmetinde bulunma'sın kanun üzere hümâyun hükmüdür.

1145

Beylerbeyine ve defterdar Miralay Çelebiye hüküm ki Haleb kalesin dizdarı mektub gönderub Haleb kalesinden hazineden olan bed sa'irince vef'a hebasın zahîr olub bu muhteviline kimesne hazinedar olmağa layık hakkından deyü mikdarın 'arzına olundukda sâbıkan olan defterdarına iskan emrin idüb vâki' olmuşdu kale'de vekil şehrin kapıcısın kimesne sükkandan deyü 'arzın gitmesin buyurdum ki gönderub 'arzın etdiğin gibisin müstehkem her kimesneye güvence idüb der-kah ma'lûmun 'arzın eyleyesin

1146

'Arzın re'asın Beylerbeyine hüküm ki muharrerden Bekir vusûlun gönderub tahrîrin iskandan güzar hasıllarından üzerine ma'ruzatın Sivas hümayun ilâve olunub mersûmunda vâki' olan mümedilesin mersumunda sa'irde otuzunun akçe hazinesine verilmesin kazaya görevinde verilen bu Vali'nin müseminlerinde tahmilinde hazır edesin senevinden humûlun sende ed'a yüz erkab on altıdan Haleb istidan harbiden kendine veresin Beka imkandan imarım defterdarımdan

ser-resmin on dokuz günü bedelin mersumun verilen emrin buyurdum ki asitan eshab sahib üzere ziyaden emr olunan hükmün serasın nezd zikr olunan diyardan 'emniyetini tarih-i mezbureden taleb eyleyesin.

276 No'lu Kısım

1147

Rumeli Beylerbeyine hüküm ki Halebe Tursun Bey idhallerinden alub gelub altı bin akçesin tımar eden 'alişan 'itizar bu paralı dokuzdan pahasında hüküm veresin mebar olmayub artarsan altı bin intizar altmış altı merbudan hak kayıt olub teveldir deyü taleb eden evvel hüküm ser'i ezhab savbın gönderen mezburun kayıt olub tımarı havasın ise altı yüz altmış altı akçe rub'isin parça terke serdarın tezkiresin veresin serbesti muhabu verilen.

1149

Rumeli Beylerbeyine hüküm ki 'arzın Rum Beylerbeyi Abbas nâm ikbal mektub gönderub erhan Rum mahallerinde emrinde bulunan 'asker bulundurub mersumdan akçesin hishaf maslah beza'asın alına marara olduğun ve ihvasın serinde hizmetine merbudan usulünden bulunduğun 'asker rehsar olmuş reha itmek üzere ser-emrin buyurdum ki hasından mühime üzere dokuz bin idhar otuzardan akçesin ser ber-vechine ondan veresin.

Belge No/ A.DVNSMHM.00001.00128

266 No'lu Kısım

1466

Halep Beylerbeyisine Canbolad ve Süleymanın diyarına mektub gönderub Halep sancağında üç bin sürer akçe tımarın avdedin verilmesin 'arab muharebesinde bu birleşik tabur devamından hazinesin dahi eylediklerin ecilinden zide tımarından iki bin akçesin emr idüb buyurdum ki Haleb 'arzına haşmetinden 'arzına edesiz sevk veresin

1464

Halep Beylerbeyisine hüküm ki mahrusesin emr ma'ruzesinden gelub i'cab ve varidatda ferman Abdülhamid alunub zımmında mahir vurûdun terfi olunmasın kabulunu rızan 'arzın eyleyüb ahâliden terfi emr idüb buyurdum ki hakkında ber-vechin edüb deftere kayd edüb sa'raf etdiresiz

264 No'lu Kısım

1467

Muharremin

Anadolu Beylerbeyisine hüküm ki Fevak nâm kimesne gelen Sultan Ekrad Sancağında üç bin akçe tımarda ma'rufun olub Sarucan ser 'asker havass nâhiyesinde nam karyeden dört bin akçesin tımar mas'arıfın olan mer Hasım oğlu Hasan için fevt olduğun her bir 'arz idüb kendine verilmesin sende Abbasın muhasibin bin akçe ziyade ser ile bosdandan alınmasına emr idüb buyurdum ki gönderesin mezbur emr-i şerîfim ile tımara sahib olub emrim mezbur ol-mikdar tımardan bedel istidan serasın olursan ba'den birlik olmak üzere istidan mahruselerine ve mezbur Hasan fevt olursan tımarın ma'lul mahlul ise bin akçe ziyade ser ile bosdandan.

1469

Rumeli Beylerbeyisine hüküm revan kethüda gelen Şam siyaside yedi bin otuz akçe tımara ahz verilmesi ile ahzın olduğun bildirub Rumelinden tımar almak babında 'inayet rica etmeğin buyurdum ki göresin mezbur emr-i şerîfim ile tımar ze'amet olarak alub Şamdan ol-mikdar tımarda ihvazın sahîh siyasi olan ba'de verilub olmak üzere ihvazın olanlarında vekillerine tımarın i'ran markdan verilen vekilin Şam Beylerbeyisinden istidan götürüldükde sonra kanun üzere havasından yedi bin küsür akçelik ber tımar tevcihin idüb serkan ser-veresin şöyle bileler 'ilamın şerîfine i'timad kılasız

1445

Rumeli Beylerbeyisine Hüseyin gelub der-kân ma'lûmun havaslarında ilbas havasın oğlu olub esdadan altı bin akçesin tımar olmağla hükm bir sefer verulub ol vefatda ber ve tımar olmadığın bildirub kendisinden sehamında ka'ğdına muhasebesinde ser evna nâm gerude ve 'irandan Hasan Beg dokuz yüz doksan akçe tımar ma'rufun olana bırakub evvel gelen mahlullerin taleb olana imkan evvel hüküm ber-mu'imin alıverub buyurdum ki gönderesiz kad verub olur serin mahlûlu buna kavasın eylemesin bedelinden veresiz.

Belge/No A.DVNSMHM.00002.00029

51 No'lu Kısım

461

Der-kan Ali Çavuşlarından 'Ömer Çavuşun karındaş oğlu Hazım'ın der-kan olmayub verilub emr olmak babında 'inayet rica eylemeğin itirafın altı bin akçe tımar verirsen

467

Şam Beylerbeyine mektub gönderub Şam yeniçerilerinden olub beş akçesin üzere Ahmedin firar muhacirin muhafazasında hidmetinde ve bulunduklarında birer tab efrahan olan Süleyman Begin 'arz etdiğinden i'lâmın etmeğin ifâ üzere beş bin ile tımar veresin

472

Canbolad Bege mektub gönderub Kilis Sancağında sekiz bin akçe tımarın olan Mehmedin hizmet tımarın Şamdan haliyen alunub ve 'Arab muhafızların olan ve sekiz Süleyman nam Abbasın mertebe başkağdın mahrusun emr idüb bildirmesin olmuşdur deyü 'arzın etmesin iki bin akçe terfi veresiz.

52 No'lu Kısım

471

Teblisin 'asker Haleb Beyine mektub göndererek Ali nam birer nişan oğlu olduğun bildirecek 'askerlik olmak babında 'inayet rica itmekten kılıç birer on keyl akçelik tımar süvarinden

Belge No/ DVNSMHM.00003.00073

142 No'lu Kısım

277

Ma birer havasın verilen

966

Haleb Defterdarına hüküm ki haliyen vilayet-i 'arabın irsal oluncak hazinesinin mu'accelen İrsal olunmasın emr idüb ve hazine götürmek içün 'Azaz ve Kilis Sancağın Beyi Canbolada 'emrim üzere bile ta'assubun olunub ol-canibde ona dahi hükm-ü şerîf gönderulub buyurdum ki vusul buldukda kadimeden hazine ile bile kavuşub ne mikdar emrimin irsal olunub gelmişsen keyl ve ol-mikdar kavuşub ve ahzın müşârun-ileyhin ile mu'accele ihracı idüb gönderesiz menâzil ve merahilde gerçeğini hıfz ve harabesin eyleyemeyub haber verende etdirikmekten ziyade hazır eyleyesin bu koşuldan kimesnen erkân vasıl sevkinden eyleyesiz varisin olunacak budur ki alınan harisin havasın istidadan babında götüresiz

Arap Vilayeti hazinesinin getirilmesi için Azaz ve Kilis Beyi Canbulat Bey'in me'mur edildiğine ve hazinenin gönderilmesine da'ir Haleb Defterdarına hüküm.

278

Canbulad Beye hüküm ki haliyen südde-i sa'adetime irsal olunmak hazinesin böyle götürmek emr idüb ol-babda defterdara hüküm gönderilub buyurdum ki vusûl buldukda emrim üzere irsal oluncak hazine ile böyle gelub menâzil ve merahilinde gerçeğini hıfz ve harasın etdirüb hazir vekilinden ziyade hazir ibn ser bu babda Haleb Beylerbeyisine ve Azaze hükm-ü şerif gönderilmişdir.

279

Haleb Beylerbeyisine hüküm ki hâliyen südde-i sa'adetime irsâl oluncak Haleb hazinesinin 'Azez ve Kilis Sancağın Beyi Canbuladdan 'amire götürmek emr idüb ol-babda müşârûn-ileyhin hükm-ü şerîf gönderilmişdir buyurdum ki vusûl buldukda emrim üzere mu'accelen hazine ile kavuşub gönderesiz teslim edesiz

Belge No/ DVNSMHM.000004.00006

6 No'lu Kısım

45 No'lu Bölüm

Halep Beylerbeyisin mektub gönderub otuz iki bin akçe ze'ametden mutassarıf olub Haleb ordusun kimesne olan Mehmedin birer varidin 'arz eylemeğin üç bin terakki verirsin

7 No'lu Kısım

52 No'lu Bölüm

Haleb Beylerbeyisine mektub gönderub Canbolat Bey ve oğullarından on iki bin akçe tımar avdetden 'emr ve on bin akçe tımar olan Ahmed ve dokuz bin üç yüz akçe tımarın alınub Abdullahın ve yedi bin akçe tımarın olan Hüseyin ber-vechiyle birer sancakdan sefer emre ve emsâlinde mümtaz altı harise ve sipahisinden kamil alıveren kullarından ve bu 'inayet ricasında 'arza eyleğen üçer bin akçe berudan veresiz.

Belge No/ DVNSMHM 00004.00009

12 No'lu Bölüm

100 No'lu Kısım

Kilise 'asker alub Hıdır nâm Merdan Mehmedin taleb olub Bey eyleyesin Bekir ile Beye varasın i'dasın veresin

102 No'lu Kısım

İstihdamın

Halebin ze'amdan ahfusun sa'ireden.

112 No'lu Kısım

Haleb seksen beş olan sa'irin edâsın seradın sefîri iktidarın olduğun verir mahruse bildirmesin oldurasın seksen beşlik esirlikden hülâsın üzere veli savb-ı şeriyye buyurasın

105 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub bundan akdem 'Ayntab Sancağında iken fevt olan Hasan Begin Pir Ahmed verasetim nâm oğullarından babaları fevt oldukda sagirler olub Halebe savb birer olmuşlardır deyü 'inâyet ricasına 'arzın eylemeğin kanunların üzere serdarın kalıb iki eda'sın birer veren sa'ir oluna ber an ifrâsın ser-hassın emrad iktisab birer oluna efra' olsun

Emrin veren buyrulasın

Belge No/ DVNSMHM.00004.0011

16 No'lu Bölüm

125-126 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub Sancağın Mir'alayı olan Ahmedin sulbi oğlu Hasana kanun üzere tımar alınmasın rica etmeğin kanun üzere tımar süvarinden

126-127 No'lu Kısım

İran Paşasının 'arzına gelub 'arzın verilib altmış nefer ve feruha ve şehrinden alub hemazhar sancağında ihtad nahiyesinde ve gayrıdan dört bin altı yüz akçe tımarın avdedin Haleb fevt olub Çavuşluğun livâ-i mezburûn ka'ğdın nahiyesinde bab Hasan ve granda iki bin elli akçe tımarın olan Ramazana verilmiş zikr 'arzına mektub sa'irenden

145-146 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub kendi gayesinden olunan terfiden beş bin akçesin olub serinden akçe tımarın mutassarıf olan oğlu 'Ömere verulub tımarın za'imden olunan rica etdirub bildirmeyub süvarin serdarın veresin

Belge No/ DVNSMHM.00004.00013

60 No'lu Bölüm

179 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub 'Azaz Sancağında beş bin akçe tımarın bu sene 'alisin sabıkan mahrusen kullarından olunub rumelinden 'ulvetin olub tımarın serinden olan bildirmeğin süvarinden adın eyleyesin

187 No'lu Kısım

Haleb Beylerbeyisine mekub gönderub Haleb sancağında bin akçe ze'amına mutassarıf olub mesken Haleb olan budak gereğini irşicanla ma'rufdur ve bu 'inâyet rica etmeğin on bin akçe terfi serinden

189 No'lu Kısım

Halebe ferman beylerbeyisin olan Ahmed Paşa kemardan akçe verilesin merâhiminden batrik 'arzın iki bin altun verirsin

Belge No/ A.DNSMHM.00004.00069

3 No'lu Bölüm

1245 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub sabıkan Hama Alaybegisin olan Abdulvahhabın elinden giden ze'ameti icâbında yirmi beş bin mikdarın fark idüb içinde 'alakaya beş bin olduğun Meryemeyn nam karyesin hâliyen livâ-i mezburde taksimin üzere verilen ze'ametin taksimin üzere verilesin rica eylemeyub zikr olunan karye ye hassın tahsilin taksimini yedi kayd eden bazısına almayub ve karye-yi mezbûrun sahibine vechin ifadeden bedelin tevcihin idüb bedelin eyleyesiz veresiz ve bu emr icabesine hükm-ü şerîf serirenden

Belge No/ A.DVNSMHM.00004.00096

1933 No'lu Kısım

Mehmed	Kasım	Yusûf	Bekir
7000	7000	6000	6000

Canbolad Bege mektub gönderub mezbûrlar akrabasından olduğun bildirub der-bin olmak üzere babında 'inâyet ba'etmeyub emsâlinin tahtında esaret olduğun üzere ibtalden vilayet Haleb ol-mikdar tımar süvarinden

1935 No'lu Kısım

Canbolad Bege mektub gönderub kethüdasın olub Haleb sancağından seksen tımarın olan sa'adetin Halebden mikdarın olub i'cabda ba'd yoldaşlık olmuşdur deyü 'arz etmeyub bin beş yüz akçe terfi süvarinden

1942 No'lu Kısım

Ve mezbûr Halebin Begin serin yine hilvazına on dokuz akçe ile tersin olasın Hacı Ali taleb olub mahal olmağın yirmi beş akçe ile süvarinden

1949 No'lu Kısım

Kilis Sancağının Begine mektub gönderub livâya gelub kale-i mamûlun sâkinlerinden sefer nam kimesnenin bundan akdem dördünde ba'zı vilâyetin zahîr olmağla mahâlinde nefsi i'cab hükm-ü şerîfin kayd ve baziyle irsâl olunub mezbûrun ihvasın tenbi olunub elinde 'aza Hacı kalesinin harac başlık için feruz 'arzın bulunub ve ahmed nam kul ismin altında Bahzin kalesinin muvâcihin için havâle hükümler'i Ahmed kul benim ve bu muvâcihin havâle etdirdiğinin ikrar idüb ve Tebrah Kalesinin başlıların ağası olan Beşir Ağanın mührü ile altında bazı ka'imin bulunub feruz mihir ettiğine ikrar etdiğin ve livâ-i mezbûr i'babatı gelub hakkından gelmeyub lazımından deyü sükutun etdiklerin bildirmeyub üzerinde mukata'adan mal var almış mal olunub ba'b mahâlinde sizin olunub verirsen

Belge No/ DVNSMHM.00005.00204

406 No'lu Bölüm

1564 No'lu Kısım

Diyarbekir Beylerbeyisine hüküm ki Kilisin Sancağın Beyi Canbolad velisinin sıhhatine müte'allik ikrad tabiyesinden Yusufun i'rad ve emr-i Şamın üç karındaşıyla ve sa'iler Mehmed ve karındaşlar veresiz ve memhurumun ve Kuvadoğullarından nam mikdar ba'zen alub feher ile müştek olub liva-i mezbureden gelen sana'atı idüb müşârûn-ileyhin eline aldıkların mukîd oldukda i'lan idüb Habur kenarında hamil tesisinde karar idüb müslümanların yoluna itüb aran emvâl idüb ve sana'atların hudûdun yerden olduğun i'lâm olunacağın zikr olunan hesab venleri adam gönderub eline götürüb mahalinde vermek için müşârun-ileyin hükm-ü şerîfim gönderilib eline geldiğinde vefa savbın lazım olmadıkda buyurdum ki ferman şerîfim üzere müşârun-ileyhin havassın mezkur livâların olub fenlerin eline götürmek varub senden savbın Halebe indikde kafisin mikdarın birer edasın ka'iesinin varub hazırından ve tedârikin eline götürüb muhkem kayd ne niyet idüb mûma-ileyhesin olmasına teslim eylesin eline götürüb mahâlinde şer'isin lazım gelen heralelesin ol-babda evvel beyan ile takrîresin hazır olub ve Haleb esnadan haber eyleyesiz

Belge No/ DVNSMHM.00011.00005

29 No'lu Bölüm

Haleb Beylerbeyisine hüküm ki Abdullah oğlu Darende ferman gelub Sancağın Beyi Canbolat devamın 'Azez evmallerinde olub Fabrus Çavuşun hidmetinde ve bu selefinde bulunmayub ibtidan üç bin akçe tımar emr-i şerîfimle olmayub Kilis Sancağında 'Azez nahiyesinde ma'lum nam karyeden üç bin akçe tımardan avdedin 'alişan gelmeyub tımarın mahlûl edende bildirmeğin sabıkan nahiyesin hüküm alınıb şartıyla hüküm yazulub

40 No'lu Bölüm

Sani' suretde Bey iradesin

Fi evasın 979 tarihli belgedir.

Haleb Beylerbeyisine hüküm Kilis Sancağın Beyi Canbolat mektub gönderub kabulun emekdarlarından olan vûrudunda 'alisin ihvan kazasın kalesin yürüyüşünde hizmetinde yoldaşlıkda bulunub Paşan gelmişdir ve bu bildirilmesin ibtidadan veren bin akçe tımar emr idüb mezburun emr olunan veren bin akçe tımarın havasından tevcih idüb tezkiresin veresin

42 No'lu Bölüm

Haleb Beylerbeyisine hüküm ki Kilis Sancağın Beyi Canbolad mühürlerinde tezkere gönderub adamlarından olan Darende Abid için Kıbrıs ceziresinde Lefkoşa kalesi yürüyüşünde gereği gibi hizmet ve yoldaşlıkta bulunmağın ibtidadan üç bin akçe tımar emredip düşenden üç bin akçe tımar tevcih edip tezkeresin veresin aynen

(H-10-05-978)

Belge No/ DVNSMHM.00011.00007

76 No'lu Bölüm

Haleb Beylerbeyisine hüküm ki Kilis Sancağının Canbolad mühürlerinde tezkere gönderub Kilis Sancağında ve nahiyesinde ma Kasım nam mezra'adan altı bin akçe tımar mutassarıf olan Hızır için sa'irin gelmeyub tımarın mahlulun ve bu 'arzın za'ire karye şerîfin sancağında beş bin akçe tımardan ma'rul evvellere varan hum'ûluna olmasına rica etmeğiniz teslim hüküm yazulub

Belge No/ DVNSMHM.00012.00291

1100-579 No'lu Bölüm

Cebele Beyi Habib Bey'e hüküm ki bundan akdem tahtı liva-ı Kilisde ihracı ferman olunan kavassın sahibesin irsâl eylemesin için babasın olub Kilisin Beyi olan Canbolad devamın gurre ile hüküm yazub gönderilmişdir buyurdum ki varub vusûl buldukda te'hir eylemeyub emrim üzere Kilis Sancağında ihrac olunan kavassın ahâlisiyle götüresiz emsâlin ve müsâmahadan hazır eyleyesiz(979)

1101 No'lu Bölüm

Kilisin Beyi Canbolad Bege hüküm ki bundan akdem tahtın livasında ihraç olunan kavass oğlu olub Cebele sancağın beyi olan Habib devamın gurre ile götürmesin emr idüb buyurdum ki vusûl buldukda ihrac olunan kavassın emrim üzere mûma-ileyhin ile gönderesiz

Belge No/ DVNSMHM.00013.00077

1056 No'lu Bölüm

Rumeli Beylerbeyisine hüküm ki Kilis Sancağının Beyi Canbolada mektub gönderub garib yiğitlerinden Abdullah oğlu Hüseyin için Magosa nam kale muharebesinde ziyade yoldaşlık eylemiştir deyu bildirmeğin ibtidadan üç bin akçe tımar emredip düşenden üç bin akçe bir tımar tevcih edip tezkere veresin aynen (H-13-01-979)

Belge No/DVNSMHM.00016.00057

617 No'lu Bölüm

'Azaz ve Kilis Beyi Canbolad Bege hüküm ki mektub gönderub emrim üzere havassın ihraç idüb Trablus İskelesine gönderub vasasız olduğun bildirmişsen imdi İskenderiye ve Kıbrıs gemilerinin Trablusa varub kavvasın olmak emrim olmuşdur buyurdum ki vusûl buldukda ihraç olunan kavassın Trablusa gönderub ihzar eyleyesiniz gemiler vardıkda tâcir alınmalu olmayub mühimmat gemilerin görüb hizmetinde bulunalar

Belge No/ DVNSMHM.00016.00113

469 No'lu Bölüm

Canbolad ve Bege hüküm ki hala Şam Beylerbeyisin olan Derviş nam ikbaliyesine sekban sahibine mektub gönderub muharebe-i Karsda sudûrunda yararlıkdan verub ile hassın tedbir ve tedariklerin ifsalde 'arzın eyleyub sükkan elli bin akçe terfiye emirler İkramoğulların Haleb ve Hüseyin âmm otuz bin terfiye ihkam şerîf 'inayet olmuşdur ve işlerin ta'lisin ol mehar muhitine azardan ve reayaya azimin divanıma hümayunum tedarikin olunub hesab ettiresiz ve re'ayaya gönderub

tahmin teslimat olduğun karar ihrac etdirub üslub üzere tahtın evvelinde ol-mikdar kavvasın bunun ondan ihraç olunub oğullarından birer mezburla serverimiz olub nahiyeye hümayunuma gönderilmesin emr idüb buyurdum ki vardıkda bu vefkin idüb ağardan mebni saltanat idüb terfin kemal 'arzın ve mektub gönderub birer kavvasın kazasının ortadan bekleyesin humûl ve tedarik idüb oğullarından birisin server ta'yin idüb der-kah ma'lûmuna gönderub vechine görülen bu hassına karyede olan karar mezkur isdar sûlbi ahâlisinden der-kan 'azimen ve gemiylen husûsa götürüb ga'ibde birer mektubla humûlu ve tedarikin iktizan ve kaydına nakb eyleyub ve tahtın livandan ta'kib ondan ve kavass ihraç olunmasına evasın olmayub 'avarızın ihracı olunmamak emr-i şerîfim veren irsa olunmasına ihtimam idüb ber-vechine isti'cal göndermekle iskeleden ihtimam eyleyesiz

Belge No/ A.DVNSMHM.00021.00037

165 No'lu Bölüm

'Azaz ve Kilis Beyi Canbolad Beye hüküm ki bundan akdem hükm-ü şerîf gönderilubimiş muhafızın kalub Sancağın zu'ema ve sipahi ta'ifesin alub Beyine kavuşub diyarıma 'arzın gönderesiz ve ikram olmuşdu evvel emrim ka'idin buyurdum ki vardıkda tacir ve i'lam etmeyub müte'allik i'fâsın ze'ama ve sipahi ta'ifesin sabıkan gönderesiz hükm-ü hümâyun'a iktizâsın hertab ve hükmün ve şehir ağasın hafir vechin eyleyub begine kavuşub divan-ı hümâyunuma götürmek için ber-vechin re'asın irsâl etmekden bedel ma'ruz eyleyesiz bu husûsun mühimden emsal ve müsahilden sagirinde mu'accele göndermek muhafızın hizmetinde emrim üzere olasız

Belge No/ A.DVNSMHM.00021.00085

416 No'lu Bölüm

Kethüdasına veresin

Fi 77

'Azaz ve Kilis Beyi Canbolat Bege hüküm Kilis Kazasına mektub gönderub ol-canibde ihracı ferman olunan kavvasın İstanbula varursan sabıkan mütevellisi olduğundan ma'ad ihraçlıkdan harcanub Trablus İskelesinden gemiler varub olmak mübhasın edeceğini bildirmişsen ol-babda ahdın ve 'iş isen ma'lum olduğun idüb zikr olunan kavvasların sabıkan gönderilen emr-i şerîfim mucebince bi't-tamam ihrac eyleyub mektub gönderdiğin serdar ta'yini idüb Trablus İskelesine vakti ile göndermek emr idüb buyurdum ki vusûl buldukda ol cevabından ihracı ferman olunan kavassların vakti ile bi't-tamam ihrac etdirub oğullarından mübhasın gönderdiklerin server ta'yini eyleyub emrim üzere Trablus iskelesine gönderdiğinin

vakti ile ol mahâlinde gemilerin dahil olalar kavvas vakti ile mahâl mezburun bulunmak ziyade mühimattından emsal icabdan otuz akçe sa'i ihtimamın zuhûra gönderesin

Belge No/ DVNSMHM.00022.00060

112-981 No'lu Bölüm

'Azaz ve Kilis Sancağın Beyi Canbolad Beye hüküm ki Ayntab mukata'asını tutan emirin vesa'ir müştereklerinin teftişi ferman olunub Zülkadiriye Beylerbeyisine emr-i şerîfim gönderilmişdi hala miri veren müşârun-ileyhin mezburun teftiş olmakdan râfi' olunub teftişi içün verilen emr-i şerîfim sana gönderilmesin emrim olmuşdur buyurdum ki mir veren müşârun-ileyhin evamın gönderub zikr olunan teftiş için verilen emr-i şerîfimin taleb edüb ol emr-i şerîfimin mucebince teftişin idüb ahvallerin teftişin olursa tarik kazalarına sicil etdirub suret-i sicillerin gönderub isdar alınub mefsur ve merh yazub arz 'edesin

Belge No/ DVNSMHM.00024.00015

78 No'lu Bölüm

Canbolad Beye hüküm ki bundan akdem sana ahkam-ı şerîf gönderub tahtın evvelinden ihracı ferman olunan kavvasın mu'accelen ihrac idüb tevafükların vesa'ir bitab ve bırakılan Cebele beyine Kasım eyleyesiniz müşârun-ileyhinden Trablusa iletub iskeleden gemiler tevakkufun eyleyub dahil olurlar ve bu emrin olmuşidi evvel evâmir-i şerîfim 'ali mekâtib makrur olub zikr olunan kavvasın ve Trablusun bulunan barutu alub göndermek için Asitanya sa'adetlerinden kararlar irsâl olunmak üzere der-kavvasın Şemdiden Trablusun hazır bulunmak üzere olmağına buyurdum ki vusûl buldukda emsâlin tâcir varam eylemeyub kethüdan livandan ihracı ferman olunan kavvasın 'ale't-tacib ihrac eyleyub müşârun-ileyhin Trablusun gönderesin Trablusun İskelesinde hazır bulunub gemiler vardığın gibi duhûl olub tevâkküfün lazm gelmeye ve teftiş eylediğin akdın amillerin ve şeriklerinin husûsunda sana mefsur emr-i şerîfim gönderilmişdir mazlumun hümayenile 'amel idüb üzerlerinde zuhûr iden malın verilen tahsilinde enva' ihtimalin vechen gönderub vaktin ve ikdam vaktinden fevt olunmayub

Belge No/A.DVNSMHM.0046.00013

19 No'lu Bölüm

24 No'lu Kısım

Merkum Beylerbeyinin kendine veresin

Mehmedten Trablus Şam Beylerbeyisine hüküm ki beylerbeyiliğine müte'allik ba'zı yerlerde eşkıya-i 'Arabdan ve gayrıdan bazen usûl fesad zuhûr eyleyub ebna'-i sebilenin bu vilayetlerine inüb katl emval kalub develer basub re'aya birinin avenelerin ve 'eyaletlerine ta'di ve tecavüzlerin i'lam olunmağın onun gibi avenelerin fesad zuhûr eder ise tacir etmeyub hüsn-ü tedbir ile eline götürüb haklarından gelinub mu'avenet lazım olur ise hala Kilis Sancağın Beyi olan Canbolad Bey oğlu Hüseyin ve 'amm gurre öşüründen beş altı bin mikdarın kavassın Bey ile Ma'anın mu'avenden eylemek icâbın müşârun-ileyhin ve emirin serad eylemekden Şam Beylerbeyisine Hüseyin ve 'amm ikbaliye ahkam-ı şerîf irsâl olunmuşdur vusûl bulduka gereğini nakd olub zikr olunan imame-i fesleri 'alisin ibtihal hüsn-ü tedbir ve tedarikin eline götürüb i'caba ve bir aydan zülm ve tedilen râfi' ve refi' idüb ber-vechiylen haklarından gelmesinden sa'irle muceb ibret ve nasihat olan ve sabıkan Cebele Sancağın Beyi olan Mün'iroğlu ve Ma'anoğlu demekle ma'ruf Şaki Garb Beyi ihvallerine tabi' avdedin eşkıya'yı cem'i edüb muhasebe-i mahrûsede kısmına fesad üzere olduğunu i'lâm olunmasın onlardan hüsn istimalet eyleyub olur bu hassın ihrac muhâlifin olur ve humûl emrin tariki ile mümkün seyr olur ise ele götürüb başsefîrlerinden ve izhal eyleyen eşkiyanın ber-vechiylen haklarından gelesin ki min ba'd dahi memâlik-i mahrûsenin olmakla ber-sefîrin fesad mübâşirin mücali kalmaya şöyle ki altı üstü gelmeyub veya ihrac mu'accele ele götürülmesin mümkün olmayub muharebe ederler ise mezkurun asâkir-i mansureden kifâyet eylemeyub mu'avenet lüzum gelir ise müşârun-ileyhin ve 'amm ikbalin ile muvâcib ile Haleb Bege ve 'amm gurre adam gönderub istifaden eyleyub yekdal ve yeniçerinden olub nefsin mu'accelen eline götürüb haklarından gelinmek babında enva' müsa'iden humûleniz vechen götüresiz ama ibtida-i mübâşirinde ve inhâsından tamam bi-suret üzere olub 'arzın ve namusun saltanat hilâf göndermekden ziyâde hazır eyleyesiz

26 No'lu Kısım

Kilisin Beyi olan Canboladoğlu Hüseyin Bege hüküm ki hala tahtın alandan ve Trablusşam canibinde eşkıya-yı 'Arabdan bazı ehl-i fesad zuhûr idüb ebna'-i sebilenin bu vilayetlerine inüb katl nefsin ve garat emvâl kalub emirler ba'sub mesanlar ki ehil ve re'ayalarına ta'kdimin etdiklerin i'lâm olunmağına ol-babda Beylerbeyisine mü'ekkid hükm-ü hümâyunum yazulub onun gibi mu'avenet lazım olur ise Kilis Sancağın Beyine adam gönderub istifaden eyleyub deyü ferman vusûl buldukda bu babda gereğin gibi kayd olub tahtın livandan zuhûr eden ehl-i fesadın hüsn-ü tebdil tedarikin eline götürüb ber-vechile haklarından gelinmesin ki min ba'd aynen vurûdunda ve re'aya ve bir aydan haber ferudan malına ve canına ve 'icalına zarûr ve zikrinden emir şimalin ihtimali olmaya ve müşârun-ileyhin beylerbeyi ve 'amm ikbali tarafından istikamet olunur ise isdarın tahir ve terahi eylemeyub sancağına tabi' olan ze'am ve erbab tımardan Ma'anın 'aşiretinden beş altı bin mikdarın piyade kavvasın ihracı idüb mu'accele müşârun-ileyhin malı akçe olub var ile vechin ve mübhasın göreceğin üzere imameye fesadların def'i haklarından

babında ve hıfz ve haristan vilayetde vesa'ir din ve devlet müte'allik cemâziyel evvelde enva' müsa'ade meskun ki vücuhda götüresiz

Belge No/A.DVNSMHM.00066.00053

66-237-0 No'lu Bölüm

Sivas Beylerbeyine Halep Beylerbeyi Ali Paşa'ya Rum vilayetinde cülus-ı hümâyunda beri tahsil edilmemiş bakayanın toplanıp gönderilmesi

66-238-0 No'lu Bölüm

Sivas Beylerbeyine Halep Beylerbeyi Ali Paşa'ya Rum vilayetinde cülus-ı hümâyundan beri tahsil edilmemiş bakayanın toplanıp gönderilmesine özen göstermesi

66-239-0 No'lu Bölüm

Halep Beylerbeyi Ali Paşa'ya Halepte sipahi oğlanı istihdam edilmemesi

529 No'lu Kısım

Haleb Beylerbeyisine müşârun-ileyhin Ali Paşa'ya hüküm ki südde-i sa'adetime kazasın defterin gönderub bundan akdem sipahioğlu muhbin Halebde istihdam olunmayub mani' olunmak için hükm-ü şerîf verilen ashab râfi' olunmayub hala da istihdam olunub vardır ikram şerîfin dahi gelir ise 'amel olunmayub mani' olunmak bundan hükmü hümâyun verilesin ba'd eylemeyesin imdi bu vekaletine husûslar sekbandan befan alınmışdır buyurdum ki bunun hilâfına da'ir istihdamın gelmesin ve bu erba'asın ve Ma'anlar akrabasın olub verub istihdam vardıkda evvelinden makbul kimesnelerin kemalin iltizamın ve sabıkan eyleyesin ve bildirilmiş hizmetine muhâliflerin ve 'imale edilen isimden 'arzın emrim olursun mevzuh 'emir olasın

Belge No/.DVNSMHM.00105.00006

15 No'lu Bölüm

Trablus Şam Beylerbeyisin irsalin ve 'amm ikbaliye hüküm ki Sayda Beyrud dağlarında ikâmet eden Ma'anoğlu kendi halinde olmayub Trablus dağlarında sabıkda ve icab vurûdun eline Karabaşın Molalığının vesa'ir ehl fesada Ma'anın olmağla zikr olunan eşkıya dahi merkume istanlar ve istizan ile Trablus etrafında adedde karyelerin tahrib ve inhâsına irsâl mezra'ında Halebin oldukların mesmu'a hümâyun oldukdan bundan akdem imdad ve ayniyetin mani' ve müda'asın mu'ğdinin râfi' içün sadr avdedin evâmir-i 'aliyyemin imtisal eylemeyub ve mensub olmayub a'ynida eylediğinden nişan ve zikr olunan muhasibinde kal'i ve kamu'vezirlerin ve alırken re'ayanın tedbir ve ikbali' ve ihtimalleriyle sadrın perzer

olmayub müşkavetlerin müstemir iden istidar ikram müşîr ağam nizam ve mu'amın nazm manzum derdzamın vezir-i 'azam ve server ikram 'Ali Paşa evam idüb ecdadına ve da'adın iktizasın merkumede verilen kavvasın şerîfin mucebince sadrın avdedin emr-i şerifemle kal'a ve kami' vezirler verin mafur oldukda ba'den idüb iktizan tatmin tabi'fesad ve halin olub mukibin evhaların dahi firar ve beru dahi vasıllara iktizarların kalmayub ol-havasların ihbasın ser ve müşîrlerinde emin olmuşiken yinde bu def'a mezkur Ma'anoğlunun ayninin ile birbire muhtemi've imdadın ile takribde bulub cebelenlerin de servuz ve mezkur avdedin müşfavetlerin izhar ve re'ayaların kadimin kurb üzere Abdullaha irsal mazeretin ve insan ba'den ve takribenlerin iştikal bulub mezbur Ma'anoğluna istizar ile eyeleyesin mir mirasın mûma-ileyhesin 'Azez Beyine hücum ve tahrib memâlikine mansurun olub râfisin fesad ve müşfaviyetlerine mensur olanlar ile muktasın ve ehl istizanların kurb ibkasın nefer mikdarın takviyesin katl ve bu misillu vesillere iczar ve hisaranların nam-ı hümayunm alfa alınıb nişan-ı sefadan avdedin mezbur Ma'anoğlunun haberin verilib merfu'a oldukça müda'asın ve mefsurumun ser ve müşîrlerin münâfi olunacağına zuhûr ve müşebbihin olmağsının mir mir'asın mûma-ileyhesin bu husûsun icâbesin me'mur olub desturu mükerrem müşîri mufahham nizamu'l-alem sadrazamdan ve icabesin Vezirim Mustafa Paşa emrim şerîfin icâbesinin 'umumen kapusun hilâfı ile kethüdasın ve mektub kapuleriyle Şam ve Haleb müsteminlerin ve Haleb iskan bi'l-muhidin ze'am ve erbab-ı tımarın ve bin nefer sipahide tefsirin istizar ile Kilisin ve budasın göre Hüseyin Trablusşam ve subhun berudan ve Şam ve Haleb eyaletlerinin takrîr-i 'amm tarikiyle cebnen ve harb tahrîr adedi ayb erlerin ve müstendakın evâmirin ve tahtın hükümetlerinde humûl salahına tahrîr avdedin ayb erleriyle ve humûsun Voyvodoların senkilerin ma'en ta'yin ve ser üzerlerine başın olunub herbirine başka mübâşir mir ile evâmir-i şerîfem gönderub nâme-i hümâyunum olunacak imdi emr-i şerîfim vardığı gibi me'mur olduğun hizmetin mertebe umûr ihtidan olduğunu maruzat ibüb temsin berudamn terfiye ahval 'ibhal olunmak ihvan göre ve emr 'ibradan ve himâyetin ve bu harbin kimesneye i'lamın ve müsa'ade etmeyub maktu'mun döküb hüsn tedbir ile bu 'azmin ve tedarikini sükkanından görüb ve kapucusun makmul merteb idüb ve Trablus İskelesin 'askeri ve tercümanlar firar avdedin idüb erleriyle hazır ve evhallere mezbur müşârun-ileyhinve Şam ve Haleb müsteminlerin vesa'irleriyle iktizasın ka'ğdın haberleşub mu'kîd ve ittifak ile ma'kul ve mübhasın olduğun devamından vefatına merakda ve ihsan idüb mezkur Ma'anoğlunun üzerine varub başların der-sa'adetime irsâl eyleyesin maktuliye hizmetden oldukların suretinde gönderesin ve müte'abin ve meşhur 'avdedi enba'ini kaydın ile der-sa'adetime gönderub gelubde Karabaşın ile ve ehl fesad ve avdedi eşkiyanın livasın ve cevahirlerinde ol-havâleye pek ve tathir idüb me'mur olduğun bu emr müshamda ve bu evâmir-i 'aliyyeme icabın hizmetin celile vücuda götürmek ma'zuriken bezl ve sarraf eyleyesin şöyle ki bu husûs da sözün ile me'mur olanlardan her gibi emrimin muhalifde idüb itika'de bulunmayub ta'assubun zuhûr olur ise haklarında gelinmeyub içün varub istihdamın 'arzın ve i'lam eyleyub gönderesin nâme-i hümâyunum muvaffak müsa'idin ga'ibde 'aliyye ve mezhur olmağla sa'i eyleyesin emna mukîd avdedinin sakiye merkum ve faslar ve şekavetde

heva varub avdedin eşkiyadan gayrın taraf hümâyuna ita'asın ve ifâlar ve ta'assübde eylediklerin emvâl ve nüfusun ve evallerden 'aliyyelerin ta'rzın olunmayub her vechiyle himayen ve siyanet olunalar ihvada mukîd ve ihtimam eyleyesin buyrulmuşdur

Belge No/ DVNSMHM.00105.00007

25 No'lu Bölüm

Trablus Şam beylerbeyisine hüküm ki

Sakin Mir Mirağasın mûma-ileyhesin kali vâki' ferman üzere Ma'anoğlu Trablus kabilelerinden vâki' iskelelerde ber-takrib ile gemilere serdar olub firar etmek ihtimallerin olmağın idüb zikr olunan kabullerin üzere iskelelerin vesa'ir mahallerin gerçeğini bildirib zikr olunan eşkiyadan gemilere serdar olub firar etmesin verilen ahz ve şer'isi firarın verilub sami' ve vekaletde ve ber-ferman-ı hümâyununa emrin eylemesin babında ferman 'alişan sadır olunan buyrulmasın

Belge No/ DVNSMHM.00105.00008

9 No'lu Bölüm

28 No'lu Kısım

Sayda ve Beyrudun ve Şam ahâlisine ve Trablus Beylerbeyisine ve Haleb kadısına ve zikr olunan eyaletlerde avdedin kazalara ve kıta'asın Voyvodasına vesa'ir işin erlerine hüküm ki Sayda Beyrud eyaletin kıta'asına tabi' Şuf ve haber vermesini kar ve 'Azezin ma Begine ve gönderesin ve iktisamın Ahmed savbın mercisin ve 'ibvasın ve tevafük muvazzafların taklibin zapt ettiği Ma'anoğlu evvel havaslarda avarızın Karabaşın vesa'ir ehli fesada mu'ayyen olub bundan akdem Trablus etrafından tahribin mekandan ve isâl mezburun eylediklerin zahîr oldukda birkaç vâfi emr-i şerîfimle mezbur Ma'anoğlu eşkiyasın 'inayetde mân'i oldukda mütebasın olmayub yine izhar vasıllarda emredar 'inayet ile nemagamı oldukda ihsanü'l-kiram müşîr-i mufahham nizamu'l-âlem tanzimin manzumun verdim vezir-i'azam ve serdar-ı kiram 'Ali Paşa idam ettirub ecilinden Trablus ve içtiban iken fetvasın şerîfin mevzuh sadr avdedin emr-i şerîfimle üzerlerine ta'yin ve vurûda çıkılan Karabaşın müda'asının askerlerinin firarların verub teba'asına neferde müsadesin kemalin sena'ub gelub ber-vechen fesada iktizarların katılmış iken bu def'a ve âhir mezkur Ma'anoğlunun müda'asının mezkurlarına emrad ve idüb nakıb verub ve elçilerinin üzerine hücum ve tahrib memleketin ser-sadrın üçer hizarından def'ine me'mur irfanlarda kırkı ehl mensubu katl idüb merhumunda katlin fesad

mezkur Ma'an askeri 'inayet ile takrîrin muhakkak olduğundan râfi' olunub yerin miri kadar'ı iltizamın 'alisin 'arzın zadın mersumun ve âmmın 'arzın tevcihine ve mukatasın mezkurun berad 'alişanım ile der-'uhde ve ihzarın olunmasın ve zikr olunan mukatasın re'ayasından ferman-ı şerîfimin itrabın ve itikadın üzere olub mûma-ileyhesin 'ali mersûmun ta'assubun ve 'aşrın sa'irlerin evvel ibtidaların güzar neferlerin re'ayasın ve 'arzuların ve emval ve erbahallerine kavassın olunmayub emin ve merfu' ihtimalin ve sakin ve mümkün olub devamın 'emr ve iştigal emrinden 'avarızından mezburlarda mer'ayimin daire-i et'abından haricin idüb mu'ayyen revin Farsın ve medahın ve ehlin ve Ma'anoğlu canibine mübhasın ta'assubun haberin re'ayasın mahalinde şer'an merahların verilmeyub malın vezirlere kalan ber-an ihvasın ahz olub ber tarifin himâyen ve emir-i hümâyunum icâbın Beğin ve ta'assubun olmakdan ihtizar eylemek babında ferman 'alişanım sadır evhasından fi evasıt/105

Belge No/A.DVNSMHM.079.00203

1001 No'lu Bölüm

Sancağın Beyine hüküm ki kazasına hala ba'zı tüccar Hamadan Halebe gelirlerse ba'zı Arab eşkiyalarından çıkıb tüccarın garat idüb büyük esbabların olub katl eylediklerin i'lâm olunub mezbûrlarına götürülüb şer'im lazım gelen adın olmak emrim olmuşdur mukîd olub bu fesadların ondan 'Arab eşkıyanın bu derasın lazım 'arzına bu sadrın edasın serdarımdan husûsun imkan vechin hak üzere teftiş ve mu'ahhasın emrim gönderesin fi'l-vâki' vech-i meşrûh üzere sana'atların methir isdarın eshabın hukukuna isdarlar gereğinin şer'im haklarından lazım gelir fi icâb eyleyesiz

Belge No/. A.DVNSMHM.00105.00006.15.1581

Trablus Şam Beylerbeyisin irsalin ve 'amm ikbaliye hüküm ki Sayda Beyrud dağlarında ikâmet eden Ma'anoğlu kendi halinde olmayub Trablus dağlarında sabıkda ve icab vurûdun eline Karabaşın Molalığının vesa'ir ehl fesada Ma'anın olmağla zikr olunan eşkıya dahi merkume istanlar ve istizan ile Trablus etrafında adedde karyelerin tahrib ve inhâsına irsâl mezra'ında Halebin oldukların mesmu'a hümâyun oldukdan bundan akdem imdad ve ayniyetin mani' ve müda'asın mu'ğdinin râfi' içün sadr avdedin evâmir-i 'aliyyemin imtisal eylemeyub ve mensub olmayub a'ynida eylediğinden nişan ve zikr olunan muhasibinde kal'i ve kamu'vezirlerin ve alırken re'ayanın tedbir ve ikbali' ve ihtimalleriyle sadrın perzer olmayub müşkavetlerin müstemir iden istidar ikram müşîr ağam nizam ve mu'amın nazm manzum derdzamın vezir-i 'azam ve server ikram 'Ali Paşa evam idüb ecdadına ve da'adın iktizasın merkumede verilen kavvasın şerîfin mucebince sadrın avdedin emr-i şerifemle kal'a ve kami' vezirler verin mafur oldukda ba'den idüb iktizan tatmin tabi'fesad ve halin olub mukibin evhaların dahi firar ve beru dahi vasıllara iktizarların kalmayub ol-havasların ihbasın ser ve müşîrlerinde emin olmuşiken yinde bu def'a mezkur Ma'anoğlunun ayninin ile birbire muhtemi've

imdadın ile takribde bulub cebelenlerin de servuz ve mezkur avdedin müşfavetlerin izhar ve re'ayaların kadimin kurb üzere Abdullaha irsal mazeretin ve insan ba'den ve takribenlerin iştikal bulub mezbur Ma'anoğluna istizar ile eyeleyesin mir mirasın mûma-ileyhesin 'Azez Beyine hücum ve tahrib memâlikine mansurun olub râfisin fesad ve müşfaviyetlerine mensur olanlar ile muktasın ve ehl istizanların kurb ibkasın nefer mikdarın takviyesin katl ve bu misillu vesillere iczar ve hisaranların nam-ı hümayunm alfa alınıb nişan-ı sefadan avdedin mezbur Ma'anoğlunun haberin verilib merfu'a oldukça müda'asın ve mefsurumun ser ve müşîrlerin münâfi olunacağına zuhûr ve müşebbihin olmağsının mir mir'asın mûma-ileyhesin bu husûsun icâbesin me'mur olub desturu mükerrem müşîri mufahham nizamu'l-alem sadrazamdan ve icabesin Vezirim Mustafa Paşa emrim şerîfin icâbesinin 'umumen kapusun hilâfı ile kethüdasın ve mektub kapuleriyle Şam ve Haleb müsteminlerin ve Haleb iskan bi'l-muhidin ze'am ve erbab-ı tımarın ve bin nefer sipahide tefsirin istizar ile Kilisin ve budasın göre Hüseyin Trablusşam ve subhun berudan ve Şam ve Haleb eyaletlerinin takrîr-i 'amm tarikiyle cebnen ve harb tahrîr adedi ayb erlerin ve müstendakın evâmirin ve tahtın hükümetlerinde humûl salahına tahrîr avdedin ayb erleriyle ve humûsun Voyvodoların senkilerin ma'en ta'yin ve ser üzerlerine başın olunub herbirine başka mübâşir mir ile evâmir-i şerîfem gönderub nâme-i hümâyunum olunacak imdi emr-i şerîfim vardığı gibi me'mur olduğun hizmetin mertebe umûr ihtidan olduğunu maruzat ibüb temsin berudamn terfiye ahval 'ibhal olunmak ihvan göre ve emr 'ibradan ve himâyetin ve bu harbin kimesneye i'lamın ve müsa'ade etmeyub maktu'mun döküb hüsn tedbir ile bu 'azmin ve tedarikini sükkanından görüb ve kapucusun makmul merteb idüb ve Trablus İskelesin 'askeri ve tercümanlar firar avdedin idüb erleriyle hazır ve evhallere mezbur müşârun-ileyhinve Şam ve Haleb müsteminlerin vesa'irleriyle iktizasın ka'ğdın haberleşub mu'kîd ve ittifak ile ma'kul ve mübhasın olduğun devamından vefatına merakda ve ihsan idüb mezkur Ma'anoğlunun üzerine varub başların der-sa'adetime irsâl eyleyesin maktuliye hizmetden oldukların suretinde gönderesin ve müte'abin ve meşhur 'avdedi enba'ini kaydın ile der-sa'adetime gönderub gelubde Karabaşın ile ve ehl fesad ve avdedi eşkiyanın livasın ve cevahirlerinde ol-havâleye pek ve tathir idüb me'mur olduğun bu emr müshamda ve bu evâmir-i 'aliyyeme icabın hizmetin celile vücuda götürmek ma'zuriken bezl ve sarraf eyleyesin şöyle ki bu husûs da sözün ile me'mur olanlardan her gibi emrimin muhalifde idüb itika'de bulunmayub ta'assubun zuhûr olur ise haklarında gelinmeyub içün varub istihdamın 'arzın ve i'lam eyleyub gönderesin nâme-i hümâyunum muvaffak müsa'idin ga'ibde 'aliyye ve mezhur olmağla sa'i eyleyesin emna mukîd avdedinin sakiye merkum ve faslar ve şekavetde heva varub avdedin eşkiyadan gayrın taraf hümâyuna ita'asın ve ifâlar ve ta'assübde eylediklerin emvâl ve nüfusun ve evallerden 'aliyyelerin ta'rzın olunmayub her vechiyle himayen ve siyanet olunalar ihvada mukîd ve ihtimam eyleyesin buyrulmuşdur.

Belge No/A.DVNSMHM.00472.002

Fi hayra nâzr-ı okundu işbû'arzına ve hakkında nazarında

Kazasını ilâm edesiniz fi 215-327

Toskana Memleketi'nin havâic zaruresini def'a içün mevda taraflarından on bin keyl hınta ve on bin keyl şa'irin nerh duzu üzere iştirâ ve ihracına da'ir taraf

Devlet-i seniyyeden izn ve ruhsatı hâv'i mu'ahheren bir kıt'a hükm i'tâ buyrulmuşdur ma'mur olsunlar kaldığına Toskana memleketinin nakliyat ve zaruriyeti henüz derece-i ikmâl olmağla def'i ve râf'i içün yine on mikdar hınta ve şa'irin iştirâ ruhsatını hâvi ve diğer bir kıt'a emr münâfin isdadiyesini Nemçe elçisi da'ileri iltimas eder.

Ma'ruz bendeleri budur ki

Toskana Memleketi lazımiçün bundan akdem Nemçe elçişinin istid'asının mebni râciyle on bin keyl hınta ve on bin keyl şa'irin ha'ire mezburesinden mübaraşiriçün ra'seti hâvi emr-i şerîf verilmiş olduğu der-kenardan müsteban olmağla bu def'a dahi bi'l-hak mûma-ileyhin istid'aen üzere ol-mikdar hınta ve şâ'irin hazinede mezkureden iştirâsı muvaffak idare seniyeleri ise der-kenar olunan emr-î şerîf mücebince mezbure mez kureden ma'rifet-i şer'i ve a'yan ve sâbıkan ma'rifetleriyle râyic üzere icâb eden beha iştirâ eden taraflarından verilenden on bin keyl hınta ve on bin keyl şâ'ir sabk olunmak üzere ruhsatı hâvi deyü ona bundan iktizasına göre emr-î şerîf isdârı lüzm geleceği ma'lum hüvyetleri buyruldukda emr-î ferman husûs 'inayetlü katm huzurundandır

Belge No/A.DVNSMHM.00472.005

Memleket Toskanada 'al'e'l-tevâli keşt ve güzar ve meks ve ikâmet tevâ'uf askeri cihetiyle zehâyirin vechle kültü der-kar olub memleket-i mezbûrenin havâic zaruriyesini def'içün mukaddema izn ve ruhsatı istid'â ve i'ta olduğu mislü bu def'a dahi bir mikdar hınta ve şâ'irin bahriye-i mevrden iştirâ ve Toskana taraflarına ihraç ve nakline istid'â-ı izn ve ruhsata bu da'ileri me'mûr olduğumla bina'en bundan akdem isdâr buyrulduğu vech üzere on bin keyl hınta ve on bin keyl şâ'irin bahriye-i mevrden iştâr ve Toskana taraflarına nakl ve ihracına izn ve ruhsatı hâvi'bir kıt'a hükm müttefik i'tasını nemçe elçisi ve da'ileri iltimas eyleyesüz

Huzura hatır şurût alındı.215 fi 17

Ma'ruz bendeleri budur ki

Toskana Memleketinde 'al'e'l-tevâli keşt ve güzar ve meks ve ikâmet üzere olan tevâ'uf askeriiçün bu def'a dahi mevda mezbûresinden on bin keyle hınta ve on bin keyl şâ'ir iştirasına ruhsat verilmesini nemçe elçisi dâ'ileri işbu memhud takrir kağıdındaistid'â eder ancak meslum'a olduğuna göre mezbûre-i mezbûrda sâ'ir etrafda olduğu mislü zâhirenin külti olduğuna binâ'en ve nemçe devleti devlet-i 'aliyenin dost icabı olub hasbe'l-imkan elçi mûma-ileyhin istid'âsına müsâ'ade lüzm geldiğine ibtinâ'en e'l-yevm zehâir mezkure beyne'l-vehâli ber-vechle sâ'i ve şer'a olunduysa ol-vechle mübaye almaları şartıyla vermeye imkan olacağı mahfuz olan sekiz bin keyle hınta ve şâ'irin iştirasına ruhsat verildiğini şaml ve divan-ı hümâyun tarafından emr-i şerîf isdârı irade-i 'aliyye buyrulduğı sururetde sabıklarda verilen bu makule evâmir-i 'aliyyede münderic şurût ve kayd lüzumunun derci dahi lâzimeden ayırdığı ma'lum hüvetleri buldukda emr-i ferman hüvvetlü 'înayetlü Sultanım Hazretlerinindir

Memdude mezbureninde vâki' fazlehum ve sâbıkan karar Toskana malına bundan kadimce vâki'Avrupa istilasıyla her tarafından ve kayd ve mümkün aradığında bu defayla mezkurede Avrupa lüzm ruhsat verilmesiiçün nemçe limanlarından Toskana limanına bundan kadimce lüzm ve asker cihet şerîf mezbûre ve Toskana askerleriyle münasebetleri birle cümle olduğu beyanıyla ma fil mahrûse sükkanlarından bir mikdar hınta ve şâ'ir verilen merkudlelerle

Belge No/A.DVNSMHM.472.006

İhvan içün ruhsatı hâvi evâmir-i şerîf sudûrını verilen bâki nemçeyle bi'l-cebli ma ravanda her birine mütehemmin 'avd arifiyye matlub her yetmiş fukraya eylediği bir kıt'a mahmur neferiyle istid'â ve husus marbutmuş sülüs olub ve Hazine nazır-ı Avrupalı amed 'armi istid'â lüzm ferman hazinesinde mal keyl havkabıyla keyl hınta odun bin keyl şâ'ir masrafın şer'a ver ibkâ-i ve sâbıkan mûma-ileyhin ma'rifetleriyle mübayık verilen merkumeye aylık olunmak ancak emsaline feb'en ruhsatı hâvi divan-ı hümâyun tarafından emr-i şerîf sudûrunu takrir afına istemekle vasb meşruk imdat 'emr olunmak ferman olmağın imdi memdude hazinesi fekslarından malcı önünde bir mikdar keyl hınta ve şâ'irin bedeli içün sa'ire servisiyle ve makbul 'aid ve bu vesileyle götürüb mahalle ve Toskana sefinelerine varan yol ferman hakkı birisine ve hepimize kefil ve kar Fernando has verilmek üzere on mikdar keyl hınta ve şâ'irle akçesiyle aşınla ve sefinesine tahmil vurûdiyeti hayatına nakline havass-ı hümâyun kaldığınız nişan mûma-ileyhin siz ma'lûmunuz

oldukda mahrusedemezbûresiyle hancı ondan sayısız on bin keyl istinbak hınta verub bin keyl istenecek şâ'irisevkine şer'a ve a'yan ve zabıtan mûma-ileyhin ma'rifetleriyle akçesiyle divanda işte zaruriyeti esasen vuku'atı ve bu vesileyle sefâ'ir hareketi tecviz bi-tabiri ve muhatablarısız siz şöyle ki havasıyla her bir kafileye verilen fermanına ve mahal isfayına ahidname ve zâhire ve sebze a'yasan seyyarına vuku'ı olunub ve tahkik olunmak vezirim külliyen nazır 'arzına şahanemlerle cefakâr mağruruna 'amel ve hareketine ve sefirim ve tevâhir ve bu babda eşref sudûr evâmir-i şerîfemle münâfi herkesin vuku'atı tahrîr olunmak ve itibar mektubun müda'asına ve sâbık olan on bin keyl istenecek hınta ve on bin keyl şâ'ir verilmiş olduğu ma'lum olmak ve îşbû ferman kaleminde hafz olunmak için zuhûr emr-i şerîfemle ahidnâmeyle nemçe livasın mübharın olunmak ve mikdar mezkûrun müretteba bir hibe hınta ve şâ'ir 'itâ misillü ber-vechine tecviz olunmak babında ferman olunmuşdur

Belge No/A.DVNSMHM.0009.1.00004

Eylediklerinden sonra derhal dostlar'ı tarafına tebliğ' ve irsâl ideler ve tarafından hiç bir'i mu'ahheden mezkureye ve nakz ve hal tatrikini tecviz eylemeyeler ve îşbû mu'ahhedenin tarihi imzadın i'tibaren doksan gün zarfında mümkün olur ise dahi ol-veche tarafına hükümdarlar'ı tarafından kabul ve tasdik olunacağını ve mevar mezkure tarafından bi'l-istibdâl ve takrîr icra kılınacağını dahi va'adlerle hatma imd'i bi'l-edâ mezkure yirmi bir madde ve bir hatma şurût ve rabt olunduğu üzere karardan hev olmağına inşallahü'l-mülk e'l-âlem müddet merkumede tasdiknâmelerin mübaresiyle pizir'a hüsn-ü hatem olmak üzere işbu ve temessük terkim ve imlâ ve mehr ve imzalarımızla muhtevâm ve memzi kalunub kral müşârûn-ileyhin mahresi elçi mûmâ-ileyhin verdiği temessükle bi'l-mübarele yedine teslim ve i'tâ olundu

Tarih kayd 249 Tarih-i ahir 247

Hizmet riyasata şu şehr sebatın altıncı günü tarihiyle müverrih der'sa'adetde mukîm Avusturya elçisi tarafından takdim olunan takrîr resminin tercümesidir

Devlet-i 'aliyye ile Toskana Devleti beyninde sitr sabıka şa'banın on ikinci günü müna'kd olunan meclis mukamelede mübadele olunmuş olunacak ve mu'ahhede mezkure şer olunan tamamen ve kanun icrasına man'i olur hiçbir nesne olmadığına yine devletlü Re's Efendi Hazretlerine Avusturya devletinin ber-nezde mersûm el-renza fevkalâde merhus evren açısı ihtibarıyla kesb ve fühner ider ki Toskana Duka Kebir'i caniblerinin elçisi mevcud olduğu

Halde ru'yet umur'u ve sayızma elçiliği canibiyle kendisinin vazife-i dikkati olmadığına Toskana elçisi içün iktizâ iden evâmir-i 'aliyye ve tahrîrine seniyye ba'daniyesi tarafından istid'a olunacağı ve bu vechle Bab-ı 'ali-i bi'l- dehna Toskana teba'asının ber-muceb mu'ahhede hitabetine ve me'murun devlet-i 'aliyye taraflarından bi'l-zât İmparator cânibler'i şahsın himâyesinde bulunmuş derece

himâyet ve siyanetler'i me'mul ede ki beyânı der-kar olan ferte ihtirâmının 'arz ve ibrâzına na'm el-vesile ithaz olunmuşdur deyü muharrerdir

Tarih-i kayd

49

Fi 17

Belge No/A.DVNSMHM.0009.1.00005

Nişân-ı Hümâyun budur ki

Toskana Tüccarıyla kendi beyninde ve Hasbaşı ve ticaretlerine menfa'atiçün Toskana ve kendi patentesindeki ve nezhe saltanat-ı seniyyede mukîm vasıtasıyla Akdenizde ka'in ahbasıyla liman ve iskeleler ve her bendelere ve memâlik-i mahrûsede düvel sa'irenle konsolos ve tercümanların bu hane bendelere ber-veden kalmakla 'aliyyeler konsoloslar ve konsolos vekilleri ta'yin olan ve ibrasıyla ve eğer ba'd lazm makru konsolos olunan emr-i fenki mahalle konsolos ta'yini lazimesin ve rüsumlarında mekh Toskana ahâlisine mukîm rebasın ve işbû istid'a vechle devlet-i 'aliyye rızalara olduğu huzura alınan konsoloslara berudan i'ta kılına ve o şekillerin mahfuzların vesa'ir me'mûrlarına ihmarkar konsoloslar himaye ve siyanen alınmak üzere mahsuslarına ve tenbib olan ve Toskana nev şemdid karar mahsus konsolos ta'yinatı tensib olunmuş olduğu bi'l-hâsıl mahsurun mahrus-ı hümâyun ve iskele ve sefinelerinde Toskana tüccarı ve teba'ası emvâl ve eşyaları ve tüccarın mu'amelatların Avusturya İmparatoruyla konsolos ve konsolos vekilleri kimesne himâye ve sabıtan olunarak bunların Avusturya konsolosluğu 'inayet tasdik olunduğu halde Toskana teba'a ve tüccarına mu'avenet masâhiretlerin içün ihrârnâme muhatabım emirim ser- deyü bu def'a Toskana hüvya i'tâ olunan 'ahidnâme emr-i huzura mezbûrum hakdan şan mahsus mahrusenin İskenderiye sefer ve balig' iskelesinde Toskana sefinesi kurre emr-i şer iden Toskana tüccar sefini umûr ve musalahınla görmek için konsolos na'ibi uhdundan Hümâyun mebni Toskana İşbû merfu' tevfi' ref'i ihsân hakanı fer'a a'yân olmak ahâlisi rusümatı nâm benzude konsolos mun'is olmağın o hüviyetden tahmil 'ihtiram ehemmiyetden mucebince yedine berudan şerîfim i'tâsını Avusturya İmparatorun ve şahınla der-sa'adetden mukîm mirhas uhduddan elçisinden fedvet imsâlen olunmuş ahâlisi bi-merûha Avusturya elçisinden merhametinden 'avuka bi't-takrîr bahir isti'da 'aynisin idüb

'uhd nam emr ba'den mucebince bu seferden tahkikini verilen ve buyurulması benzden mersûm rusûmatı devlet-i 'aliyyem resmiyesinden alınıb sahi Toskana hev olduğu İskenderiyeye Mısır ve oluna baliğ' iskelelere gelub giden Toskana tüccar ta'ifesinle umûr ve mersulhun görüb Toskana tüccar sefinesiyle Toskana tüccarınla o taraflara nakl olunacak dediklerinden ihtişamlarından nakline ordudan konsülüne rusûmatı mezbûr konsolosa verilir Toskana devletinde bir yerinde zuhûr ider konsolos kendi ve bu tercümanları hakkıyla ve kimesne bafi' evhiya ikmar havasına 'aliyyem teba'a ve re'ayasıyla Toskana re'ayasının beyninde mersu'dan vâki' o havarisin tercümanı huzur alındığı halde şer'an görülüb i'cabınla akçe suret yek-daya resimde ordudan gevâmir Serhat-ı 'aliyyede 'avdet kalınarak mukteza şer'a şahn üzere revin oluna ve mahsus mahrusun gelub giden Toskana Devleti kendi ve huzurunda tüccar rütbeleriyle meşgul olan bi hergün terhisine ve kabahatların tahkik oldukça hükm ve zâbıtan vesa'ir taraflarından ber-muceb ve hazr ve ta'bir hasn olunmayub tahminden vuku'unda sa'ir musamatına haklarında mu'amele olunacağı vechle konsolos me'murunla inziham ma'rifetleriyle iktizâ-ı tesiridir icab oluna ve konsolos mersum ve ol bi hasl tüccara gelub giden sahih Toskana teba'asından habziye ve beha ve tekayusun sa'ire taleb olunub ve konsolos mersumuna meşfudusuna mahsus mezkûrun ve meşruhuna ve mabusun ve mezruşuna kalmakla gelebilirse ve bac ve sakın ve refin nâmın bir akçe ve bir mebsin olalar ve muhasebe mahruseye i'bhâsıl ol tüccara emr şed iden Toskana tüccar sefinesi kendi bayrağıyla yürüyüb evvela sa'ire bayrağını ahz istimlak ihtimaline vesa'ir on ve has ahir sefinelerine ve gereği re'ayanın kimesnelerin Toskana bayrağını vermemişler ve elçisi konsolos ve konsolos vekiller'i tarafından evâmir-i 'aliyye re'ayasına peşinen i'ta olduğu ve hasl ta'shib ve himaye olunmak üzere karar vermekle işbû ihsâl münâfi' vaz'i ve herkesin kat'en cevzir gösterilmemiş 'ahidnâme-i hümâyunda münderic olmağla şurût ahidnâme-i hümâyunla ihbarnâme sâbıtan taraflarından ve konsolos mersum hiyanından ve nimet ve müstemanla 'aynen ve huzra kalına konsolos mersum ba'zen zamanda bir yere gitmiş mezkûra giden şerh ve işde ve kur'ada ve münâzın ve ser-halde gelub ve kalub ve duvarlarına ve sahih müstemi olarak bi-nezh bu han kimesne tarafından bi-vech âhir ve ta'riz olunmayub etrafında emr keza hazr olur ise na'vur ve davalarına nezh cers üzere akçesiyle oldukda hiç kıt'asına tanzim etmeye ve konsolos mersum hazr-kadim muhtev'a olduğu vechle mahsus mahrusede hazne-i 'avarıza bağlı emr-gele ve istiza-ı işte icâba ve ihsab

tahrîr husûsdan gurre'siyle' muktezası ve ahidnâme-i hümâyun mahi memnun ise emr üzere görülen ahbabda hiç ahz kabz ve ta'arruz kalmaya şöyleler her 'avasın şerik i'timad kabule her tüccarın isâl olunmuş ve i'şar sağir hâsıl oldukda emr-i şerîfesine tabi' vudûr a'iyen ve işte

Nişan-ı hümâyun budur ki

Toskana tüccarında ikmâl ve nahye ve isbatı ve ticaret denilen menfa'atiçün Toskana ve kendi patentiyle satmak ve nezd ve sultaniyesinde mukîm elçisine vasıt seyr akdenizde ka'in bi'l-cebd içün ve iskelede ve hazinede ve muhaliyle mahruseden devlet-i sa'irenle konsolos ve tercümanları cebhen beldelere ber-vechen ve dev'ar 'aliyyeleriyle konsolos ve konsolos vekiller'i sakbiye ve ikâm'eleride beyd ve irsâl ba'd hazin mukîm konsolos uhyan emr-fenki mahalle konsolos ta'yini lüzum-ı tâbiye budur ki der-sa'adetde mukîm Toskana elçisi mefsum reyasın ifadeleriyle ve işbû istid'a vech oluna 'aliyyeden kağda alındığı halde zikr olunan konsoloslara ber-vechin i'za kalına ve o memâliklerin muhafızları vesa'ir me'mûrlarına ma'lum kaydın himaye ve siyâne olunmak üzere mahsus tevsiye ve tenbiye oluna ve Toskana devletiyle şemdid kadar mahsus konsolos ta'yini tansib ithametin olduğunu bi'l-cümle muhasebe mahruseiçün ve iskele ve hazinelerinde Toskana tüccar'ı ve teba'asına emvâl ve eşyalar'ı ve tüccarın mu'amelatları ustat ehemmiyetlerinde konsolos ve konsolos vekiller'i kühan himâyen ve siyânen her avarızın bundan Avusturya konsolosluğu 'inavetle tasdik olunduğu halde Toskana teba'a ve tüccarında mu'avenet ma vaziyetinde ihdârnâme muhtaç olmadılar ve bu def'a Toskana livya i'ta olunan 'ahidnâme fi'yonda münderic olmakdan nişân der-hal mahrûse mü'defa Beyran iskelesine Toskana bayrağı üstünde emr-şed İran Toskana bahr-sefini ve devamlarınla Habur ve sahs gün görmek i'cab konsolos fensbi üzere has olduğuna mesni Toskana levan işbu müdâfi' münâfi' ref'i semen hakanı divân-ı hümâyûn icâb petrolovna' konsolos nasb ve i'tiyan olunduğundan bahiz 'irşad i'yan mevzuha yedine birden ser-mukîm mer'as'ını Toskana Devleti'nde der-'aliyyemde mukîm maslahlıkları fervan komandör kavalye hizmetinde 'a'duka bi-muhzıra nagiyd sende'-i 'inâye idüb guhre-i i'düb mucebince ve işbu nişân-ı hümâyun yazılmıştır

25-fi 17

Beyrut sükkânların konsolosu

Nişan-ı hümâyun budur ki

Toskana ticaretiyle ikmâlin emniye ve asesbaşı ve ticaret denilen menfa'atiçün Toskana dük kendi patentesinden ve nezd saltanat-ı seniyyede mukîm elçisi vasıtasıyla Akdenizde ka'in bi'l-cümle liman ve iskeleler ve hazinelere ve muhasebe mahrusede evvel sa'irenle konsolos ve tercümanları bulunan bendelere berudan ve evâmir-i 'aliyye ayrı konsolos ve konsolos vekilleri ta'yin olunan edâsıyla ve eğer bundan mükkerema konsolos olmayan emr-i fenki mahalle konsolos ta'yini lüzumı yetib ayırır ise ve der-sa'adetde mukîm Toskana elçisi mukîm mayısın onunda ayına işbû istid'a vechle olunan 'aliyye rıza ve davada olduğu huzura zikr olunan konsolos ber-vechin i'ta kılına ve o memâlikin muhafızların vesa'ir me'mûrlarına mezkurun konsoloslar himâye ve siyâne olunmak üzere mahsus kosya ve tebniz üstüne veToskana Devleti'nde şimdiye kadar mahsus konsolos ta'yinini tansib etmemiş olduğu bi'l-cümle muhasebe mahruse liman ve iskele ve zâhire onda Toskana tüccar'ı ve teba'ası emvâl ve eşyalar'ı ve tüccarın mu'amelatların Avusturya İmparatoruyla konsolos ve konsolos vekilleri kemakan himâyen ve siyâne olunarak bundaki Avusturya konsolosluğu 'inavına tasdik olunduğu halde Toskana teba'a ve tüccarına mu'avenet mahzuniye ancak ihrarnâmesi muhtaç olmayalar ve deyü bu ahidnâme Toskana kanununda müte'afid olunan ihtiram hümâyunda münderic olmakdan nişan-ı hümâyun mahruseden Berun iskelesine Toskana bayrağını hizmetinde i'rşadıya Toskana tüccar sefinede ve zevmadinle umûr ve maslahın görmek ancak babın ahidnâme konsolos ordan bize ahidnâmenin emrine i'aden yerine kendi câniblerinde müdâfi' cevrihi mu'adle ziyaden tertibine konsolos nasb ve ta'yin olunduğuna nahaber ahidnâme hümâyun mücebince bu teba'a mübâyen şerîfim i'tasını Toskana devletinde müd'ah'isinde mukîm maslahat-güzârın ferun komandor fa'liyle ziyaden rütbeden bi't-takrîr isti'da idüb febvaleleri Toskana Devletinde medin mayısın onunda tarihinde 'asesbaşın mut'ad ve müfsid bulunduğuna 'ahidnâme-i hümâyun şurût ve ser na'ib mücebince işbû nişan-ı hümâyun yazılmışdır

Belge No/A.DVNSMHM.00099.1.00006

Haleb mutassarıfın Konsolosluğu der- zaman Sa'id el- Hâc Fi 2

Nişân- hümâyun budur ki

Halebe gelub giden Toskana tüccarı ve evâmirinde umûr ve husûsdan sefine emrinde üzere bi'l-'ahidname konsolos Avrubadan ve bu vech içun behasın şer'inde münfer'id olunmuş habid birinde i'tasın işbû râfi' tevki' refi' sahih müdafi' ferun a'yân kılına mücebince kava'id bu mezbure ve içün nezdden birinden bu ferun cânibde konsolos na'sr ve ta'yin olunduğu babında 'ahidnâme-i hümâyun şurût-ı mevzuh yerinde mu'ayyen 'inâyetini i'tasın Toskana hükümetinde ve der-sa'adetinde mukîm maslahat-güzar ferun bi'l-vekile sarâfın mezbûrun zımmına tarafından resm-i sa'adetde mahrûr tefriye takrîrinde istid'a olduğundan nişan-ı kapudan emr'i olmayan Toskana ticaretinde meks emniye ve vesayıg'ticaretiyle menfa'atıiçün Toskanada kendi patentesinden ve nezd saltanat-ı seniyyede mukîm elçisi vasıtasıyla bi-mehvaned akdeniz vesa'iren liman ve iskeleler ve hazinede ve memâlik-i mahrûseden evvele sa'irende konsolos ve tercümanları fevhen bendelere berûdan ve evâmir-i 'aliyye a'id konsolos ve konsolos vekilleri na'iben ve ahirin hibe bile ve bu evâmir-i 'aliyeler Toskana hükümeti başında müte'afid Avrupadan 'ahidnâme-i hümâyunda münderic iderek ve konsolos sabıka merfu'a ve mekâtib tâbi' birisinden himâyen emrinde devn tarafından memni gününde berudan 'ahidnâme verildiği mukîd olunmuş olmadığına fenvağ' iran ahd hümâyun şevket-i makrun asesbaş va'zn müntervik münfi ve ihtiram hümâyun mevzu'h devinde işbû nişan-ı hümâyun muva'hhidince ve narh ve beru' ve buyurdum ki mevmuhâye kav'alye müverrih ve bi-cebvşen 'arzına 'aliyyem re'ayasından olunmayub sahih Toskana dük olduğuna huzra haliye cânibde konsolos olub Avusturyadan gelub giden Toskana tüccar sefinesinde emvar her ve musalâhın görünüb Toskana tüccar sefine her bir Toskana tüccarında o katronda nefer va'f'i dedikde seşb ve nezd mu'tar Avrupa konsülün ve semen mumâ-ileyhin konsülüne vechen ve Toskana devletinde birbirlerine hâliyen ve 'aidlerin zuhûr ider ise konsolos kendi 'avdetlerince vükelaya ve kimesne münâfi' olmaya eğer ivazına gider bi-nezd ve re'asıyla Toskana re'ayasının beyninde nef'asın ve 'avd vaki' olur ise tercüman huzura aldığı halde şer'an görülüp on bin akçeden ziyade bir re'side ordudan ve 'avdetlerise âsitane-i 'aliyyeye havale kalınarak muktezâ-ı şer'a şerik üzere revniye oluna ve muhasebe-i mahrûsede gelub giden Toskana dük hareketi hallerinde ticaretler ise ayniyle meşgul olub bir gün nâ-kimesne ve kabahatların mütteffik olmadıkça hükm' vazn sabıkan vesa'ir taraflarından ber-muceb vaz' ve 'arzına olunmayub tekidin vuku'unda sa'ir müstemenden haklarında me'mud olduğunu ber-vechen konsolos mumâ-ileyhin infima' ma'rufunca iktizâ-ı tehrisidir icrâ oluna ve konsolosdan mevsumunca ve ol-ticare gelub giden sahih Toskana işbûsundan hazine ve bahsin vekalet alınarak sa'ire talebin olunan konsolos mumâ-ileyhin kendisine mahsus mezkurun ve meşru mu'ayyen ve mabusane ve ma'ruşânı sükkaniye gelurise kimesnenin ve ba'i ve sâbıka ve irfan nâmına bir akçe her ve bir habs olmayalar ve muhasebe-i mahrusede

mu'accel olunacak emr-şer'ide Toskana tüccar sefinen kendi bayrağıyla yürüyüb evvela sa'ire her bayrağını ahz ve istimâl itmemek vesa'ir i'sâl ve işbû emr sefine kahine ve gerek re'ayanın ferine Toskana bayrağını vermemek ve elçi ve konsolos ve konsolos vekilleritarafından evâmir-i 'aliyyem re'ayasının beninde i'tasın ve hâfi vasl ta'cir ve himaye üzere vefd verilmekdir işbû ihsân münâfi' vaz' ve harekete katen hevfer gösterilmemiş 'ahidnâme-i hümâyunda münderiç olmağla şurût 'ahidnâme-i hümâyunda emrine ve zan divan tarafından ve konsolos mumâ-ileyhe canibinden ha'vi istima'en a'ynen ve farkına kılına ve konsolos mumâ-ileyhin bu vaz'ına refinde mezbureden gitmek istediğinde girişde ve gelişde ve karada ve haber nâmda demiş ve mas'alahında kendinden alındıktan ve civarlarına ve sahih müsremin olarak yanında bulunan emrine kimesne tarafımızın bi'acele ve hasıl ve tevsine alınmayub emr kendi duhul olur ise mefur ve zevallerinde narhı haberi onda akçesiyle efrakda hiç ka'r nasb ve ten'a'sın etmeye ve konsolos mûma-ileyhe an-kadim memnu'-ı olduğu vechen muhasebe-i mahrusemden hane 'avarızına bağlı emvarın aruzuna işte i'cab ve ol-hasıl her birine has hasılın şer'a şerife mütefarzına ve 'ahidnâme-i hümâyun mal ve mevmu'alin üzere görülen bu babda hiç 'ahidnâme ve hal ve nevsine kalmaya şöyleler 'arzına şerif i'timad kılalar

21/ fi mu'asıl hınta –havassın

Haleb Ma'ruzun ki

Halebe gelub giden Toskana tüccar ve evâmirinden emvar ve h'avasların refine imsâl üzere isâl 'ahidname konsolos Avrupa emriyle bi-ceven müsteminde takrîr olmuş hasbiyle yerine oğlu kavalye mö bize ve bi-ceven rütbeden rütbene cânibde konsolos sefir ve ta'yin olunan'ahidname-i hümâyun mevzuh yerine ser'an 'ayniyet nemi verilirise babında konsolos mûma-ileyhe hâliyen emr-şer'iden Toskana tüccarın kanunen umurlarında revine ve konsolos mektubunda ahzına şurût 'ahdin ma'zar ve tevsin itdirilmeyub himâyen ve siyâne olunacak bende emr-i şerifim sudûr ise Toskana hükümetinin emr- sa'adetinde mukîm maslahat-güzar ferun kavalye sar'rafının ziyâden yerinden tarafından südde-i sa'adeti fa'memhûr takrimine istid'a olunmuş ve ser- fenvağ' iden emr-i hümâyun şevket-i makrun asesbaş ka'nig martuka münâbık ve 'ahid emr hasın ma'rufesin üzere cânibde konsolos mumâ-ileyhin 'alişanı sabına verdim ki mukîd olunmuş ol-mikdar mevzuh haml oluncak ve namını olduğuna mumâ-ileyhin konsolos mezkûrun yedine vererek mu'ayyen 'alişanı mevzuh mumâ-ileyhin zabt itdürüb mu'ayyen beruden cânibden konsolosluğu emvarına izhar duhul itdirmeyub ber-vechen 'ahidname fa'yün himâyen ve siyane avzın babında

Fi 21 mua'asıl

Belge No/A.DVNSMHM.00134.00047.001.001

Toskana Devleti'nin Halebde mukîm cebzal konsolos mösyö imparator ile Avusturya Devleti'ne fecrin sefâreti i'zâsından Kadonil Ledvi'lin üçüncü vekilin i'zâsın sefaretinden Perofid ve beka hevânında dördüncü rütbeden birer kıt'a muhbîrine nişân-ı hümâyun i'tâsın husûsuna bi'l-istizâna irâde-i seniyye cânib padişahın müte'allikin ve şeref-sudûr buyrulmağla fi muharrem 75 tarihinde cânib şerifesinden 'ilmehûm ve nazır'ı verilmekle mezkûr nişanların 'âmil etdirilerek beyan-ı 'ahidnâme irsâlin 'arzına buyrulmak babında bi 'arzına üzerine hâsıl olunan fersâhın 'ahidnâme mantukunca iktizâsın mu-sarrafının muhasebesinden i'dâ el-sa'irin Toskana Devleti'nin Halebde mukîm cebza konsolosun mersûmun muhsîbin nevasıyla Avusturya Devleti'nin sefirini i'zâsından Kadonil Ledvi'lin üçüncü rütben i'zâdan beru kas'ıd ve Beka Hevâzinde dördüncü rütbeden olarak i'fâsın irâde buyrulan nişandan mersûmeden i'zâsı içün 5 Muharrem 75 tarihinden ve izn verilmiş 'izninden emrin tarafına i'lâmın ve haberin verildiği febden tebniye eylediğinden mezkûrundan konsolos ve i'zâsın mûma-ileyhin i'zâsın olunduğuna bi'l-muhâsibin üzere nişân-ı hümâyun kalına i'lâmın ve nazırın tahrîrin iktizân eylediği der-kenar olunarak i'lâmın mezburun yazılmak fermanı serin mucebince kayd alınub ber-vechine mahrûr kebirisine ma'lum olunmak üzere nişân-ı hümâyuna kalınma işbû i'lâmın verilenden

1275 Muharrem Fi 2

Belge No/A.DVNSMHM.00009.00061.002.001

Der-sa'adetde mukîm Toskana devletin masalahat-güzar kağdı ile sefinesini da'imlerinin takrîridir

Toskana Devleti tüccar sefînin kapudanlarından Pebtör ve Ridoliban nâm kapudan iki yüz kırk iki tevniyatını muhtemel alıveren ta'bir olunan rikâb olunduğun nebad sefinesin ve lefen takdim kılınan defterin mübayese humûlesiyle bu def'a der 'aliyyemden emr sefînesin cânibine 'azimesin murad etmekle serverine himmetine olunmamasın babında bir kıt'a izn sefînesin emrinin şeref-sudûrun verilen ber-mu'ted kapudan mersûmlara yedine i'tâ kalmasın maslahat-güzar mûma-ileyhîn 'imâvede takrib idesin

Sefâret Toskana

255

Ma'ruzu bendeleri budur ki

Toskana Lövinyesin vardığın kapudan rakib olduğun alıvere ta'bibin olunan sefînesine müstemine veren olarak der-sa'adetden tahmil eylediğin işbû takrîrinde marbut malın festevisinden mezkûr ma'lumun ol-mikdar yap'ağını ve harir ham ve techir ve nezba ve gemi güzar çıkan gümrük ve handa bu Boğazın ve tüccar humûlunun resmi gümrüğünütevriyesinden olub bahr-i sefid canibine 'âzimet edeceği haber verilen olmağla icâb olunan babında emrin vechinle Hazret-i veliyyu emrindir

Belge No/A.DVNSMHM.00019.00069.001.001

Toskana Devleti teba'asından Cebel-i Lübnan kara'asından gazir tabir olunan mahalinde muhkemin Agustosun Gurmani nâm tâcir mir Abdullaha Şahab bendelerinin orada mutassarıf olduğun ber bab menzilin i'sticâr ederek kantarın iktizâsınca menzil mezkûre mahsus olub harab olan ha'izin kana'atini kendi akçesiyle ta'bir eylemesin iken karar mezkûre ahalisinden Bedrusun bağsun nâm ri'ayetden çıkıb saru'l-Beyan sevkin bir mikdarına id'â hukukun birle menzil merkûmeye cereyan olmasına humûluna ve kana'at mezkûresini ihdâm misillü hareket gayr layıkına cüret eylediğini tâcir mersûma rencideden hâlin olmakda ideveren ve müstemin mersûmun hizmetkâr efendisinin hanesine zâhire götürdüğü esnada mesfur re'ayanın hizmetinde bulunan Feda'l-Batali nâm kimesneye rest gelerek tarafından şediden darb olunduktan sonra zâhiresin nahv olunmasına ve bunun evvel güne ibkasızlığa ictâr'i Marunilerin ka'imakamı ondanda emr mübteba ise de ale'l-esnâ terbiye olunmayub zahirimin veresin kendisinden istihdad kalınmasın olduğun ve mersûmun Toskana düvelin Mir Abdullahın mûma-ileyhesinden mün'ekid olan menzil kantar emtâsın şurûtunun 'adm icrâsından dolayı aralarında ba'zen münez'at zuhûra gelmesin olmasıyla tarafına cevabından hürriyetin ka'imakamı huzurunda muhkem olunub i'lâm yazılmış ise de ahkâm kânuniye veya taraflarına usûlune sabıkân olmadığın cihetlerle i'lâm mezbûr Beyrut şehrinde takrîren rivâyet olmasın Toskana düvelin sa'irem tarafından niyâz ve istid'â olunmasın ideği ve salifu'l-beyân husûsunun hakkından üzere tesviyesin zımmında Toskana konsolosunun devletlü Vahid Paşa Hazretlerine vâki' olan mürac'at resmiyesin netice-i me'muriyesini müntac olmamasına bunda konsolos mûma-ileyhin tarafından varid olan tahriratından müsteban olmasına ve müstemin mersûmun bir güne zarure devçar olmasın nezd-i 'aliyyelerinde tecviz buyrulmayacağını bu vechin bulunmasına olmağla yed isticârında bulunan hanede icrâ eylediği ha'izin tamamından mefsur bedrusun bağsın tarafından dahil ve ta'aruzun kalınmamasın ve mersumun hizmetkârını darb ile zâhiresini gasb etmesin olan mesfur feda ile tavilin nâm kimesne lâyıkın vechi ile ta'bib ve beratın olunub eşya'ı menhubesin kendisinden istirdad alınmasın ve sâlifu'l-zikr icâr kantar tesviyesinden Toskana liv'a-ı mersumun mir 'a'idine beyninde beyninde henazi' fehma olan muv'aidin nefsin beyrudatda memleket meclisin huzurunda Toskana konsolos tercümanı hazır olduğunu halde lede'l-ru'yet mecduden ahkâm kılınmış

hususların şimâl devletlü ve ahkamın Paşa Hazretlerine harfiyen bir kıt'a emirnâme samin tahrîr ve tesbid buyrulmasını maslahat-güzar mûma-ileyhin istid'a ve takrîresinden

1255

Sefaret Toskana

Belge No/00157.00075.001

Halebde mukîm Toskana Devleti'nin başkonsolosun mevsubu İmparatorun sevine nâm feriden bi'l-iştirâ nakl eylediği iki yüz yük tevliye Haleb tarafına lede'l-usûl gümrüğünü mezbûr teslime tevzi' hakkında yed ve ihda usulünde icrâsın tebniyesine mezkûr kalına tevzi' tevkifesin alınmasına olduğundan bu babda mebsun konsolosun mumâ-ileyhîn vâki' olan şikâyeti üzerine bab-ı 'aliyyeden istenecek ta'limatın ve vasiyetin vurûdunda vezar mikdar mezkûr ber-muhzırında ayrıca hıfz olunmasın ise de elçisin olunan Paşa Hazretlerinin ma'rifetleriyle mûma-ileyhîn ve gümrüğün beyninde mukâvele olunması ise de iran sınırından mukâvele-i mezbûre ve mûma-ileyhin hak harac'ına ri'ayet etmeyerek gümrükçün merkum zikr olun antevliye tevzi'ni mahrusun 'umûmiye vaz' itdirub tüccar-ı sa'iremin muhâsible ser sedidine bu vechinle mûma-ileyhîn ma bekaye müsfezar etmişdir nezd-i 'aliyyemden ta'rifin hacet olmadığı üzere bed ve ihdâ usûlunden icrâsın 'ahid cebriyeye mugayir olduğundan rüs'umun kendisinden naviye olunmağın üzere mezkûr kalan tevzi'nin mûma-ileyin ka'imler der ve i'tâsıyla emrar rahat ve esbab sa'ireden kendiye tertib edesin zarûriyetin dahi ber-vechin mukayeset rızasının etdirilmesin ve bundan tebdiyle bu misillü hareket gayr-ı meşru vuku'na götürülmesin babında ve elçi müşârun-ileyin hitâben kıt'a olmağın bir kıt'a emirnâme-i ser-mübhasının isdarını Avusturya Devleti sefiri iltimasın ve takrir eder

Devlet sefaret İmparator Avusturya

72 Fi 15

Belge No/00073.03613.001

'ahidnâme-i hümâyun mucebince konsolosun mübhasın i'tâ olunmak

Fi 250

Beyrut İskelesinde emr şed iden Toskana Duka kebire tabi' tüccar ve sefinenin umuru hususlarında revni zamanında bir nefer konsolosunun nasb ve ikâmeti lüzum olub bu def'a iskele-i mezburede Patro Levirle nâm müstemin ta'yin olmağla merkum konsolosun yedine Toskana Devleti ile Devlet-i 'aliyye beyninde olan 'ahidnâmenin serveti mucebince bir kıt'a berat 'alişânın isdarı ve i'tâsını kovmondör kavalye nâm Toskana sefâriyetinin maslahat-güzar'ı da'ileri istid'a ve takrir ider

Toskana tüccarından kemâlin ahalisine ve asesbaşını ve ticaretlerinden menfa'atiçün fa'ilin ve kashur olunmuşdur ki Toskana Grandükesi câniblerin kendi patentesin istinbakın ve nezd-i saltanat-ı seniyyede mukim elçisin vasıtasıyla Akdenizde ka'im bi'l-mahmûlesin ve iskeleler ve cezirelere ve muhasebe-i mahrusemde düvel-i sa'irende konsolos ve tercümanlar'ı bulunan beldelere ber-vechin ve evâmir-i 'aliyye ile konsoloslar ve konsolos vekiller'i ve tercümanlar takibin ve ikâme idebile ve eğer ba'd azimin mefruk konsolos ahâlisin emr-i fenki mahâlin konsolosun veyahut tercümesin vekilini lazımesin tabisin ider ise der-sa'adetde mukim Toskana elçisin mukîmesine ifade ide ve işbu istid'a vechen düvelin 'aliyye rızan vurûda olduğun huzura zikr olunan konsoloslara berudan i'tâ oluna ve a'mel mahallerin muhafızları vesa'ir me'murlarından istedikde konsoloslar ve tercümanlar himâye ve siyâne olunmak üzere mahsusun tavsiye ve tenbiye oluna ve mahfuzun karar verilmiş ve i'tâsın olunmuşdur ki Grandüka câniblerine şimdiye karar mahsus konsolosun ta'yinini tesbid olunmamış olduğun bi'l-muhasebe-i merkumende mahrûresin ahâlisin ve iskele Toskana tüccar'ı ve teba'ası emvâlin ve eşyaların ve tüccarına me'muriyetleri Avusturya İmparator'u câniblerinde konsolosun ve konsolos vekiller'i ve yahud tercümanlar'ı tarafından ka'in himâyen ve siyâne olunarak vuku'atlar Avusturya Konsolosluğu i'nâyetin tasdik olunduğu halde Toskana teba'a ve tüccarına mu'avenet havasın içün azr resmi muhtebasın olmayalar ve bu Toskana Düke i'tâ olunan 'ahidnâme-i hümâyunda isticâbın muhtarasında münderiçtir

Belge No/00157.00075.001

Halebde mukîm Toskana Devleti'nin başkonsolosun mevsubu İmparatorun sevine nâm feriden bi'l-iştirâ nakl eylediği iki yüz yük tevliye Haleb tarafına lede'l-usûl gümrüğünü mezbûr teslime tevzi' hakkında yed ve ihda usulünde icrâsın tebniyesine mezkûr kalına tevzi' tevkifesin alınmasına olduğundan bu babda mebsun konsolosun mumâ-ileyhîn vâki' olan şikâyeti üzerine bab-ı 'aliyyeden istenecek ta'limatın ve vasiyetin vurûdunda vezar mikdar mezkûr ber-muhzırında ayrıca hıfz olunmasın ise de elçisin olunan Paşa Hazretlerinin ma'rifetleriyle mûma-ileyhîn ve gümrüğün beyninde mukâvele olunması ise de iran sınırından mukâvele-i mezbûre ve mûma-ileyhin hak harac'ına ri'ayet etmeyerek gümrükçün merkum zikr olun antevliye tevzi'ni mahrusun 'umûmiye vaz' itdirub tüccar-ı sa'iremin muhâsible ser sedidine bu vechinle mûma-ileyhîn ma bekaye müsfezar etmişdir nezd-i 'aliyyemden ta'rifin hacet olmadığı üzere bed ve ihdâ usûlunden icrâsın 'ahid cebriyeye mugayir olduğundan rüs'umun kendisinden naviye olunmağın üzere mezkûr kalan tevzi'nin mûma-ileyin ka'imler der ve i'tâsıyla emrar rahat ve esbab sa'ireden kendiye tertib edesin zarûriyetin dahi ber-vechin mukayeset rızasının etdirilmesin ve bundan tebdiyle bu misillü hareket gayr-ı meşru vuku'na götürülmesin babında ve elçi müşârun-ileyin hitâben kıt'a olmağın bir kıt'a emirnâme-i ser-mübhasının isdarını Avusturya Devleti sefiri iltimasın ve takrir eder

Devlet sefaret İmparator Avusturya 72 Fi 15

ÖZGEÇMİŞ

27.12.1992 tarihinde Adana İlinin Seyhan ilçesinde doğdum. İlkokulu İbrahim Atalı İlkokulunda, Lise öğretimini İbrahim Atalı Lisesinde tamamladım.2011-2015 yılları arasında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Tarih Bölümünde Lisans Eğitimimi tamamladım. 2016 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesine Yüksek lisansa başladım.

VITAE

I was born in town of Seyhan the district of Adana, at the date 27.12.1992.I completed my primary school at the İbrahim Atalı School, and the Secondary and High School also at the same small town. I completed my undergradute education in the of History Studies of Kilis University between years 2011-2015. I am a graduate student at Kilis 7 Aralık University.